

14.964

III. 14

EMES REGÉNYTÁR.

A
LEGSZEBB HERCZEGNŐ

Írta
P. Szathmáry Károly.

—•—
Második kötet.

SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA BUDAPESTEN.

EGYETEMES REGÉNYTÁR

Eredeti és fordított
regények gyűjteménye.

65 kötet elismert kitűnő regény jelent már meg **«Egyetemes Regénytár»**-unkban, melyet nemcsak a sajtó részesített a legnagyobb elismerésben, de a nagy közönség is folyton fokozódó pártfogással tünteti ki. **Gyűjteményünk kötetei körülbelül 300.000 példányban forognak közkezen.**

Már maga e tény is — minővel alig dicsekedhetik még hasonnemű magyar vállalat — teljesen igazolja, hogy sikerült t. olvasóink igényeinek s kívánságainak megfelelni. Ez volt célunk az eddigi köteteknél s erre fogunk törekedni a továbbiaknál is.

Az eddig megjelent kötetekben az újabb francia, angol, német, orosz és spanyol s **mi nekünk legfőbb, a hazai regényirodalom** van előnyösen bemutatva. Ily irányt tűztünk ki programmul a jövőben is, a tartós, izléses külső és példátlan olcsó ár mellett. **Közelebb megjelenendő kötetekink részére már több kitűnő író műve áll rendelkezésünkre.**

Köteteink ugyanily időrendben és kiállításban fognak megjelenni, mint eddig: havonként egy teljes regény 1—2 kötetben, jól olvasható szép tiszta nyomással, finom papíron és diszes, piros vászonkötésben.

Egy-egy kötet bolti ára 50 kr.

Minden kötet külön és bármely könyvkereskedésben megszerezhető.

Előfizetési ár postal bérmentes küldéssel :

20 kötetre 10 frt, 10 kötetre 5 frt, 6 kötetre 3 frt.

Eddig megjelent három teljes évfolyam és a IV. évfolyamból 11 kötet. A három teljes évfolyam = 54 kötet diszes tokban 26 frtért, minden megjelent egyes évfolyam diszes tokban 9 frtért szerezhető meg.

Jegyzéke az eddig megjelent köteteknek:

I. évfolyam:

I. és II. **A BÁNYA**, Ohnet Györgytől, ford. *Fái J. Béla*, két kötet. — A Vasgyáros szerzője egész teljességében ragyogtatja e művében elbeszélő és jellem-festő tehetségét.

III. **A LOHINAI FÜ**, elbeszélés Mikszáth Kálmántól és Egy Éjszakára Bezárva, vig beszély Welten Oszkár német eredetije után, egy kötetben.

Mikszáth derús elbeszélő modora, melylyel sokszor a legszomorubb tárgyakat is az igazi humor csillogó zománczával vonja be, e művében sem tagadja meg magát; Welten Oszkár élczes, pajkos szellemé méltán egyesül vele egy kötetben.

IV., V. **BEATRICE HÁZAS-SÁGA**, angolból, Hugh Conway-tól (F. J. Fergus), két kötet.

A korán elhunyt s rövid idő alatt oly hírnevessé lett angol írónak leg-tökéletesebb műve.

VI. **A JUBILÁNSOK**, regény, írta Tolnai Lajos, I kötet. A termékeny magyar regényírónak egyik legnagyobb méltánnyal fogadott műve.

VII. és VIII. **A KÉK FÁTYOL**, francia regény, írta Fortuné du Boisgobey, két kötet.

Rendkívül érdekes mese, mely ügyes bonyolítás s a párisi élet változatos oldalainak feltüntetése által, szíves olvasókra talál.

IX. **A HALOTT**, regény, írta Feuillet Oktáv.

A modern francia irodalom nagy-mestere, megkapó fordulatokban gazdag elbeszélése keretében, a vallásosság és «szabad gondolkodás» izgató problémáit tárgyalja.

X. és XI. **LISE FLEURON**, írta Ohnet György, fordította *Fái J. Béla*, két kötet.

A kiváló francia író legsajátse-rűbb műve, mely csodálatos részle-tességgel és hűséggel festi a szin-padi életet, egy rendkívül érdekes mese fonálán, melynek hősnője egy igazi fény-alak: Lise Fleuron.

XII. **A FÜLEMILE**. Írta Petelei István.

«... Világosan, tisztán van elő-adva, egy kiváló képesség üdeségé-vel. Szépen, gyöngéden alakított történet, mely hatalmába ejti érdek-lődésünket. A fordulatok, árnyala-tok művésziek — szép mindvégig.

Az arany hajtű. Írta George de Peyrebrune.

Igen kedves, finom francia humo-rus beszélyke.

XIII. és XIV. **NEM!** Írta Wilkie Collins.

A híres angol regényíró e művé-ben érdekes történetet mond el, melyben a legtöbb regénynyel ellen-tétben nem a bűnös tudódik ki, hanem egy bűnösnek hitt ártatlan-sága.

XV. VIOLANTA, regény, írta **Eckstein Ernő**, fordította *Fái J. Béla*.

A kitünő német írónak legsikerültebb és legmegragadóbb műve, elegáns előadási modorral, megkapó lélektani jellemzésekkel és meleg költőiséggel.

XVI. SAJÁT KEZÉBE, regény írta **Beniczkné Bajza Lenke**.

Beniczkné Bajza Lenke évek óta kedvence a magyar olvasóközönségnek s a legújabb művével, mely irodalmi működésének egyik igazgyöngye, csak növelni fogja kivívt hírnevét.

XVII. EGY CSONTVÁZ ELBESZÉLÉSE. Írta **Manuel Gonzales**.

Rendkívül érdekfeszítő, fantasztikus mű, mely elejétől fogva mindvégig lekötve tartja az olvasó figyelmét és saját szerzői genréjénél fogva ingerlően, de egyuttal kellemesen hat a képzeletre.

XVIII. AZ ÚRI KÖRÖKBEN, regény írta **Hamilton Aidé**. A modern angol társadalmi regények egyik legkitünőbbike. Érdekes jellemzéseivel és meseszövéssel mint irodalmi mű valódi belső értékkel bír.

II. évfolyam:

I. és II. A CROIX-MORT GRÓFNÖK, regény, és **A HATTYUDAL**, elbeszélés, írta **Ohnet György**. A regényben a féktelen szenvedélynek a tiszta erénnyel való harcra van festve megdöbbentő képekben és drámai jelenetekben. Az elbeszélés egy megkapó lélektani regény kicsinyben.

III. és IV. ÉLŐ HALOTT, **Hugh Conway** regénye. A **Beatrice házasságának** méltó mása, érdekfeszítő mesével s a jelenetek és változatok oly sokaságával s mégis oly egységes egészet képezve, a minővel alig találkozunk más regényben.

V. MEGÖLT LELKEK, regény, írta **Margitay Dezső**. A modern társadalmi életnek egy megkapó, érdekes részletekben gazdag rajza.

VI. AZ ÖZVEGY. Írta **Feuillet Oktáv**. A francziák méltán divatos regényírójának legérdekesebb alkotása. Csupa dráma. — A z u t a z ó,

egy drámai alakban könnyedén odavetett pompás kis jellemrajz.

VII. VIII. MAGDUSKA ÖRÖKSÉGE, regény, írta **Abonyi Lajos**. A legnépiesebb magyar írónak kiválóan érdekes műve, a tősgyökeres, hamisítatlan népnyelv és beszéd egyszerű, de művészi keretében. — **CSILLÁM-BRITA**, norvég elbeszélés, írta **Boyesen**, ford. *Fái J. Béla*.

IX. JUNG HELEN, elbeszélés, írta **Lindau Pál**, németből ford. és bevezetéssel ellátta **Tábori Róbert**.

A jeles német elbeszélőnek ez irodalmi beccsel bíró műve, meghatározó rajzát adja egy fiatal leány kedély-életének és sorsának. A mese mindvégig érdekfeszítő.

X. és XI. SARAH GRÓFNŐ, írta **Ohnet György**, fordította *Dr. Sziklay János*.

A világhírű író egyik legszebb, legérdekesebb műve. Színpadalkalmazva nemzeti színházunknak is repertoire darabját képezi.

EGYETEMES REGÉNYTÁR.

III. ÉVFOLYAM.

XIV. KÖTET.

A

LEGSZEBB HERCZEGNŐ

TÖRTÉNETI REGÉNY

MÁRIA TERÉZIA KORÁBÓL

IRTA

P. SZATHMÁRY KÁROLY

MÁSODIK KÖTET.

BUDAPEST, 1888.

KIADJA SINGER ÉS WOLFNER KÖNYVKERESKEDÉSE.

ANDRÁSSY-UT 10.

14.964.III.14

~~24.874~~

Az élő levéltár.

Kinn, a bécsi «Landstrasse» végén, mely már az időben is jóval tovább nyult savoyai Eugen herceg palotáján, a mai Belvederen túl, egy kis földszintes ház egyik zugában lakott az a nevezetes férfi, ki a császárnénak, a József császár által is elfogadott tervezetet ajánlotta. Bándy Jánosnak hívták; volt pedig igen szerény és alázatos titkára az erdélyi udvari kancelláriának, ki a Székelyföldről, egyik főúr ajánlatára, mint teljesen vagyontalan ifju jött föl Bécsbe és itt vasszorgalma, mindenkihez alkalmazkodni tudó szerénysége és szolgálatkészsége által, annyira vitte, hogy a kancellár csaknem kénytelen volt őt, ki amugy is legjobb fogalmazványait készíté és minden kényes kérdésben főnökének felvilágosítást nyújtott — titkárának kinevezni.

Bándy azok közé az emberek közé tartozott, a kik már az Istentől hivatalos pályára látszanak rendelve lenni és ha egyszer, mint kerekek, beállítottak az állam gépezetébe, mindig egyenlő erővel, se nem kopva, se nem döcögve, teljesítik a reájok bizott kötelességet, az irodában, mintegy oda vannak fagyva székeikhez, úgy, hogy szobájokat, nálok nélkül, képviselni sem lehet és forognak abban a szűk hivatalos

körben, addig, míg a halál a forgó kereket össze nem töri.

Az irodaszolgák már tudták, hogy a szekretárius ur 7 órakor feljő a hivatalba; azért szobáját még este kitakarították; a többiekre elég idő volt 9 óráig is; a kanczellár és tanácsosok még jobban ismerték Bándyt; mert bár, alig egy évtizede volt hivatalban, a törvényeket, a hivatalos aktákat, hivatalos okmányokat, egy szóval minden előzményt annyira ismert, hogy ha ezek a nagy urak megszorultak és a szegény titkárhoz belépve, megszólították: édes Bándy ur, kedves Bándy ur, hogy áll ez s ez a dolog? — azonnal megkapták a szükséges felvilágosítást, mely annyira megbízható volt, hogy mérget vehettek reá. Ennek titka pedig abban feledt, hogy ez a fiatal ember engedélyt kért a kanczellártól, hogy a kanczellária összes iratairól sorozatot készíthessen; melyet azután öt esztendő alatt oly bravourral hajtott végre, hogy a kanczellár, indítatva érezte magát Mária Teréziától 100 arany tiszteletdíjat utalványoztatni részére.

Csak hogy Bándy nem elégedett meg az egyszerű sorozat-készítéssel, hanem mikroszkopikus betűkkel teljes kivonatot készített magának az összes okmányokról és határtalan emlékező-tehetségénél fogva azt úgy betanulta, hogy mint mondani szokás, az egész kis ujjában volt. E tulajdonságáról el is nevezték «élő levéltár»-nak, és borzadtak arra a gondolatra, hogy Bándy esetleg ott hagyhatná a kanczelláriát és ez által kieshetnék a gépezetből a lendítő kerék. Ez a kanczellárt még arra a méltánytalan-

ságra is vezette, hogy Bándyt már pár ízben mellőzte, bár a tanácsosi állásra bárkinél jogosultabb volt, — nehogy a jobb közül szolgáló titkárt benne elveszítse. Oly eset volt ez, minő a jó vezérőrme-
tereké az osztrák hadseregben, kiket kapitányuk, épen hasznavehetőségük miatt, nem szokott tiszti rangra ajánlani. Bándy érezte a mellőztetés boszu-
ságát, de azt nemhogy szóval, de még egy tekin-
tettel sem árulta el; úgy látszik, már ekkor megért fejében a terv: miként kelljen ezen a bajon, egy hatalmas ugrással, segíteni.

Az «élő levéltár» még titokteljesebb volt az ő magán életében. Nem látta őt, semminemű társaság-
ban soha senki. Ott, a külváros egyik szerény ven-
dégglőjében, megebédelt, ha hivatalos óráit elvégezte; kávéját este-reggel maga főzte meg és mind-
azt, a mire csak szerény házvitelében szükség
volt, mint a szükséges korsó vizet, ágy- és fehér-
neműt háziasszonyának, a terjedelmes alkatu tej-
árusnőnek előszobájába kellett elhelyezni; a szük-
séges tisztogatásokat a nagyságos szekretárius ur
maga végezte; ajtaját zárva és ablakát rövid szel-
lőztetés után, lefüggönyözve tartá; úgy, hogy az ő
szobájába ugyan, a hosszú tiz esztendőn keresztül,
nem tekintett be emberi szem. Ismerve lakójának
zárkózott természetét, háziasszonya nem is hábor-
gatta őt remete szokásaiban; mert a szobaur pon-
tosan és jól fizetett, de ki is kötötte, hogy lakásában
ne is háborgassa senki és a tejárusnő sokkal oko-
sabb volt, hogysem békés természetű lakójának el-
vesztését valami által veszélyeztesse.

Ez életmódja után Bándyt, mind a háznál, mind az a körül lakozók között csak a «remete» néven ismerték ; pedig ismerte az utolsó utcagyerek is, mert egyszerü, de tisztességes fekete öltözkében, éveken át, mindig ugyanazon órában látták távozni és hazatérni.

A remetének nevezett Bándy annyival különösebb tünemény volt a külvárosiak előtt, mivel megnyerő külsejü és még alig 30 éves fiatal ember volt, kiről meg nem foghatták, miként tud minden emberi társaságtól elvonultan élni és nem egy kósza hír keringett zárkozottságának okairól is, melyek azonban természetesen, soha sem jutottak az ő füleihez.

Nem kellett hozzá nagy lélekbuvárlat, hogy valaki kitalálja, hogy Bándy János, a Landstrasse remetéje és az erdélyi kanczellária élő levéltára, bizonyos megrögzött gondolatnak, vagy határozottan kitűzött célnak él. Nem ritkaság az ily ember : némelyik hasonlít az éji lepéhez, mely addig forog kisebb-kisebb körben a lámpa lángja körül, míg szárnyait összeégeti ; másik csak önmaga körül forog, mint valami gyári kerék és tengelyét valamely önző szenvedély vagy feltétel képezi, mint például a fösvényeknél, kiknél a boldogság eszköze a vagyon, utoljára czéllá válik, melyek éppen boldogságukat hozzák áldozatul.

Igen, Bándy Jánosnak is volt egy eszménye, egy kitűzött célja, mely felé törekedett ; melynek teste és lelke minden erőit áldozá, és melyen kívül

nem látott semmit, maga előtt, maga mellett és maga megett, — mint egy érzéketlen, kilőtt ágyugolyó, mely öntudatlanul tör célpontja felé. Ki szobájába beléphetett volna, körülbelül fölfedezi ezt az eszményt, ezt a kitüzött célt; de körülbelül arra is rájött volna, hogy ez az ember, kitüzött célja felé törve, lassanként önmagát semmisíti meg; mert minél előbbre haladt pályáján, annál kevesebb belső erőt tanusít, mely saját létét tartsa fenn; ép úgy, mint ama kilőtt golyó, mely tulhosszu pályát futva, egy felvett határon túl, lassanként veszít kölcsönvett erejéből és a föld vonzerejének kell hódolnia, mely utoljára is sárba, porba rántja.

Bándy János szobájában, az élet legkezdetlegesebb szükségtelein kívül, egy különös képzeletvilág nyoma mutatkozott, minden falon és minden szögletben; és a mi legsajátságosabb, az eszménység jelei váltakoztak a legvastagabb realizmussal. Volt ott rendetlenül és különböző magasságokban felakasztva egy csomó női arczkép és szobormintázat, kisebb nagyobb sikerrel keresztülvive, mindannyi hasonlított egymáshoz; legfelebb abban térve el, hogy az illető nőalak, hol egészen, hol derékig, hol pedig csak mint arczkép volt lefestve, különböző való és képzeleti öltözetekben. A felaggatott képek közeit kisebb-nagyobb papírtáblák foglalták el, melyeken különböző nagyságban és színezésben ez az egyetlen név állott: Eszter! egy két felkiáltó jellel felkiáltássá erősítve. Mi akart ez lenni? Valószínűleg egy folyton sarkalló figyelmeztetés, egy megmegújuló emlékezet; vagy mi legvalószínűbb, valódi

rajongássá vált érzelem kifejezése, mely másban nem talál enyhületet és kielégítést, mint eme foglalkozásban és jelvényítésben. Ezek voltak Bándy szobájának eszményi diszitései, de ezenkívül volt még a falakon igen sok, kisebb nagyobb földabrosz, mely mezei dűllöket, különböző színre festett táblákat, erdőket stb. ábrázolt; átszelve patakocskákkal, csermelyekkel és kipéczézve különböző színű apró zászlócskákkal. Volt még a szobában néhány három lábu mérnöki asztal és lejt mérő is, úgy, hogy ki a szobába belépett volna, könnyen azt hihetné, hogy egy mérnökkel van dolga, ki melesleg festészettel is foglalkozik.

Pedig hát mindezekből nem volt semmi. Bándy élete tanulmányának megfőjtése egy édes, de nagyon rövid, szerelmi történet, melynek reménytelensége valami kishitű embert az öngyilkosság sötét eszméje felé sodort volna, de egy oly ifjút, ki annyi tetterőt és képességet érzett magában, küzdelemre készítetett a világrenddel, ha kell, még az elemi erővel, vagy a lehetetlenséggel is.

Mint fiatal, alig husz éves tanuló, kinek azonban nevéhez, már az iskola falai között, nagy remények voltak kötve, nevelő gyanánt nyert alkalmazást, egy büszke, erdélyi mágán családiban, hol, bámulatos szorgalmával és tehetségeivel, annyira megnyerte a szülőket, hogy nevelői pályája végén, a főúr, barátjának és rokonának, a kanczellárnak, ajánlotta, ki ez ajánlatra és az ahhoz mellékelt fényes bizonyítványokra, meg is hívta őt.

Történt azonban, hogy az a láthatatlan erő,

mely a sziveket fölkeresi és az emberi érzelmeket titkon közvetíti, a főur 16 éves leánya, Esztike és a szerény nevelő között a két évi érintkezés közben, megtalálta a maga útját, anélkül, hogy a büszke szülők arról csak legkisebb értesítést is nyerhettek volna, a két ifju szív és a társadalom törvényeivel keveset gondoló két ifju fej, folyton gyakrabban és élénkebben cserélte ki érzelmeit és gondolatait, és anélkül, hogy szükségét látták volna ez érzelmek és gondolatok szavakba öntésének, oly végzetszerűen és ellenállhatlan vonzalommal szerették meg egymást, mely kizárt minden mellék- és utógondolatot, a jól titkolt szerelem boldogságával árasztotta el mindkét szívet, és azzá a szilárd akarattá és elhatározássá nőtt ki: vagy egymást birni, vagy soha senkit !

Egy látszólag önkénytelenül elejtett virágszál, melyet aztán az ifju ember, legdrágább emlék gyanánt, szíve felett hordott ; apró szolgálatokért fizetett édes mosoly, mely örökké feledhetetlenül nyomult be lélekbe ; egy-egy elismerő tekintet, mely a szülők kitüntetését vagy hálaszavait kísérte : ezekből és ilyenekből alakult egy egész kincses tárház a két hosszú év alatt ; azon az egy nagyobb eseményen kívül, midőn egy izben Bándy a fivérével, a megáradt Maroson csolnakázó kisasszonyt, saját élete kockáztatásával mentette ki, melyért egy forró kézszorítást és hálás tekintetet nyert ; reá nézve drágábbakat, a nagy uralkodó-hatalmasságok összes gyémántjainál.

Az utolsó estén azonban, melyet Bándy a

bároi család körében töltött, mindkét sziv érezte, hogy szó nélkül nem válhat el egymástól; s a nélkül, hogy előre megegyeztek volna, a szép májusi holdvilágos est, mindeniket a kastély parkjába vonta, hol egy százados hársfa árnyában örök hűséget esküdtek egymásnak.

Sokkal jobban voltak saját érzelmeikbe merülve, hogysem az esetleg épen közelükben sétáló báró lépteit meghallották volna, ki a vallomásnak tanuja volt s leányát büszkén szobájába utasítva, az ifjut szigoruan kérdőre vonta.

Ennek vallomásából azonban kitűnt, hogy ez volt az első szó, mely érzelmeiket illetőleg ajkaikról akaratlanul kitört; és a báró büszkeségében nem vette komolyan a dolgot, hanem az amugy is végleg eltávozandó ifjunak hetykén dobta oda e szavakat:

— Tudod mit, öcsém? Ha Bécsből valamikor nagyságos titulussal s legalább egy falu birtokával térsz vissza: újra megjelenhetsz házuknál és szóba hozhatod e dolgot.

Bándy egy pillanatig lesujtottan állott helyén, de azután hirtelen összeszedte magát s a távozó bárónak utána kiáltotta:

— Jól van, nagyságos uram, én majd szaván fogom!

E szóváltásban feküdt Bándynak élettitka; ez adott neki erőt az óriási küzdelemre és ez fejté meg utolsó fellépését a császárné előtt, mely által a megrögzött eszméjének élő szerencsétlen ember célhoz vélt jutni.

Hogy lett a kertből falu ?

Egy lélekbuvár előtt sem lehet feltűnő, hogy oly ember, ki egy évtizeden keresztül egyetlen eszmének él s magát a társadalmi élet minden más érintkezésétől távol tartja, lassanként annyira beleéli magát e megrögzött eszméjébe, hogy ki van téve a lélek minden tévelygésének ; könnyen tartja az erkölcsi elfogadhatlant elfogadhatónak és a kivihetetlen, kivihetőnek.

Bándy jövődjét attól feltételezte, hogy nagy szolgálatokat fog tenni a hazának és fejedelemnek és e jó szolgálatnak alapján fogja kérni azt, a mi az ő jövő boldogságának, Esztike atyjának ígérete szerint, létfeltétele : a rangot és a jószágot.

Elég nemes és nem is kárhoztatandó nágyravágyás, mely sokszor vezetett sikerre és méltán. Csakhogy a mi államférfiúnak, vitéz harczosnak vagy művésznek könnyen sikerülhet, annak, ki az állam gépezetébe csak egyszerű forgó keréknek állott be, sokkal nehezebb. Amazoknál igen könnyen kerül elő a jó alkalom, emitt igen ritkán és nehezen. A csillogó gyémánt hamar szembe ötlík ; a homokszem, melyből pedig egész hegysoraink vannak, kinél találna méltánylatra ; a versenyparipákra fogadásokat tesznek ; a munkás méh szorgalmát nem méltányolja senki.

Bándy tíz éven át mégis ezt remélte ; az a fényes csillag, mely vezére volt a sivatagon, — Eszter szerelme — bevilágította az egész örömtelen pályát és őt azzal a reménynyel tölté el, hogy az a lankadatlan szorgalom és megszerzett ismeret,

mely őt hivatalkörében nélkülözhetetlenné tette, előbb-utóbb méltányolva lesz s ki fogja ragadni őt a hétköznapi munkások sorából: mint láttuk csatlódott; mert épen az ellenkező történt: főnökei már csak azért sem ajánlották valamely felsőbb hivatalra, mivel jelen helyzetében nélkülözhetlen szükségök volt reá s féltek «élő levéltáruk» elvesztésétől.

Bándy sok ideig nem vette ezt észre s nem csak reménykedett, hanem mint a pók, ha egyik hálóját széttépi a vihar, a bokor lengő ágaihoz megint másikat kötöz: ő is szötte tervezetét tovább-tovább, még a jutalomra nézve is.

A ranggal hamar tisztában volt, a tanácsosság volt a legközelebbi lépcső előtte, melyet, már régi szolgálatainál fogva is megérdemelt; ezzel pedig együtt járt a «nagyságos» czim, boldogságának egyik föltétele.

De hát a másik? A jószág kérdése. Ez volt az archimedesi pont, melyből balsorsát ki kellett volna vetnie, de a melynek megválasztásában a körülmények ismeretlensége miatt, nem volt szerencsés és a hol szelleme oly tömkelegbe jutott, hogy nem tudott belőle többé kivezető utat találni.

Emlékezett, hogy közel szülőföldjéhez van egy kis állami birtok, melyet «Zetelaka kertjének» neveznek. Ennek térképét a körülfekvő területekkel együtt, még idejében megszerezte egy barátjával és ez volt az az alap, melyre jövőjét építé.

Arról nem kételkedett, hogy azt a kis területet fontos szolgálatai jutalmául megnyerheti; de

utoljára is ez nem felelt meg az Eszter atyja által kívánt nagybirtoknak; ezért utolsó fillérét is félretette és a mint ekként nyert tőkéje gyarapodott, a mindig maga előtt tartott földabroszon egyre távolabb és távolabb rakta hatalmas gombostűkre aggattott különböző színű apró zászlócskáit; semmit sem kételkedve azon, hogy pénzért és felsőbb engedély mellett azokat a területeket mind magáévá teheti.

A kedvező alkalom, melyre hivatalkörében hiába várt, végre megjött. Egy alkalommal hallotta beszélni a kanczellárt, Kálnokyt, egyik tanácsosával, Csereivel, a felől, hogy a császár mennyire vonakodik az országgyűlés összehívásától és mennyire óhajtana valami más eszközt arra nézve, hogy az állami pénztár nagy hiányai fedezve legyenek. A két főúr nem is képzelte, hogy e párbeszéd, melyet a foglalkozásban lévő szerény hivatalnok esetleg meghallott, annak egy egész éjszakáját rabolja el, — pedig úgy történt.

Bándy még csak szerény vacsoráját sem költötte el, hanem haza ment magányos lakására és órákig törte fejét e kérdés megoldásán; míg végre eszébe jutott a törvényes uton kivetett adó helyett az önkénytes adakozás, vagy kölcsön eszméje; és ezt oly szerencsés eszmének tartá, hogy azonnal munkához látott; megkésztette a hazafias hangon irt felhívást és a rovatos iveket és másnap kihallgatásra jelentkezett a császárnénál.

Hogy minő fogadtatásra talált itt, arról már értesültünk; a császárné bizonyos kétkedéssel fogadta a tervet, de méltányolta a jól ismert hiva-

talnok buzgalmát és áldozatkészségét, melyet aránylag oly tetemes összeg felajánlásával tanusított és szokott nagylelkűségénél fogva kijelentette, hogy ha valami kérni valója van, a jutalom nem fog részéről elmaradni.

Bándynak nem kellett ennél több. Egész nap nyugtalan volt hivatalos szolgálata teljesítésénél, úgy, hogy hivatalnoktársai alig tudták megfejtetni ez átalakulás talányát. Mindamellet a hivatalos órát pontosan kitartotta; de azután tőle telhető sietséggel ment haza; egész éjjel dolgozott a sok éven át össze-vissza lyukgatott földabroszon; még kijebbrakta a póznákat jelző zászlócskákat; s a rég készletben levő pergament lapokra két példányban megkészítette diszes aranyos kezdőbetűkkel az adományozási oklevelet a zetelaki kertre és annak körzetére vonatkozólag, mely most már a folytonos terjeszkedés után, csakugyan megközelítette egy kis falu határát. Pontosán feljegyezte annak részleteit és még pontosabban a szomszéd birtokokat, melyek határolják, úgy, hogy nem hiányzott abból többé semmi, csak a magyar királynő, illetőleg erdélyi fejedelemnő aláírása és az erdélyi kanczellaré.

Másnap reggel azután újra megjelent Mária Terézia előtt, ki, miután fia, a császár, a tervet oly kedvezően fogadta, annál készségesebben aláírta mindkét okmányt; ép oly kevésbé volt akadály a különben nagy szemeket meresztő kanczellárnál, ki a helyi viszonyokat nem ismervén, semmi okot nem látott az aláírás megtagadására; sőt szives gratuláció mellett nyújtotta át az egyik okmányt Bán-

dynak, kifejezve azon reményét, hogy birtokbavétel után azonnal visszatér és előbbi buzgóságával fogja folytatni hivatalát.

De Bándynak most már szárnyai nőttek s a boldogságát tartalmazó okmányt zsebébe rejtve, még az nap összecsomagolta szobája egész tartalmát a képekkel, földabroszokkal és mérnöki eszközökkel együtt és sajnálkozó háziasszonyánál kiegyenlítve számláját, egy megfogadott «Landkutscher» tágas szekerére mindent nagy gonddal felrakott és még az nap odahagyta a várost.

Bukott tervek.

Diszes, bár némileg zártkörű estély volt az udvarnál. Az udvarmester nagy csodálkozására csupa magyar főurak voltak ezuttal az estélyre hivatalosak és az egész estély, melyben különben a gyászos császárné csak pillanatokra vett részt, nélkülözte a feszes udvari szertartásokat

Magára a családra és udvarra nézve a gyász éve már úgy is letelt volt; csak a császárné viselt fogadalma szerint élte végeig fekete ruhát; de nem annyira lehangoló, mint inkább lélekemelő volt látni a hatalmas termetű fejedelemasszonyt, a mint apródoktól vitt fekete bársony uszályruhában nyájas megszólításokkal ment végig a mélyen meghajló urak és hölgyek sorai között, mindenkinek valami nyájast, valami lekötelezőt mondvá.

Midőn a császárné belső szobái felé menve, eltűnt, ettől kezdve a társaság központját a császár, vagy római király, József kezdette képezni, ki maga

ugyan nem vett részt a tánczban, de annál élénkebben a társalkodásban.

Még benn volt a főteremben a császárné, midőn József császár odalépett az épen kamarási szolgálatot végző Czobor grófhoz s annak vállára ütve, így szólott:

— Kövessen, gróf, egy percznyi bizalmas közlendőm van önnel!

És a császárné kíséretével elfoglalt tömeg háta megett, a császár bevezette őt az utolsó terembe, melyből egy kis tapét-ajtó nyílt egy szomszéd kisebb szobába, és ennek kulcsát a császár kivonván zsebéből, hirtelen eltűnt rajta, Czobort is maga után eresztve.

A kamarás alig tudta megérteni, mit jelentsen a szoba különös rendezése: mert nem volt abban egyéb semmi egy magas íróasztalon kívül, melyet több mint száz viaszgyertya fénye világított meg, és a mely fölött nagy, aranyos betűkkel e szavak állottak: «A haza oltárára». Az álló íróasztalon írószerek és diszesen kiállított nagy nyitott könyvek üdült, arra a rovatos lapra nyitva, melyre legfelül, mint emlékezhetünk, József császár adománya, tulajdonképen összes atyai öröksége, a 20 millió, volt fölírva, alól pedig csak mikroszkopikus betűkkel Bándy János szekretárius 1000 talléros adománya.

— Édes grófom, — mond a császár — az államnak pénzre van szüksége és azt hirtelenében alig tudjuk máshonnan venni, mint saját erszényünkben. A nép megadóztatásához fordulhatnánk,

de tudvalevőleg ez hosszú előkészületeket tesz szükségessé, melyekre semmi kedvünk; de azonkívül is a lezajlott hét éves háboru népünk anyagi erejét nagy mértékben kimerítette. Mi, mint itt látja ön, valóban épen adtunk, a mennyit adhattunk.

Czobor most tekintett először az előtte fekvő ivre és bámulva kiáltott fel:

— Husz millió forint! Hisz ez fölségednek összes atyai öröksége!

— Igaz, — mond egykedvűen a császár, — de példát akartunk nyújtani, hogy aránylag a magyar főurak is tegyenek valamit. Most hát arra kérem önt, hogy miután a kíváncsiság amugy is vonzó szokott lenni, figyelmeztesse azokat a magyar urakat, hogy ebben a kis szobában valami érdekessé látni való van. Ez az a szolgálat, melyre ez alkalommal fölkérni akartam.

Czobor gróf még mindig ott állott a kiterített rovatos könyv előtt és annyira gondolatokba látszott merülve lenni, hogy a császár bizonyos megütközéssel újból megszólítja:

— Nos, kedves grófom, talán nem érti ön a dolgot?

— Nagyon is értem, felséges uram, — felelt, mintegy feleszmélve, az ifju kamarás, — de bocsánatot kérek, egy kis számítást kellett tennem . . . és én magyar mágness vagyok, felséges uram; és ha felséged megengedi, ide a legalsó szerény összeg fölé magam is oda jegyzek valamit.

József császár helyeslőleg vetette rá nagy kék szemeit; mire Czobor felragadta a tollat és bemártva

azt az óriási ezüst tintatartóba, oda írta nevét Bándyé fölé és neve után egy kerek millió forintot. Azután letette a tollat és szerényen hátralépett.

— Ez nagy összeg, édes grófom, — mond komolyan a császár, midőn az aláírt összeget megpillantotta — nem fogja ez önt pénzzavarokba keverni?

— Nem gondolnám, felséges uram, habár, őszintén megvallva, még alig volt annyi időm, hogy az atyámtól reám szállt jószágokat pontosan rendbe szedhettem volna. Az aláírott összeg körülbelül megfelel annak, a mennyivel a gyámság alatt létem idején felgyűlt jövedelmekből rendelkezhetem. Különben nem ez képezte számításom kulcsát, — fejezi be szerényen — hanem az a hivatalos rangfokozat, melyet az állam fejétől fogva egy szerény kamarás elfoglal.

József császár közelebb lépett a grófhhoz, és azt mosolyogva, de könnyes szemekkel megölelte.

— Ön nemeskeblű férfit, kit szívesen számítunk mátol kezdve barátaink közé. Ismerve ön kedvező vagyoni állását, remélem, hogy ez nem fogja nagy zavarba hozni, de ha ez történnék, számitsen ön reám, legjobb barátjára, — folytatja meleg kézszorítással — egyébíránt — végzi be nevetve — ha az ön kamarási számításakulcsát ismerjük, jó lett volna már korábban udvari tanácsossá kineveztetnünk.

A császár utóbbi szavaira már Czobor szemeiben is megjelentek belső felindulásának jelei és e

felindulástól alig hallható hangon, tiszteletteljes főhajtással felelt a császárnak :

— Fölséges uram, e szavak és e kézszorítás nagyobb becsüek előttem összes vagyonomnál, mely különben is mindenkor felséged rendelkezésére fog állani.

— Jól van, barátom, — mondja vidáman a császár — és most lássunk teendőink után : én mulattatom kedves vendégeinket ; ön pedig terjeszse el közöttük e szoba rejtélyét. Adja isten, hogy a vég a kezdetnek megfelelő legyen !

Elül a császár, utána Czobor kihaladtak a szobából, és miután a császárné körjáratát bevégezte, József császár szokott nyájas egyszerűségében teljesítette a házigazda tisztét, lehetőleg mindenkit részesítve megszólításban ; még pedig mindenkihez akként intézve szavait, a mint az az illető helyzetének leginkább megfelelő volt. A császár ilyenkor lassanként igyekezett reformeszméit terjeszteni az illetők között ; ezek pedig egyaránt kiterjedtek az egyházra, katonaságra s a törvénykezés és igazságszolgáltatás minden ágára. Egyháziaknál némely szerzetek megszüntetésére és azok vagyonának közművelődési czélokra való alkalmazására ; katonáknál a különböző szakoknak elválasztására és reformjára ; földesuraknál a jobbágyok sorsának enyhítésére ; biráknál a kinzó szerek alkalmazásának megszüntetésére vonatkozó terveit illetőleg tett kérdéseket ; s mindannyian bámulták, bár sokan féltek is a fiatal uralkodónak mindenre kiterjedő lángeszü felfogását és még jobban azt, hogy minden

egyes kormányzati ág viszonyait, előnyeit és fogyatkozásait oly pontosan ismeri, hogy ezeket illető megjegyzései mindig a szeg fejére ütnek.

E közben Czobor is hiven teljesíté feladatát és nemsokára szájról-szájra járt a suttogás, hogy az utolsó kis szobában valami érdekes látnivaló van.

Bizonyosan valami érdekes műtárgyat sejtettek, talán valamely, Erzsébet czárné által küldött, nagyszerű ajándékot, vagy valamely híres festvényt vagy szobrot, elég az hozzá, hogy Czobor, ki a reá bízott kötelesség teljesítése után épen Erzsébet főherczegnő mellett résztvett a tánczban, nagy gyönyörűséggel vette észre, hogy az öreg és ifju urak magányosan vagy társaságban egymásután besurrantak az utolsó terembe, mely épen a nagy tánczterem mellett volt; azután csendesen, csalódott várakozással vagy épen megnyult orral kerülnek onnan vissza, természetesen semmit sem szólva a titkot még nem tudó társaiknak, mint az adomabeli cigányok, kik a fénymázás üveget boros üveg helyett sorban megizlelték, semmit sem sejtetve a többiekkel a felsülés felől.

— Nézze csak, felség, — mondja Czobor — milyen furcsa áramlat van az utolsó terem felé és onnan ki. Vidám, nevető arczokkal vonulnak be oda az urak és többnyire hosszú arczczal kerülnek onnan vissza.

— Valóban, — mondja a főherczegnő — ezt egy idő óta én is észlelem. Mi okozza e különös átváltozást?

— Egy államtitok, — mondja mosolyogva Czobor — melyet nem szabad elárulnom.

— És nőknek nem szabad e titkot megtekinteni?

— Ezuttal nem, legalább én két gárdista barátomat, az óriás Bessenyeit és Barcsayt állítottam oda, kik csak férfiakat bocsátanak be. Különben azt hiszem, hogy később majd a nők is értesülni fognak róla, midőn tüpénzüik megrövidülésén megérzik.

— Ha ilyesmi, — mondja a főherczegnő — akkor nem is vagyok kíváncsi reá. Egész életemben minden iránt jobban érdeklődtem, mint a pénz iránt; már mint gyermek jobban örültem egy ajándéku kapott cserép virágnak, mint egy marék aranynek; és meglehet, hogy ez hiba nálam, de anyagi dolgok kevés értékkel bírnak előttem.

— Bizony pedig nagyon sokszor fordul ezen a világ és az emberek sorsa.

— Meglehet, — mondja a főherczegnő — de engem, mióta eszmélek, mind az emberek, mind a tárgyakkal szemben bizonyos aesthetikai érzék vezet; és ennek fonalán úgy találtam, hogy azok az emberek, kik pénzügyekkel foglalkoznak, sokkal ridegebbek és kedélytelenebbek, mint mások és e ridegtelenség még arczukon vagy modorukban is kifejezést nyer. Itt is látok ödöngeni egy pár pénzembert, borsódzik tőlük a hátam. De ne is beszéljünk többé erről... Tudja-e ön, — folytatja a főherczegnő, miközben arczára bánatos kifejezést erőszakolt, — hogy nekem is van egy gyászos titkom.

— Ah ! ah ! — kiált fel Czobor — már ily korán ? Szinte lehetetlen.

— Igen, — mond savanykás arczczal a főhercegnő — csak képzelje ön — de csak magunk közt mondom — én egy megvetett, visszautasított menyasszony vagyok.

Czobor, meglepetve, egy lépést tett hátrafelé.

— Miként lehetséges ez ? — kérde azután — ha van valami tul a menyországon, még ott sem jogosult ily visszautasítás.

— És még is ugy van, — mond a főhercegnő, kit egyáltalában nem látszott bántani a gróf elragadtatása — a lengyelek királyától kosarat kaptunk ; a czárné nem akar beleegyezni kedvencze nősülésébe.

Czobor hallott volt valamit, mi az udvar köréből kiszivárgott, oly formában, mintha a lengyel király házassági ajánlata visszavonatott volna, de mint ki kevésbé járatos még a diplomacziában, nem is sejtette, miként köttetnek ilyes szerződések a koronás főkre nézve.

— Remélem, nem verte le e hir, nagy mértékben, fenségedet ?

— Egyáltalában nem, de hogy sértett, azt el nem tagadhatom, — mond a főhercegnő önérzettel.

— Az könnyen érthető, — mondja Czobor — de a mi engem illet, én csak hálát adhatok az Istennek, hogy a dolog meg nem történt, legalább nem kell Lengyelországban laknom, melyhez amugy sem éreztem hajlamot.

A főherczegnő szép szemei egy pillanatig kérdőleg voltak Czoborra függesztve.

— Nem könnyen érthető ez fenség? — kérdi az ifju, lángoló arczczal. A tiszteletre méltó Haugwitzné — folytatja azután, jelentős mosolylyal — engemet, még azon emlékezetes vadászaton, fenséged oltalmára rendelt és ez a rendelet még máig sincsen visszavonva. Ennek alapján, — folytatja, a legforróbb érzelmet, a tréfa köntösébe öltöztetve — én annyira kötelezve érzem magam, e kinevezés által, hogy bármerre vezesse sorsa fenségedet, én, a mig élek és a mig meg lesz engedve, árnyék gyanánt fogom kísérni. A kósza hirre már meg is vettem volt Varsóban egy palotát.

A főherczegnő nem tudta egészen elrejtteni meghatottságát, Czobor hódolatával szemben.

— Köszönöm, — volt az egyetlen szó, mely alig hallhatólag, elhagyta ajkait. Különben, édes Czobor — folytatja később, keserűen gunyos hangon — palotavásárlásokkal hagyjon fel ön; legalább ne siesse el a dolgot, mert utoljára, még Európa minden nagyobb városában háza lehet s meglehet, hogy azok egyikében sem fog lakni.

— Nem bánom bárhol, csak mindig fenséged közelében — felel Czobor, esdeklő tekintettel.

— Azt hiszem, mindenkire megnyugtató, — mond a főherczegnő, leküzdve belső fölindulását — ha közelében oly barátot érez, kinek segélyére bármikor számíthat . . . Apropos! Hogy van a mi kis Fannykánk?

— Nő, tanul és szépül — felelé Czobor vi-

dáman. A fenséged által küldött ruha, igen jól áll neki!

A tánczsünet, mely alatt e rövid párbeszéd folyt, véget ért, valamint nem sokkal azután, maga az egész multság is. Az udvar visszavonult, a közönség széteszlott.

Czobor, nem csak kíváncsiságának engedve, hanem megbiztatásánál fogva is, sietett a kis titokteljes szoba felé, hogy az eredményről értesülhessen. A testőrök már eltávoztak volt az ajtótól, de a kulcs benne volt s a mint a kis szobába benyitott, a megvilágított asztal előtt, a császárt látta állani gondtelen, jobb kezére hajtott fővel.

Czobor beléptére hirtelen visszafordult és bizonyos lehangoltsággal mondá:

— Megbuktunk, édes barátom! Megbuktunk a nagyreményű tervvel. Kettőnk neve közé, alig van felírva pár százezer forint.

Czobor is szomoruan nézett pár perczig maga elé, de azután, mintegy összeszedve magát, vigasztalólag mondá a császárnak:

— Felséges uram, ha annak idejében jobban meggondoltam volna a dolgot: ezt az eredményt előre megjósolhatám. A magyar mágnásnak lehetnek mértfőldekre terjedő, sőt némelyiknek, egy német uralkodó-hercegséggel felérő terjedelmű uradalmi; az egyik Eszterházyról, például azt mondják, hogy egész Magyarországot beutazhatja, oly formán, hogy estére mindig a saját jószágán hálhat, de a mi igaz, igaz: se készpénzünk, se hitelünk nincsen; mert ritka magyar mágnás, ki többet el

nem költ jövedelménél; a hitelezők pedig nagyon óvakodnak nagyobb összeget adni rendelkezésünkre, mert jól tudják, hogy követelésük felhajthatatlan. Ez az egyik ok, mely a viszonyokban fekszik, — másik a magyar nemesség természetében. A magyar nemesség föl tud lelkesedni, mind királya, mind hazája szolgálatára, ha az a hang el van találva, mely szívéhez szól. Ilyenkor kész minden áldozatra; de szereti ez áldozatokat fennhangon tenni meg, midőn azután az egész nemzet, ugyszólván, egymás példájától lelkesül. Ebben, kétség kívül, némi hiuság is rejlik: de erről nem tehetünk, — ekként történt az meg felséged anyja, dicső királynénk, uralkodása kezdetén. Jöjjön le felséged hozzánk, hű magyarjai közé; kegyeskedjék magát megkoronáztatni; és a lelkesedés eme perczeiben, a királyi szó nem fog elhangzani a pusztában és a nemzet áldozatkészsége el nem marad!

A császár, mintegy elodázólag, intett kezével; mit Czobor nem tudott egyébnek vélni, mint távozási parancsnak; azért, mély fejhajtás után, eltávozott a szobából.

—

Másnap délelőtt a császárt, még egy második kellemetlen meglepetés is érte. Az erdélyi kancellár, gr. Kálnoky Sámuel, jelent meg azon folyosón, hol reggeli sétáját és egyszersmind elfogadásait szokta tartani.

— Felséges uram! — mondá ez — kénytelen vagyok Felségedet egy kedvezőtlen eseményről értesíteni. Egy alárendelt hivatalnok, kire ő Felségének

Bándy részére kiadott adománylevele beiktatása volt bizva, esetleg ismeretes lévén az adományozott birtok környékével, határozottan állítja, sőt kész okmányokkal is bizonyítani, hogy az adománylevél hamisan van fogalmazva és az eredetileg kért birtokrészeeskét, százszorosán fölülmulja ; azonfelül pedig egy községnek és idegen földbirtokosoknak jószágait tartalmazza.

— Hallatlan vakmerőség, ekként akarni kijátsszani a császárnő jóhiszeműségét! Járjon ön rögtön és tüzetesen végére a dolognak, s ha e vád valónak bizonyult, indítson nevünkben egy udvari küldönczöt Bándy után, azon határozott parancsunkkal, hogy a hol éri, ott állítsa meg, honnan, további rendeletünkig, mozdulni ne merjen! Még ma elvárom az ön értesítést, e kényes dolog felől.

A turini kísérlet.

A császárné gondossága, gyermekei iránt, sokkal nagyobb volt, hogy sem egyetlen kísérlet által kimerülve lett volna. Emlékezhetünk reá, hogy a lengyel király, Ponjatowsky mellett, Erzsébetre nézve különösen Chaiblais herczegre gondolt, a sardiniai király második fiára ; és ez eszméhez annyival is inkább ragaszkodott, mert Chablais herczeg, elhunyt férjének, Ferencz császárnak, unokaöccse volt ; már pedig mindaz, mi a császárnét férjére emlékezteté, kegyelet tárgyát képezé ő előtte.

Mária Teréziának különben is gyengéje volt, a házassági viszonyok szövése. Ő maga elég szerencsés lévén házas életében, másokat is részeltetni

óhajtott e szerencsében ; s azonkívül igen mély erkölcsi érzülettel bírván, hite az volt, hogy a köz-erkölcsiséget, a kora és szerencsés házasságok, csak emelhetik, a nőtlen gavallérok pedig rontják. Nem csoda tehát, ha ő, ki egész udvarát szerette összeházasíthatni ; és az embereket különösen két szempontból szokta megítélni : ha igaz keresztény-katolikus-e és erkölcsi háziéletet folytatnak ; e czélokot, saját házánál is minél korábban igyekezett elérni.

Most Erzsébeten, legszebbik leányán, volt a sor, és bár az első kísérlet nem sikerült, a császárné meg volt győződve, hogy egy ily szép leányt Európa egyik hercege sem fog visszautasítani ; föltéve, hogy keze, mint a lengyel királyé, valamikép meg nincs kötve. Semmi tudomása nem volt arról, hogy Chablais hercegnél ez lehetne az eset, e szerint nem is kétkedett újabb terve sikeréről.

A Bécsben időző sardiniai követtel, Canal gróffal, megbeszélte a dolgot, ki nagy mértékben örült udvara ez újabb összeköttetésének és engedelmet kért arra, hogy e kényes természetű ügy keresztülvitelére, ő maga térhessen vissza Turinba.

A császárné, ki teljesen megbizott a követ lovagiasságában, semmi ellenvetést nem tett ; csupán arra kérte fel a grófot, engedje meg, hogy megbizott kamarásai egyike, kíséretéhez csatlakozhassék. Ezt, mint a császárné mondá, részint az illetőnek megjutalmazására kéri, részint pedig Turinban eszközlendő kisebb szolgálatok teljesítésére szükségeli.

A grófnak ez ellen semmi kifogása nem lehetett ; annyival kevésbé, miután a császárné kijelenté,

hogy a küldetéssel gróf Czobor Józsefet szándékozik megbízni, kit maga, Canal gróf is előnyösen ismert.

Hol járt a császárné elméje, midőn e küldetésre épen Czobort szemelte ki — nem nehéz kitálatni. Mint oly sokat tapasztalt nő és anya, sokkal több éleslátással birt, hogysem már régen észre ne vette volna azt az ellenállhatlan rokonszenvet, mely Czobor részéről önfeláldozó hódolatban, Erzsébet főhercegnő részéről pedig egy-egy elnyomott sóhajban, vagy szomoru ábrándozásban nyilvánult, melyeken néha rajtakapta.

A vadászati kaland és életmentés, természetesen, még közelebb hozta a két szívet és e közeledés, kivált a sebesült meglátogatása alkalmával, a császárnénak még inkább feltűnt.

Ismerte Czobornak végletekig menő áldozatkészségét családja iránt, melyet, a császár ive aláírása alkalmával is, oly fényesen tanusított, és egy ily jó barátot, hü udvari embert, nem örömet veszített volna el.

Ritka női tapintattal tehát azt találta ki, hogy a szegény, ábrándozó gróf kijózanítására, az lesz legcélszerűbb, ha őt, a főhercegnő kiházásításának titkába, egyenesen beavatja és boldogságának mintegy eszközölőjévé teszi; míg másfelől egy időre eltávolítja az udvartól és ez által az esetleges közeledést lehetetlenné teszi. Oly ügyes terv, mely becsületére vált a császárné diplomacziái tehetségének.

Canal grót távozása után rögtön hívatta Czobort.

— Kedves fogadott fiam, — mond a császárné, kezét kegyteljesen csókra nyujtva — most nem mint kamarásunkkal, hanem mint családunk hivével és megbizottjával akarunk beszélni önnel.

Czobor annyira meg volt lepetve ez ünnepélyes bevezetés által, hogy csak egy mély főhajtással volt képes válaszolni.

— Ön, édes fiam, — folytatja a császárné, miután karos székében nyugalmasan helyet foglalt — nemcsak szavakkal és szolgálati buzgalomával mutatta családunk iránti hűségét, hanem valódi áldozatkész tettekkel is. Jelezte ezt, ama nagy öszszeggel, melyet a császár ivére jegyzett alá; de különösen meleg anyai vonzódásunkat érdemelte ki, kedves leányunk, Erzsébet iránt tanusított önfeláldozásával, mely nélkül talán kedves gyermekünk épségét, vagy talán életét veszttette volna.

— Oh, felséges asszonyom, — mond Czobor megindultan — bár több tér nyilna előttem e csekély szolgálatoknál, hol valódi hűségemet és ragaszkodásomat bebizonyithatnám.

— Épen ez okból hivattam önt, — mond komolyan a császárné — mert rajtunk van a sor, hogy azt, ki oly hűnek mutatta magát, a bizalom magasabb fokára érdemesítsük . . . Egy igen kényes diplomaciai küldetésről van szó, mely kezdetül szolgálhat arra, hogy önnek, családunk és hazája érdekében, fényes pályát nyisson meg. Canal gróf, igen fontos családi ügyben, rövid időre, Turinba utazik vissza; és mi elhatároztuk, hogy önt vele bocsátjuk; mire az olasz nyelvnek ismerete és min-

den irányu ügyessége képesíti is. Ott fog maradni mint attaché, turini követségünknel, mindaddig, míg a tervbe vett ügy azt igényelni fogja.

Czobor arca elhalványodott és szomorúságot tüntetett fel, mi nem került ki a császárné figyelmét.

— Biztosíthatjuk — folytatá azért, mintegy kiengesztelőleg — hogy hosszasan nem örömet nélkülözzük udvarunknál; annyival is inkább, mivel a pozsonyi országgyűlés nemsokára össze lesz hiva, hol hű magyar mágnásainkra, különben is, nagy szükségünk lesz. A küldetés titkába azonnal beavatjuk önt Leányunk, Erzsébet, tervezett házasságáról van szó, a velünk rokon és rokon-szenves Chablais herczeggel, a szardíniai király második fiával.

Czobor forogni látta maga körül a császárné szobájának butorait, s hogy el ne szédüljön, egy közel álló karszék támláját fogta meg.

— Önnek feladata lesz minket a szardíniai királyi udvar és különösen a herczeg hangulatáról, jelleméről és szokásairól pontosan tudósítani; mert nincsen szándékunkban, legkedvesebb leányunk sorának kockáját, könnyelműen eldobni.

Czobor csak most tért annyira magához, hogy e kényes kiküldetés ellen, egyetlen lehető megjegyzését elmondja.

— Felséges asszonyom — mond — bármi megható reám nézve, felséged e kegyes bizalma — sőt épen ezért — őszintén kell bevallanom, hogy tapasztalatlanságomnál fogva, arra magamat képtelennek érzem.

— Ön alább becsüli magát valódi értékénél, mond mintegy feddőleg a császárné — és nyilatkozata, csak ismert szerénységének kifolyása. A herczeg körülbelől egykoru önnel; mint tudjuk, társaságot, és életet kedvelő ifju ember, kinek egy oly tehetős és rokonszenves magyar mágnás ifju, mint ön, még barátságát is könnyen megnyerheti.

— Annyival kevésbé tudnám azt arra felhasználni, felséges asszonyom — mond idegenkedve Czobor — hogy esetleg e barátságot kémkedés által eláruljam.

— Ön bohó gyermek — mond mosolyogva a császárné, — és nyilatkozata csak arra vezet, hogy ön nemes jellemét jobban megismerve, annál nagyobb bizalommal forduljunk önhöz. Nem kémkedésről és árulásról van itt szó, édes fiam, hanem egyszerű lélektani tanulmányról, mely alapját képezheti kedves leányom boldogságának; kiismeréséről annak, hogy a herczeg természeténél és magaviséleténél fogva is méltó egy oly nő boldogítására, minő Erzsébet . . . Beszéljünk őszintén. Én ismerem önnek hódoló rokonszenvét, a főherczegnő iránt; és, ha ez való, megtagadja-e ön szolgálatát arra nézve, hogy szegény leányunkat valóban boldoggá tegyük? Mivel tanusithatja ön e hódolat valódiságát egyébbel, mint azon nemes hivatással, hogy e gyermekünket, kinek életét mentette meg, hű szolgálata által boldoggá is tegye? . . . Nem, nem, kedves grófom; én ismerem önt és bizonyynyal soha nem biznám meg olyasmivel, mi nemes jellemével ellentétbe hozná; valamint arról is meg va-

gyok győződve, hogy senkit sem választhattam volna, ki, mind családom, mind a főherczegnő iránt tanusított hódolatánál fogva, a reá bizottakat hivebben végrehajtsa . . . A gróf holnap indul: tegye meg utikészületeit és jelentését a követnél.

A császárné felállott és ujból kezét nyújtá, melyet a gróf hódolatteljesen csókolt meg.

— Vegye ön anyai áldásunkat — fejezi be a császárné, jobbját Czobor fejére téve — a legközelebbi viszontlátásra !

Az olaszországi karnevalok már századok óta divatoznak és bohóságaikban mindenha kitűntek Európa többi népeinek mulatságai fölött; korszakunként pedig csak annyiban tettek némi haladást, hogy még a régibb századokban nagyon is testvéries rokonságban voltak, Róma legnagyobb bacchanáliáival, időközben mégis csak szelidültek valamit, habár nem nagy mértékben.

Czobor — Canal gróf kíséretében — épen a farsang végére érkezett Turinba és szemtanuja lehetett e farsangvégi kicsapongó mulatságoknak, hol tánczteremben, úgy mint az utczákon, nyüzsgöve tolong a mindenféle népség, hordszéken, kocsikon, gyalog és lóháton, alarczczal és anélkül; selyembársony kosztümökben, hivatalos egyenruhákban és rongyokban; és épen az az egyetlen előnye van e napoknak, hogy a rongyok tulajdonosa épen úgy otthon hagyja rossz kedvét, mint a palotáknak bársony-biborba öltözött lakói.

Az élénk városnak, különösen főtere képezte

a mulatság legzajosabb központját; ide tolongott ifju és agg egyaránt, hogy megbámulja az öszvérektől vont kocsikon, tömegesen megjelenő álarczosokat és érdemük szerint meghajigálva azokat virágaival, czukorkáival és lisztlabdáival. Ez általános virág- és labdaharcz egyaránt folyt, a téren és mellékutczákon, föl az erkélyekre, melyek szinte teli voltak uri néppel és hasonlóképen résztvettek a csatában.

A bombaharcz nem volt egészen öntudatlanul üzve; mert az eldobott labdacsok vagy czukorkák legtöbbször ismert és érdekelt feleket szoktak felkeresni.

Czobor gróf, ki néhány napi ittlét után már teljesen ismeretes volt az eleven olasz város társadalmi viszonyaival és az udvar előkelői közül többekkel kötött ismeretséget: a fiatal Ricczi gróffal, ki legtöbb ragaszkodást mutatott hozzá, le- s föl- sétált a mulató s ujjongó tömeg között és bár maga tevőleges részt nem vett a dobálódzó mulatozásban, békén türte az ostromló megtámadásokat, sőt egy pár ibolyaszálat, melyet erkélyekről és hordszékekről, kiváló gyöngédségü női kezek dobtak feléje, veleszületett udvariasságánál fogva, fölfogott és kabátja gomblyukába tűzött.

— Nézd csak. — figyelmezteté karjába fűzött barátja — mily kitünő fényü álarczoshölgy közeledik ott felénk, ama diszes hordszéken.

— Az igaz, — mondja Czobor — öltözetéből s hordszéke és szolgálai fényéből ítélve, igen előkelő hölgynek kell lennie. Te, ki ujjaidon tudod felszá-

mitani az itt időző előkelő családokat, a hordszék-vivők öltözetének színéből aligha meg nem tudod sejteni, titokteljes szép delnőnk kilétét.

— Megállj csak, — mond Ricci gróf, a hölgy környezetét élesen szemügyre véve — kezd világosság terjedni szemeim előtt; csakhogy alig merem kifejezni sejtelmeimet.

— Hogy-hogy? — kérdi Czobor — talán nagyon lennt jár a dolog, vagy igen magasan?

— Az utóbbiról van szó, — mond sugva Ricci gróf, mert már a hordszék egész közelökhöz érkezett — úgy sejtem, hogy a szolgák az udvartól valók.

— Ah! ez nagyon érdekes, — mond hasonló suttogással Czobor — akkor valószínűleg valamelyik a herczegnők közül.

— Azt még sem gondolnám, — felel a gróf — mert az udvar legelső rangú hölgyei szabály szerint, nem igen tehetik ki magukat az itt tolongó néptömeg — néha nem egészen kiméletes — megjegyzéseinek és támadásainak.

E pillanatban a hordszék egészen az ifjak közelébe ért s az egész tömeg figyelmét felkeltőtt álarczos hölgy nagy meglepetést árult el az ifjak megpillantására; azután, mintegy összeszedve magát, a tömeg miatt amugy is mozdulatlan hordszékből, előre hajolva, Czobort magához inté és a kezében levő gyönyörű ibolya- és gyöngyvirágbokrétát átnyujtva, bájosan csengő hangon mondá:

— Aha, csakhogy újra látlak, kedves gróf! Fogadd e bokrétát az elmúlt szép napok emlékéül.

Czobor és barátja egyaránt meg voltak lepve, de az elsőnek úgy tűnt fel, mintha e hangot valamikor hallotta volna; bár tulajdonosnéjának kilétét sehogysen tudta emlékezete tárházából visszaidézni.

— Ha követed e hordszéket, meg fogod ismerni lakásomat, — mondja a hölgy — nagyon óhajtanék veled ez életben még egyszer beszélni, az elmúlt szép időkről.

A tömeg utat nyitott s a közelebb állók virágokkal halmozták el a hordszék ismeretlen tulajdonosnéját, ki nyájasan intett köszöntést Czobornak, a mint ez bokrétáját keblére tűzte.

Az ujjongó néptömeg elválasztotta az ifjakat, a hordszék közvetlen közeléből; de Ricci gróf visszafordította barátját, hogy el ne veszítsék szemeik elől a hordszék tulajdonosnéját.

— Ládd, ez érdekes kaland, — mond Ricci — úgy látszik, hogy a szép hölgy nagyon is közelről ismer téged.

— Meg nem foghatom, — válaszolt Czobor — a hang mindenesetre ismerős előttem, de sehogysen tudom összeegyeztetni sejtelmeimet, itteni élményeimmel s még kevésbé az általad vélt udvari cselédséggel.

— Azért csak kövessük, — mondja élénken barátja — nemcsak a kaland tovább füzése szempontjából; hanem azért sem szabad szem elől téveszteni, a szép hölgyet, mivel a néptömeg közt, kivált ha mellékutczába tér be, könnyen lehet oly megtámadásoknak kitéve, melyek lovagi szolgálatunkat igénylik.

E párbeszéd után a két ifju igyekezett magát közel tartani a gyors léptekkel tovább vitt hordszékhez s követte azt több utcán keresztül, hol egyre selejtesebb néptömeg közé jutott.

Egyelőre csak virágok hullottak a szép delnőre, de később már nagyobb tömegű labdacsokkal kezdték hajigálni; mig utoljára egy, alkalmasint pohár fenekére mélyen tekintett alsóbb osztályu néptömeg jött vele szemben, mely a hordszékelt feltartóztató és egy pár merészebb ficzko a hordszék támlájára fellépve, a magát sikoltozva védő hölgy álarczát akarta letépni.

— Nem mondám? — kiált fel Ricci gróf, egyenes kardját kivonva — ime, a midelnőnk csakugyan reá szorul a mi védelmünkre!

Ekkor már Czobor gróf jó magyar kardja is kiröpült hüvelyéből s a két ifju feltarthatlanul előtörve a tömeg között, a hordszékhez rohant és egyik az egyik, másik a más oldalról fogta nyakon a tolakodókat és egy hatalmas lökéssel letaszitva őket, megmenték a hölgyet, miközben kardjukkal utat nyitottak a hordárok számára, kik most már sebes léptekben szállították tova urnőjuket, ki a megtámadás miatt, ájulva dőlt hátra, nyugalmas ülőhelyén.

Nem sokkal azután a város végén levő csinos villasorhoz értek és ezek egyike előtt, mely díszével kivált a többi közül, a hordszék megállott.

A két jó barát segített az ismeretlen delnő kiszállításánál, ki alig hallhatólag rebegett nekik köszönetet. Azután Czobor gróf füléhez hajolva suttogá:

— Ma este 9 órakor elvárlak! S e szavak és egy könnyed, üdvözlő fejbiczczentés után eltűnt a villa kapujában.

A hordszék vivői nem követték urnőjüket, hanem megfordulva a hordszékkal, gyors léptekkel tűntek el, a város közepe felé tolongó néptömeg között.

— Irigyellek — mond Ricci gróf, midőn barátjával együtt, szintén visszafordult — mert hangjáról és termetéről ítélve, a hölgynek feltétlenül szépek és fiatalnak kell lennie.

— A kaland mindenesetre érdekes — felelt Czobor — ha a hölgy az lenne is, a kit én sejtek.

— Unalomról, úgy veszem észre, eddig sem panaszkodhattál, s habár nem látom, hogy nagyon keresnéd az élvezeteket, a mai esteli találkozáshoz mindenesetre gratulálok.

Czobort nem kalandvággy vezette a szép ismeretlen nő által adott találkozóra; sőt meglehet, el sem ment volna arra, ha az illető hangjára oly sejtelmek nem támadtak volna lelkében, melyek összevetve a Ricci gróf gyanításaival, épen turini küldetése céljához ígértek pontos adalékokat nyújtani.

Ép ez okból, a mint a háromnegyed kilenczet ütni hallá, felkötötte jó magyar kardját s fejére magas olasz kalapot téve, vállaira olasz köpenyt kanyarítva, elhagyta belvárosi lakását és a külváros villái felé tartott, hol az illetőnek külformáját és kertrostélyzatát elég figyelemmel megjegyezte volt.

A villához érve, a kapu koczogatójának hang-

jára, azonnal felnyílt a pazarul világított folyosó, hol ügyes és előkelően öltözött cselédség várta az érkezőt, némán intve tovább és tovább, a belső termek irányába. Több, igen diszes szobán ment keresztül, míg végre egy kisebb ajtóhoz ért, hol már semmi cseléd nem állott és az ajtónak nehéz, arany-brokát függöneyei, valami titokteljes gépezet segítségével látszottak feltárulni.

Azon pillanatban, midőn a rózsafénynyel elöntött és hasonló színű selyemmel butorozott kisebb szobába belépett, nyaka körül női karokat érzett körülfonódni és ajkát forró csók égeté . . .

Csakugyan az volt, a kit sejtett: az egykori kis Rozina, kiről már több mint egy év óta, hirt sem hallott s kivel soha sem hitte, hogy még egyszer találkozassék. Rozina, még pedig sokkal előnyösebb külső szépségben, mint valaha, körülvéve fénytől és arczából kisugárzó boldogságtól.

Czobor nem tudta a meglepetés felkiáltását elnyomni.

— Csakhogy újból láthatlak, kedves, drága grófom — mondja a kis primadonna, Czobort kezén fogva és egy duzzadozó kerevetre, maga mellé erőszakolva. — a mi volt, az elmúlt s én azt örömet megbocsátottam neked; mert jól tudtam, hogy egy oly derék magyar lovag, mint te, egy szerető női szív elől meg nem szökhetik.

— De bizony, volt abban valami! — mondja Czobor, mentegetőzni akarva —

— Ne is mentsd magad, mert nem hallgatom meg — mondja a szép hölgy, rózsás ujjait Czobor

ajkaira tapasztva — nekem minden úgy jó, a hogy van; csakhogy nébány perczig cseveghetek veled.

— Az megtörténhetik — felel a gróf, a királyi fényű szobában széttéekintve — és valóban, nekem is nagy örömömre szolgál, hogy idegen helyen, váratlanul, ily kedves ismerősre akadtam: de mondd csak, szép Rozina, mi vagy te most? minő királyi fény ez körülted? És vajjon, nincs-e sorsod koczkára vetve, hogy épen egy idegen férfit fogadsz el lakásodon?

Rozina ujját hamiskásan mosolygó szájára tette; azután bizonyos kevélységgel mondá:

— Az én pártfogóm sokkal fenköltebb szellemmel bír, hogysem magát megalázó gyanura engedné ragadtatni; sokkal jobban szeret és bizik bennem, hogysem oly eszméje is keletkezhetnék, hogy képes lennék feláldozó szerelmét kijátszani.

És te végleg felhagytál egykor imádott művészetteddel? — kérde a gróf, folytatva azt a bizalmas hangot, melyet belépte óta nem látott illőnek visszautasítani.

— Oh — mondja Rozina ég felé emelt szemekkel — én még most is imádom a művészetet és csak addig tartózkodom attól a mig ő így akarja.

— És szabad tudnom, ki legyen ez a hatalmas ő? — kérdi Czobor, kit az egész dologból csakis ez az egy körülmény érdekelt.

— Az nem az én titkom, hanem az övé — mond Rozina titokteljes mosolylyal, de azután, a hiu nők dicsekvő modorában tette hozzá — any-

nyit mondhatok, hogy ő csak valamivel kisebb egy királynál!

E nyilatkozat körülbelül tájékozta Czobort; nem is vitatta tovább a dolgot, bár a kellemes delnő kedélyes csevegéseivel még egy rövid fél órára visszatartá.

Meglehet, hogy ha Czobor csak legkisebb mértékben is szerelmes lett volna Rozinába, e találkozás mindkettőjükre veszélyessé válhatott volna: de a férfiú hideg esze könnyen oda vezetheti a nő legforróbb érzelmeit is, a hová akarja. A csábító helyzet és körzet daczára, sokkal távolabb maradtak egymástól, mint valaha és a társalgás oly körben mozgott, mint midőn két testvér vagy barát, ki hosszú idő óta nem látta egymást, végre egy rövid szabad órát nyer, hogy egymásnak időközben tapasztalt élményeit elcseveghesse.

— De már most menj, kedves grófom — mond Rozina, gyémántokkal kirakott kis óráját kebléből kivonva — mert ő egy negyed óra múlva itt lesz és ez engem ugyan nem, hanem őt, vagy téged feshélyezhetne.

— Mindenesetre, — mondja Czobor — és sietősen nyult Rozina kis keze és kalapja után — arra mindenesetre kérlek is, hogy irányomban szintén légy annyi tekintettel, mint ő irányában és kilétemet előtte semmi esetre el ne áruld!

— Jól van — mond Rozina — ezt művésznői parolámra fogadom; a her — akarom mondani ő, a nélkül is hallotta már kalandomat a hordszékkal és az egész elfogadást ezen eseménynyel fogom

összeköttetésbe hozni és kimenteni. Foglak-e még látni? — kérde ezután, egy nem épen közönyös tekintettel követve kérdését.

— Én csak átutazó vagyok Turinon — felelt Czobor, hogy hivatását Rozina előtt el ne árulja — és napjaim itt meg vannak számlálva.

— Ugy isten veled, édes grófom! — mond Rozina, most már csak forró kézszorítással, ha valaha még összevett a sors bennünket, ismét elmondjuk egymásnak a közben történeteket.

Sebes léptekkel haladt ki a gróf a kastélyszerű villából és ép oly sebesen folytatta útját az utcán végig, mély gondolatokba merülve a történetek és a történendők fölött, melyek mint újabb sötét felhők látszottak összetorlódni ama lény sorsa fölött, kinek képe folyton ott lebegett lelke előtt, körülölelve elméje minden gondolatával és szíve legmagasztosabb érzelmeivel.

Az utca sarkán, hol a belváros felé befordulni szándékozott, egy, valószínűleg hasonló mértékben elmerült lovag közeledett; legalább ezt bizonyítá a hatalmas összeütközés, mely a szembejövő kalapját messzire vivé fejéről s az épen fölkelte hold fényénél egy fiatal, sápadt arcot tüntetett fel, melyet Czobor azonnal fölismert . . . Chablais herczeg volt.

Czobor annyival inkább beburkolta magát köpenyébe s a herczeg kalapját udvariasan fölémelve és átnyujtva, lehetőleg elváltoztatott hangon mondá :

— Bocsánat uram, nagyon el voltam gondo-

lataimba merülve és nem vettem észre közeledését, de ugy látszik, ön sem !

A herczeg levette kezét kardjáról, melyet bossuságában megragadott volt, és átvéve a kalapot, mélyen huzta szemeire, csaknem a megvetés hangján mondva :

— Jól van!

Azután, mintha boszankodott volna e rövid feltartóztatás fölött is, kettőzött léptekkel sietett a Czobortól elhagyott villa irányában.

A gróf, hogy teljes meggyőződést szerezzen magának, még néhány lépést tett ugyan a beforduló utczába, de azután visszatért és a hold által sötéten hagyott oldalra menve át, addig kísérte szemeivel a herczeget, míg az a villa ajtaján át el nem tűnt.

— Ezzel tisztában vagyunk ? — mormogja magában, és sebes léptekkel tért vissza szállására.

Bár a császárné parancsa következtében csaknem naponkénti levélírássra volt kötelezve, eddigelé nem sok közleni valója volt uralkodónéjával. Chablais herczeg előnyös külsejű, mindenkihez barátságos és leereszkedő modoru volt a véletlenül felfedezett viszonyát annyira titokban tudta tartani, hogy arról még a meglehetősen beszédes udvarnál sem lehetett hallani semmit. Most is csak Rozina különös szeszélye árulta el a dolgot, melynél a herczeg udvariassága azon balvégzetes hibába esett, hogy kedvese kérelmére épen egy igen is feltűnő hordszéket rendelt meg számára.

Az újabb fölfedezés Czobor grófot nagyon kelemetlen helyzetbe hozta ; mert bár e viszony kétségkívül egyik nagyobb akadálya lehetett a herczeg házasságának, sehogy sem tudott férfias jellemén annyira erőt venni, hogy ezt a császárnénak tudomására hozza. Elhatározta, hogy bevárja a további fejleményeket és Canal gróf közbenjárásának eredményét, melyről még alig tudott meg valamit.

Szerencsére nem kellett várnia soká, mert másnap, midőn a nagykövetet meglátogató, ez meglehetősen elborult arczczal és e szavakkal fogadta:

— Küldetésünk körülbelül be van fejezve, kedves gróf ; Chablais herczeg már tegnap határozottan nyilatkozott, még pedig oly értelemben, hogy bárha az összeköttetést minden tekintetben előnyösnek és boldogítónak tartaná, anyagi helyzete nem olyan, hogy egy elsőrendű dynasztia család méltán nagyigényü ivadékát jelen anyagi viszonyai között megillető fénynyel eltarthassa. Hát ez bizony csak meg-aranyozott kosár, kedves grófom, melyen legfőlebb úgy lehetne segíteni, ha a császárnét, de különösen a fiatal császárt reá lehetne birni, hogy az államjavakból nővére részére tetemesebb áldozatokat hozzon. Miután pedig ezt nem itt, hanem Bécsben kell, ha lehet, kieszközőlni, itt való tevékenységünk további tere el van zárva, és bár én az alkudozásokat végleg meg nem szakítottam, holnapután minden akadály nélkül visszatérhetünk Bécsbe.

— Szegény főherczegnő ! — sóhajtott fel magában Czobor, midőn a követségi palotát elhagyta-

hogy bucsulátogatásait és uti készülődéseit megtegye.

Vallomások.

Canal gróf Bécsbe visszatérve, azonnal megtette titkos jelentését az udvarnál és igyekezvén lehetőleg kedvező színben tüntetni fel a dolgot, nagy részben igazat adott Chablais herczeg nyilatkozatainak; mert csakugyan volt is valami igaz abban, hogy a szardiniai király igen mostohán volt ellátva, koronajószágok tárgyában és mint ez időszerűn Európa csaknem minden udvara, az övé is meg lehetősen terhelve volt adóssággal. Igaz, hogy Chablais herczegnek nagybátyja után terjedelmes magánbirtokai maradtak, de állítólag ezek is meg voltak terhelve adóssággal; azonban, mint láttuk, még sem annyira, hogy egy kis háztartás, — legalább olyan villaszerű és bizony egészen királyi fényű, minő a Rozináé volt — ki ne teljék belőle. Ez azonban oly szinpadi függöny volt, melynek ragyogó színeit az eléje bocsátottaknak fakó látképe a királyi szülők és Canal gróf előtt, úgy látszik, elfödtek; vagy ha volt is némi sejtelmök róla, legkevésbé mutatkozott alkalmasnak a jelen eset, hogy sejtelmeiket leleplezzék. Canal gróf egyéb akadályt nem látott az ifju pár összekelése előtt; és Mária Terézia, mint gyermekei sorsán szeretettel aggódva csüngő anya, másfelől pedig egész kormányzása tanúsága szerint nem elég öntudatos mérlegelője a vagyoni és pénzviszonyoknak, ez egyetlen akadályt nem tartotta elháríthatlannak, hanem föltette magá-

ban, hogy Czobort is részletesen kikérdezve, mindent megtesz arra nézve, hogy e szerint nem oly nagyjelentőségű gát minél előbb elhárítható legyen.

Czobor kötelességszerűleg szintén még az nap megjelent az udvarnál és kihallgatást kért a császárnénál, ki nagyon kegyesen fogadta és azonnal hozzáfogott a legrészletesebb kikérdezéshez.

Az első dolog természetesen a vallásügy volt a császárné előtt.

— Jár-e a herczeg a templomba? meg szokta-e tartani a kiszabott böjtöket? szokott-e havonként legalább egy izben gyónni? — Ezek mind oly kérdések voltak a császárnéra nézve, melyekre nagy súlyt fektetett és a melyekre nem oly könnyű volt Czobornak a császárné izlésének megfelelőleg, biztosan és határozottan válaszolni.

— Felséges asszonyom, — mond, azért az egyenes felelet alól, lehetőleg kitérve — mint felséged tudni méltóztatik, mi épen a farsang heteiben voltunk Turinban; és ez idő legkevésbé alkalmas arra, hogy a vallásos szertartások foganatosításáról az udvar körében különösebb, részletes tudomást szerezhessünk. Annyi bizonyos, hogy az uralkodó család vallásos kegyesség jó hírében áll; igen sok emberbaráti kegyes intézetet tart fenn és a szegényeket ritkán hagyja közeléből üres kézzel távozni. A herczegek is ekként vannak nevelve; az udvari kápolnában naponként isteni tisztelet tartatik, melyen rendesen az egész királyi család meg szokott jelenni; míg ünnepnapokon a püspöki egyházat ke-

resi fel. Hogy szokott-e a herczeg saját külön háztartásában bőjtölni, hogy mikor és hányszor végzi gyónását? Arról csak úgy értesülhettem volna, ha lépteit mindenütt követem, mely szerep sem ő fenéségéhez, sem én hozzám illő nem lett volna.

— Meg lehetett volna pár aranyért tudni valamelyik belső cselédjétől — mond elégületlenül a császárné. De menjünk tovább, szokott-e nagyban kártyázni? Nem mértéktelenkedik a lakomákon? Nem tör-e ki belőle egy vagy más irányban a szenvedély?

Czobor alig tudta mosolygását elrejteni e részletes vallatás fölött.

— Többször voltam szerencsés az udvari ünnepélyeken résztvehetni, — mond aztán megnyugtatólag, de ezeken a herczeg mint igazi gavallér mutatta be magát; mindenki iránt megnyerő, nyájas modora van és el lehet mondani, hogy viselete teljesen kifogástalan.

— Nagy általánosságban tartod felvilágosításaidat, melyek alig felelnek meg részletes kérdéseimre.

— Felséges asszonyom! A herczeg nagyban nem játszik és semmi jel sem mutatott arra, hogy a multságokat szertelenül kedvelné vagy mértéktelenül élvezné.

— Ez már helyesebben volt mondva, — mond a császárné derültebb arczczal; de most már egy nagyfontosságú kérdést: nincs-e valamely botrányos, vagy kompromitáló viszonya, mely közszájon forogna?

— Felséges asszonyom, — mond Czobor kissé elpirulva — Chablais herczegről semmi ilynemű hír nem kering az udvarnál; és ha esetleg lenne is ily természetű viszonya, a különös erkölcsösség hírében álló udvar körében elég óvatossággal bír arra nézve, hogy az közforgalomba ne jusson.

Czobor félt, hogy a császárné ez irányban tovább folytatja faggatásait; a mi igen kellemetlen helyzetbe hozta volna. De épen ellenkező történt.

— Ti férfiak — mond a császárné — mind egy huron pendültök és azt hiszem a ritkaságok közé kellene az oly férfit helyeznünk, kinek házassága előtt egy pár titkos viszonya nem volt. Te magad is közel voltál ahhoz egy ízben, hogy jó véleményünket koczkáztassad, no de rajta leszünk. — folytatja kegyesen — hogy megházasítsunk, mielőtt újabb viszonyba bonyolódhatnál. Válasz tanod kell valakit az udvarunknál levő erényes, fiatal mágnás hölgyek közül; biztosithatunk, hogy már szemeltünk is ki valakit, ki sorsodnak és rangodnak egészen megfelelő és bizonynyal a legnagyobb boldogság várhat reád oldalánál. Előbb mindenesetre udvari tanácsossá kell tennünk, mert ily rang legalább is szükséges egy ily főrangú hölgy kezének elnyerésére.

Czobor arcza e szavakra egészen elborult.

— Mély hálával fogadom felségednek irántam tanusított kegyes gondoskodását, — mondja azután mélyen meghajolva — de nagy kegyét csak akkor tudnám igénybe venni, midőn szívem érzelmei erre feljogosítanak. Még eddig, felséges asszonyom ez

eset nem következett be ; úgy látszik családi örökség nálunk, Czoboroknál, hogy a hasonló érzelmek bennünk valamivel később fejlődnek ki.

— Jól van, — mond a császárnő leereszkedőleg — csakhogy egyéb ne legyen reá az ok. Vannak rá esetek, hogy fiatal emberek, ábrándjaik által elérhetlen csillagok felé törnek, s míg ezt teszik, a földet elvesztik lábaik alól. A fiatal kor szép, de mulandó, mint a tavasz s ha fel nem használják a kellő időt, könnyen azon vehetik magokat észre, midőn egyszerre leszáll az ősz.

— Nekem csak egy vágyam van, — felel szerényen az ifju, hogy felséged családjának és hazámnak szolgálhassak ; és ha e kötelesség, melynek teljesítése reám nézve boldogító, háttérbe szorítja egyéni boldogságomat, soha egy könyvet sem hualatok érette.

— Ismerünk ; derék ifju vagy, — mond elérezékenyülve a császárné és mintegy befejezésül jobbját csókra nyújtá.

A széles folyosón, mely az udvari épületekből az augusztinusok kolostorához vezetett, Czoborral a császár jött szembe, egyszerű, nagygombu fehér öltönyben, hátratett kézzel és gondolatokba merülve, minden kíséret nélkül. Séta és kihallgatási óráit, úgy látszik befejezte és most utban volt vissza a Burg felé. Czobor gróf lépteire azonban figyelmessé lett s fejét felütve, élénken kiáltá :

— Ohó, kedves grófom, épen jókor ; mert gondolataimban épen azon gonddal foglalkoztam,

melyekről önnek kell legtöbbet tudnia; és valószínű, hogy a császárnő is épen ez ügyben hivat. Hát ha nincsen önnek terhére, tegyünk néhány lépést itt a folyosón és ön mondja el nézetét a turini állapotok felől.

— Ugy hiszem, felséges uram, — mond Czobor, midőn a császár lépteit visszairányozta, hogy Canal gróf tudósítá felségedet az alkudozások mi-benlétéről. Különben is felségtek jól ismerik roko-nukat, annak anyagi viszonyait és mindennek fölött biztos és határozott ítéletet mondhatnak.

— A dolog nem egészen úgy áll, — mond a császár — mint ön feltételezi; Chablais herczeg csak több évvel ezelőtt volt itt az udvarnál és azóta sokat változhatott szokásaiban és természe-tében.

— Ez irányban semmi kedvezőtlent nem tud-nék mondani ő fenségéről; az egész udvar igen nagy szeretettel és tisztelettel viseltetik a her-czeg iránt.

— Mi azt örömezt elhiszszük, — mondja ko-molyan a császár — de lenni kell ott valami kö-rülménynek, melyet önök vagy nem tudtak meg, vagy elhallgattak.

És eközben nagy kék szemeit áthatóan sze-gezze Czoborra, ki érezte, hogy lassanként a vér arczába kezd tolni.

— A herczeg — folytatja a császár megállva és Czobor mutatkozó zavarát folyton figyelemmel kísérve — vagyoni helyzetét adja okul arra nézve, hogy az ajánlatot, Erzsébet hugomat illetőleg, nem

meri igénybe venni. Nos, hát ez a nyilatkozat az én korábbi adataimmal nem igen vág össze: a herczegnek szegény boldogult édes atyám, mint nagybátyja is igen csinos örökséget hagyományozott és azonkívül egy egész tehermentes koronaauradalom, Chablais, van kezén és ezek okvetlen képessé tennék arra, hogy nem épen szerfelett királyi fénnyel, de mindenesetre teljes kényelemmel állapítsa meg családi jövőjét. Nem gondolnám, hogy a herczeget kapzsiság vezesse e kérdésben, de ha úgy lenne is, ennek semmi esetre sem tehetnénk eleget. Lipót öcsémnek és sógoromnak, a szász herczegnek elhelyezésére és udvartartására az állam oly tetemes áldozatokat hozott, hogy ha ezt minden testvérem kedvéért végig akarjuk folytatni, ez maga képes lenne az államkincstárat teljesen és állandóan kiüríteni.

Czobor arra a szerencsés gondolatra jött, hogy a császár további kutatását ez újabb beszédfordulat irányába terelje el.

— Felséges uram, — mond — mint feséged is tudja, nekem tetemes birtokaim vannak, mind Ausztriában, mind Magyarországnak Bécshez közel fekvő részeiben, azt hiszem nem sértem meg felségedet annak kinyilatkoztatása által, hogy én ezek közül egy pár uradalmat, minden megerőltetés nélkül átbocsáthatok a kamara részére; istennek hála, oly helyzetben vagyok, hogy a megfelelő váltságösszegekért jobb időig elvárhatok.

— És ezekkel gondolja Chablais herczeg kérését eloszlatni? Hugom jövő boldogságát megalapítani?

— Oh, felséges uram — mond Czobor hirtelen fellángoló arcczal és mondhatni önfeledten — e célra összes vagyonom, sőt életem is csekély áldozatként tűnik fel előttem.

A császár élesen szemügyre vette Czobort és úgy látszik, hogy szíve egyik kamarájába már is bepillantott.

— Igen szép ez újabb áldozatkészség öntől, mely valóban nagy hűséget és odaadást árul el családunk és különösen a főhercegnő iránt; de, a mint mondtam, a dolog lényege nem egészen e vagyonkérdés körül forog. Ha sejtelveim nem csalnak, mihez ujabbán egy névtelen tudósítás is járul, Chablais hercegnek bizonyos szenvedélyének kell lenni, mely vagyona jövedelmének tetemes részét emészti föl. És önnek, kedves grófom — mond a császár, jobbját Czobor vállára téve — korábbi zavarából ítélve, erről tudnia kell valamit.

A gróf belátta, hogy a császár sasszemei előtt immár hiában titkolózik.

— Felséges uram — mond — úgy látszik, hogy felséged szemei, isteni végzésből, akként vannak alkotva, hogy az elrejtett igazságot is megtalálják. Megvallom, hogy az én vállaimról nagy terhet emel le felséged, midőn őszinte vallomásra kényszerít egy oly eseményről, melynek megtudásához a véletlen juttatott.

És Czobor gróf röviden elbeszélte a carneval-utczai jelenetet és annak eredményeit.

— Mindjárt gondoltam — mond szomoruan a császár — hogy valami ilyes akadály forog fenn.

Szegény hugom! Már másodizben állja egy-egy nő utját boldogságának; ha ugyan boldogságnak lehet nevezni — veti utána némi gunynyal — az összeköttetést és életet, oly férfiakkal, kik házasságuk előtt az élet minden örömpoharát már fenékgig üritették? És szólott-e ön e dologról édes anyámnak, a császárnénak?

— Öszintén megvallom, felséges uram, nem volt hozzá bátorságom. A legmagasabb körökben, az ily titkos viszonyokat, nem szokták ugyan nagy szigorral megítélni; de mégis attól kellett tartanom, hogy ha esetleg épen én leszek az, ki e véletlenül szerzett tudomással, e házassági ügyletnek utját vágom, könnyen azon gyanu alá eshetem, mintha azt önakaratomból semmisítettem volna meg.

A gróf újból elszólta magát és a császár, ki már is sokat sejtett a valóból, még közelebb akart az igazsághoz jutni.

— Mit ért ön ezalatt? — kérdi fürkészőleg — minő gyanuval terhelhetné valaki önt?

E kérdés végleg zavarba döntötte a szegény grófot.

— Felséges uram — mond zavarral — könnyen lehettek volna olyanok, kik az én imádatyszerű hódolatomat a főhercegnő iránt, alantas lelkükhöz méltóan magyarázva: önzést láttak volna abban, ha följelentésemmel e házassági frigyét megakadályozom. Azért történt, hogy bár mély hódolattal fogadtam a császárné parancsát: lelkem visszaíadt e küldetéstől és bátor is voltam ezt, a császárné ő felsége előtt, kijelenteni.

— Különös felfogása a helyzetnek és tévelygése az emberi szívnak — mondja fölemelt fővel a császár — tehát ön épen a főherczegnő iránt érzett hódolatból megengedte volna, hogy sorsát oly férfiúval kösse össze, ki szerelmét és vagyonát léha hölgyekre pazarolja? Ez, édes barátom, oly neme a szerénységnek, melyet a józan ész határozottan visszautasít. No de tudom, hogy az egész jóakaratból származott és azért nem is ítélem el önt; csak figyelmeztetem, hogy a lóleknek épen úgy, mint a vadon erdőknek, megvannak tévutjai, melyekre okos ember soha sem lép; még akkor sem, ha szerénysége, e miatt, önmagát is vádolná. És most Isten önnel; sietek édes anyámhoz, ki valószínűleg épen ez ügyben hivatott.

A jó testvér.

A fiatal császár megindult a női lakosztályok felé; de egyszerre, mintegy újabb eszmétől megkapva, mellőzte a császárné lakosztályába vezető bejárást és azon folyosóra tért át, hol ifjabb nővéreinek szobái állottak.

A női szolgaszemélyzet által lakott előszobákon át, egyenesen Erzsébet főherczegnő lakosztályába nyitott, kit rajzolóssal foglalkozva, egyedül talált munkaszobájában.

Erzsébet főherczegnő, ki bátyját, a császárt, különösen szerette, nagy örömmel ugrott fel festőtámlájáról és igazi benső vonzalommal ölelte meg az ifju császárt.

— Mily ritka szerencse, kedves Józsefem! —

kiált fel örömmel — azokkal a csunya államügyekkel annyira elfoglalod magad, hogy mióta császár vagy, egy hónapban egyszer is alig látunk itt, a mi szerény otthonunkban.

— Ez legnagyobb veszteség reám nézve, kedves Erzsébetem — mond a császár, huga ölelését hasonló szeretettel viszonzva — mióta kevesebbet időzhetek körötökben, úgy érzem, mintha kedélyem felét vesztettem volna el. Talán most sem térhettem volna be ide, ha a mai napnak nem a te sorsod lenne főtárgya és eszembe nem jut, hogy mielőtt egy ügyet édes anyámmal megbeszelnénk, egy pár komoly kérdést intézzek hozzád:

— Ah! — kiált fel mosolyogva a főherczegnő — szinte büszke kezdek lenni, hogy a monarchia fejének figyelme az én csekély személyem felé fordul.

— Fájdalom, a dolog nem oly tréfas, mint a te hangulatod, kedvesem, mert egész jövőd függ tőle; azért örülök is, hogy magadban találalak; és jó lesz, ha biztosítasz, hogy rövid csevegésünk, esetleg kémkedő kihallgatásnak nem lesz kitéve.

A főherczegnő benyitott a szomszédszobába és visszatérve, az egyik kereveten foglalt helyet; bátyjához megnyugtatólag mondá:

— Nővéreim tanulmányokkal vannak elfoglalva s legalább is egy fél óráig háborítlanul beszélhetünk.

— Mondd hát, kedvesem, — kezdi a császár huga jobbját megfogva — de légy egészen őszinte, mint szerető nővérhez illik, — érzesz-e valami különös rokonszenvet Chablais herczeg iránt?

Erzsébet, mintegy sejtőleg emelte tekintetét bátyjára és azután elszomorodva mondá:

— Már újra házasítottok? hiszen még csak pár hónapja a szenvedett kudarcznak, mely, bár egyáltalában nem vagyok kevély, szívemet egész mélyéig fölháborította?

— Szegény gyermek! — mond József — a sorssal nem igen szállhatunk vitába; szegény anyánk — kivált édes atyánk halála óta — sokkal aggályosabb természetű és minden gondja csak a ti elhelyezéstek körül forog. De még mindig nem feleltél előbbi kérdésemre.

— Én a herczeget több év óta láttam, mint leánygyermek és eszembe sem jutott őt komolyan figyelembe venni; arczképét ezelőtt néhány hónappal mutatta édes anyánk, mint egyikét, a részemre kijelölteknek . . . Oh, Józsefem! — mondja azután, hirtelen megragadva bátyja jobbját, miközben szép szemeibe nagy könnycseppek gyűltek — ha tudnátok, mennyi fájdalmat okoz nekünk, lányoknak, ez a diplomacziái játék, szívünk rovására.

— Jól tudom én azt, kedvesem, — mondja meghatottan a császár, ki e perczen talán korán elveszített nejére gondolt — de hát hiába, nekünk, uralkodó családok tagjainak, sok előnyt nyújtott a sors, a közemberek fölött, de minden előny saját emberi érzelmeinkből van elrabolva. Mi intézkedünk százak és ezrek sorsa felett; de míg a legegyszerűbb földmives vagy napszámos maga intézi sorsát, teremti meg boldogságát, addig a mi sorsunk felett nem mi rendelkezünk; a világrenddel szem-

ben kezeink vannak leginkább megkötve és emberi érzelmeinkre kevesebb súlyt szabad fektetnünk, akármely rabszolgánál. Elég, ha egyéni sorsunk kockája akként lesz elvetve, hogy az össze ne törje szívünket.

— Oh, mily igazat szóltál! — mond nővére könnyezve — és mégis folyton szívünk ez összetörésében fáradoztok! Mi volt nekem a lengyel király, vagy mit érdekel engem az a Chablais herceg? Idegenek reám nézve, mindketten; soha sem halottam egy nyájas szavokat, nem láttam barátságos tekinteteket; annyival kevésbé ismerem egyiknek vagy másiknak jellemét, szívét, melylyel egy hosszú életre akartok összekötni! Az elsővel már tisztába jöttünk: oly király, ki rabszolgája egy idegen ország fejedelemszonyának s ennek intésére elég lovagias volt női méltóságomat elalázó döfést intézni szívemre! . . Mit akartok most a másikkal? Be fogjuk koldulni Európa összes uralkodóinak küszöbeit, kínálgatva mindegyik hercegnek, diszesen kiállított miniatüre képeimet, hogy cserébe gunyos mosolyt, vagy megalázó visszautasítást hozhassatok vissza számomra? Ha szegény jó édes anyáknak nincs türelme megvárni, míg a sors valakit utamba vet, nincs-e elég kolostor a monarchiában, hol e megalázások helyett tisztességes fátyolt dobjanak reám?

— Ah, kedvesem, — mond csillapítólag a császár — te, a ki különben oly derült kedélyű szoktál lenni, most nagyon is sötét színben látod a világot. Igaz, hogy Chablais herceggel szemben megindultak bizonyos tapogatódzások, de ezek semmi

esetre sem vezethetnek a te megalázásodra. Épen azért intéztem hozzád a kérdést, hogyha esetleg legalább ellenszenvvel nem vagy a herczeg iránt, akkor a boldogságra vezető utat egyengessen számodra.

— Oh, tudom én azt, hogy e tekintetben kísérlet történt és esetleg épen azon férfiú használta-tott fel eszközül, kivel e megbízatást teljesíttetni nem igen mondható gyöngédségnek Többet mondok, sejtem is az eredményt; mert ha az kedvező lenne, azóta Czobor gróf — e hü ember — megtagadva mindazt, mi emberi érzelem egy nemes kebelben, sietett volna róla értesíteni.

A császár nagy szemeket nyitott testvére eme nyilatkozatára; e néhány szó elég volt e nagy emberismerőnek arra, hogy nővére rejtegetett titkát fölismerje.

— Körülbelül egy véleményen vagyok veled, kedvesem, — mond rokonszenves hangon; egyik felől egy koronás fő áll, ki alig méltó reád és szépségedhez s mind ezen női tökélyekhez, melyek egy herczegkisasszonyt valaha ékesítettek, még nagy áldozatokat is követel; cserébe pedig alig képes egyebet, mint kiégett szivét és meghasonlott kedélyt nyújtani! A tulsó oldalon pedig egy rajongó önfeledett ifju áll, ki téged többre becsül mindennél, mit e föld embernek nyujthat; és pedig miután neki a sors gazdagon nyujtotta ajándékait: hajlandó lenne ezeket ama másiknak is oda dobni; semmi egyébire nem gondolva, önmagát egészen kihagyva a játékból, csakhogy téged boldogiton . . . Amaz

Chablais herczeg, — ez Czobor gróf! . . . És a te szived ez utóbbit választotta: ne tagadd, te szereted a téged imádó ifju magyar mágnást!

— Oh, bátyám, — zokog a főherczegnő, mi közben szeméremtől kipirult arcát megölelt bátyja keblére hajtá.

Pár perczig némán és meghatottan tartotta a két testvér egymást átölelve; végre a császár komoly hangon mondá:

— Mig itt pihentél keblemen, testvéri szivem átvette a tiedből mind azt az érzelmet, mely azt kinozza és üdvözíti. Nehogy azt hidd, mint nem egy különcz, vagy ábrándozó, mint ha te lennél az egyetlen lény a világon, ki reménytelenül szeret. Futunk mindannyian ezrek- és milliók-számra elérhetlen csillagok után, üzve vágyainktól és reményeinktől; egyik a hatalmi nagyság, másik a hadi dicsőség, harmadik a népek boldogsága, vagy a népszerűség tapsai után. És a midőn így rohanunk — rohan ez a kis hangyacsoport ezen a kis gömbölyü földtekén magasra függesztett szemekkel és a kebelben lihegő vágygyal: egyszer egyik, másszor másik marad el, a mint megbotlik egy göröngyben, melynek valódi neve lehetetlenség, vagy beleesik egy pár lábnyi árokba, melynek neve sir! . . . De légy nyugodt, kedves hugom; én megkísérlem ezt a göröngyöt előled elhárítani; és légy meggyőződve, hogyha ez nem sikerül, az nem az én hibám lesz, hanem végzetünké.

Édes szeretettel simogatva végig a lángszellemű ifju császár könnyező nővére gazdag fürteit;

s maga is pár könyvet törölve ki szemeiből, még egyszer homlokon csókolta Erzsébetet; azután mintha e találkozásból erőt merített volna szívébe, szokott katonás, kemény léptekkel haladt édes anyja szobái felé.

— Már rég várlak és nyugtalan voltam miattad, — mond a császárné — Erzsébet végett vannak közlendőim.

— Nekem is, kedves anyám, — mond kezét csókolva a császár — de a tieid természetesen az elsők.

— Canal gróf megjött és ma megtette jelentését nálunk; szerinte a dolog egészen rendben lenne, ha a herczeg udvartartásáról gondoskodhatnánk.

— Még a magunkéval sem tudom, hogy leszünk, — mond kedvetlenül a császár — ha a magyarokkal legalább 3—4 milliót meg nem tudsz szavaztatni.

— De hát édes fiam, — mond szemrehányólag a császárné — valóban oly nyomorultak lennénk, hogy kedves gyermekünk részére semmi áldozatot se hozhassunk?

— Nem tudom a te magánpénztárad miként áll, drága édes anyám, én szívesen jönnék Erzsébet segítségére, de az én erszényem teljesen üres; magad tudod, hogy azt fenekéig az állampénztárba üritettem át.

— De hát az állam részéről semmi áldozatot sem hozhatnánk? — kérdi idegenül a császárné.

— Ez idő szerint, míg a pénzügyi helyzet nem

javul, akarva sem tehetünk valami lényegest. A magyar koronajavak Albert sógorom pozsonyi udvarát tartják fönn; az olasz birtokok Lipótot, az osztrákok a mienket. Magyarország fiskális jószágai teljességgel nincsenek értékesítve; földmivelés elhanyagolva, vizek szabályozatlanul, közlekedési eszközök sehol; e gazdag országban minden önzsirjában fulad meg; s mint magad nagyon jól tudod, az osztrák határokon lévő nagyobb birtokokon kívül, magányosok sem tudnak mértföldekre terjedő uradalmakból is valamit fölmutatni; ott még minden kezdetleges; igazságszolgáltatás úgy mint végrehajtás, és e miatt az uralkodó herczegségekkel mérkőző földbirtokosok tulajdonosai sem birnak még hitellel sem; elannyira, hogy a legrangosabbak és leggazdagabbak az ősiség által biztosított uradalmaik mellett, ha megszorulnak, csak úgy kapnak pár ezer forintot, ha őseiktől örökölt ékszereiket vagy köves kardjokat zálogba vetik.

— Istenem, — mond a császárné — de hát sehogy sem lehet ezeken a viszonyokon segíteni?

— Lehet idővel és parancsszóval. Mert a legnagyobb baj az, hogy ezek az urak jól érzik magukat abban az állapotban, melyben vannak. Gabnatáraik, istállóik, pinczéjük többnyire teli vannak, és ha az ut rossz, és valahova okvetlenül el kell menniök, két ló helyett szekerekbe fognak négyet, ha ez sem elég, hatot. Az öltözeti fényűzés nem igen bántja őket, és ha épen ki kell tenni magokért, előszedik atyáik mentéit, özanyáik szoknyáit a vasas ládából. Azért ők urak otthon, nincsenek

vágyaik ; nem parancsol nekik senki, és ők százai-
val rendelkeznek az engedelmes jobbágyoknak. Egy
új nemzedéket kell itt nevelni, iskolákat állítani ;
utakat, csatornákat építeni és közel hozni őket a
civilizált világhoz, hogy magasabb vágyakra ger-
jedjenek.

— De mi lesz addig az én szegény Erzsé-
betemből ? — kérdi szomorú aggályos hangon a
császárné.

— Férjhez adjuk, édes anyám.

— Chablais herczeghez ? — kérdé élénken a
császárné.

— Megkérte Chablais herczeg Erzsébet hugom
kezét ? — kérdi fölemelt fővel és szigorú hangon
a császár.

— Ő kész e frigy elfogadására, csak anyagi
viszonyait hozza fel akadályul, — felel a császárné.

— Nos, az én értesüléseim mások, — mond
a császár — és én, részemről, még akkor is meg-
tagadnám tőle Erzsébet kezét, ha mint illik, megje-
lenne udvarunknál és maga esedeznék azért !

— Mit beszélsz ? — kérdi meglepetve a csá-
szárné.

— Csak azt, hogy Chablais herczeg nem ér-
demes Erzsébet hugom kezére ; hogy Chablais her-
czeg titkos viszonyban él egy rossz hírű komédiás-
nővel és arra elég jövedelme van, hogy szeretőjének
legmagasabb követeléseit is kielégítse és azt királyi
fénynyel vegye körül.

A császárné elszörnyűködve hallá e legújabb
értesítést.

— Honnan tudod te mindezt? — kérdi csüggedt és részben kétkedő hangon.

— A legbiztosabb forrásból és hozzáteszem, hogy a herceg kedvesét még te is ismered, édes anyám, mert az nem más, mint a híres Rozina, kit illetlen magaviseleteért utasítottál ki Bécsből.

— Szörnyőség! — kiált fel a császárné — és ti még is azt mondjátok, hogy nem jött el ideje, miszerint legalább itt a fővárosban egy erkölcsvédő egyesületet alkossunk?

— Szabad kezded van reá — mond mosolyogva a császár — de, hogy azzal a Chablaisi herceget és Rozinát jobb utra térítsd, kötve hiszem.

— De már most mi lesz az én kedves Erzsébetemből? — sóhajt fel a császárné, újból visszatérve aggodalmának alapeszméjére.

A császár felállott székéről és szemeit édes anyjára függesztve, határozott hangon mondá:

— Ha annyira akarod boldogságát, kedves anyám, add őt férjhez ahhoz, kit szeret és a ki őt oly határtalan hódolattal és önfeláldozással szereti.

— Kire gondolsz?! — kiált fel a császárné elvörösült arczczal és indulattól remegő hangon.

— Gróf Czobor Józsefre, kinek nincs gondolata, eszménye, Erzsébeten kívül; kinek van annyi birtoka, mennyi kitesz egy német nagyhercegséget és mindezt kész életével együtt Erzsébet lábaihoz rakni!

— Te mered nekem ez ajánlatot tenni? — érde színéből kikelve a császárné, — te mered

tanácsolni, a német császár és leendő magyar király, hogy Európa legrangosabb és legszebb hercegnőjét egy jobbágyunkhoz alacsonyítsuk le? Mondhatom szép tanács attól, kitől családunk fényének fölemelését várjuk!

— A család fényét ez nem csorbitja meg — mond nyugodtan a császár. Már volt reá eset, hogy családunk egyik tagja egyszerű gazdag polgárnőt emelt magához, s az egyik Báthory osztrák főhercegnőt kapott nőül — Báthory Zsigmond Mária Krisztinát.

— Báthory fején Erdély koronája fénylett — veté ellen a császárné — és e házasság által egy egész tartományra nyílt házunknak kihatása.

— Mi gátol abban, hogy Czobort birodalmi hercegi czimmel ne ruházd fel, vagy valamelyik sziléziai hercezség czímét ne add neki?

— Eredj! — mond elutasítólag a császárné — inkább kolostor, mint akkora lealázódás!

— Inkább boldogtalanság és megtört szív, mint boldogság egy hosszú életen át! — mond a császár meghatottan — te anyja vagy és rendelkezhetel kezével; én megadtam tanácsomat, a legjobbat, mit tudtam: te lásd, ha azt nem követed.

A császárné kedvetlenül vetette hátra magát székén; a császár pedig némán kezét csókolva, elhagyta a termet; még mielőtt behuzta volna a terem ajtaját, jól hallotta a császárné sóhajtásszerű felkiáltását:

— Soha, soha!

A «Nagy Stibli» titkai.

A három jó barát, Bessenyei, Báróczy és Barcsay ismét együtt ültek szokott esteliző helyükön, a «nagy stibli» legbelsőbb szobájában, hol rajtok kívül ezuttal nem volt senki, csak a szép Rézike nyitott be néha, ha gondolta, hogy a poharak már kiürültek vagy valami egyéb szolgálatra van szükség; meglehet azért is, hogy az óriás gárdistával, Bessenyeivel néha egy egyetértő pillantást váltson s ettől megfogott jobb kezét gyengéden visszavonja, vagy ölelő karjából szemérmesen kifejtőzzék. Pár szál fagygyugyertya és Rézike gyöngéd érzelmeinek mindennapi tanuja a friss virággal telt pohár ékesítik az asztalt, melyen a jó barátok már estebédjüket elköltötték és pipára gyujtva, poharazás közben élvezték egymás társaságát.

Báróczy egész estebéd alatt elfogódottnak és elzárkozottnak mutatkozott; mi barátai előtt annyival inkább feltűnt, mivel különben ő szokta vinni a szót.

— Mi lelt ma téged? — kérdi Bessenyei, miután Rézivel folytatott dévajkodása után, a szép lány elhagyta a szobát — máskor az ember nem tud miattad szóhoz jutni, ma pedig dugóhuzóval sem lehetne belőled egy ígét kivonni.

— Barátaim — mond Báróczy aggályosan tekintve körül a szobában — nevezetes napok és események előestéjén állunk: az akció megindult hazánk ellen; a talaj már elő van készítve, és úgy látszik a császár egyengetni készül az utakat nagy-szerű, részint jó, részint nemzetünket megsemmisí-

téssel fenyegető, de semmiképen sem alkotmányos terveihez.

— Lehetetlen! — kiált fel Bessenyei — és honnan tudod te mindezt?

— Rémkép lesz az egész! — mondja a jóhiszemű Barcsay.

— Mindjárt meglátjátok, ha az-e — mondja Báróczy fölugorva és szegen függő köpenyének zsebéből egy kis nyolczadkötésű könyvet vonva elő, melyet az asztalra maga elé helyezett.

— Ez az a mumus, melylyel minket ijesztgetni akarsz? kérde kicsinylőleg Barcsay.

— Csak légy türelemmel, azonnal meghallod. A császár nem tartozik a közönséges emberek közé és mint ügyes tervező, először az elméket és szíveket akarja nagyszerű terveihez előkészíteni. Sokkal okosabb annál, hogysem még ezt is saját nevében tegye, hanem a kivitelhez, mint leghatalmasabb eszközt a sajtót használja fel.

— Nem is egészen oktanul — jegyzi meg Bessenyei.

— Sőt igen okosan és ravaszul. Ugy hiszem már említettem volt nektek, hogy az udvari levéltárnok Kollár, kiről el kell ismernünk, hogy nagy tanulmánynyal bíró és igen eszes férfiú, vállalkozott az aknamunkára, melylyel Magyarország közjogait aláása. Ime, e kis ártatlannak látszó könyv az első, de erős csatár, mely a nagy harczra ellenünk van indítva. Czime után ítélve azt hinné az ember, hogy egy szerény tudományos értekezéssel van dolga, mely a magyar királynak egyházi pártfogóságára vo-

natkozó jogok vitatása körül forog. Én is azt hittem, de még így is nagy fontosságot tulajdonítottam annak, mivel az udvar legjelentékenyebb tudósának tolla alól került ki, az udvar költségén és nyomdájából. Egyes elejtett szavakból rég ismertem már a császárnak azon szándékát, hogy ha valamikor a monarchia kormányát kezébe veszi, a papi javak tetemes részét be akarja vonni és különösen a szerzetes birtokok egyes részét egyéb közmívelődési célokra fordítani.

— Igen, ezt magam is hallottam nem egyszer — mond a protestáns Barcsay — jól is teszi, mire tartaná az ország azt a sok szerzetest, kik sem tanítással, sem betegek ápolásával nem foglalkoznak? — sokkal jobb, ha iskolákra fordítja.

— Én is így vélekedtem — folytatja Báróczy — és a könyvet már e tekintetben is érdekesnek tartottam; tudván, hogy a mi magyar erős főpapságunknál erős ellenzésre fog találni. A könyvnek ez a része nagy ügyességgel és óvatossággal van írva; szerzője jól tudta, hogy tojás között tánczol, még oly feltétlen hűségű és engedékeny főpapokkal szemben is, mint Barkóczy vagy Migazzi. De tovább olvasva a könyvet: egyszerre csak azon vettem észre, hogy az a magyar közjog alapelveivel foglalkozik és különösen a mi drága Verbőczynek «Hármaskönyvét» támadja meg, mindenáron azt igyekezvén kimutatni, hogy e híres törvénytudósunk, felhasználva a királyi tekintély elhanyaglását azon korban, midőn művét szerkesztette, oda törekedett, hogy művében főleg azokat a jogokat domborítsa

ki, melyek a két utolsó Jagello királyunk alatt nagy erőre emelkedett magyar nemességnek kedvezők; ellenben lehetőleg elhallgassa, vagy háttérbe szorítsa a királyi hatalom eszközeit és minél alábbra szállítsa azokat a kötelességeket, melyekkel a nemzet a trón fentartásának és tekintélyének tartozik.

— No, ebben van is egy kis igazság. — mondja Bessenyei — mert a korszak, a melyben a «Hármaskönyv» keletkezett, csakugyan ilyen volt s a visszaélések árát meg is adta nemzetünk Mohácsnál.

— Épen abban áll a szerző ügyessége, hogy a mit csak lehet, irányzatosan fel tud e tekintetben használni; és különösen a magyar országgyűlés két alapjogát, a pénz- és véradó megszavazásának kérdését és módozatait támadja meg. Alig ha nem akaratosan volt a könyv megjelenésének ideje épen mostanra kiszámítva, midőn, a mint tudjuk, a napokban megnyilandó pozsonyi országgyűlésen a királyi kívánságok épen e két tárgy körül forognak: az adó felemelését és a nemesi felkelés átala kitérő követelik.

— Az igaz — mond Bessenyei — magam is hallottam egy pár kanczelláriai hivatalnoktól a dolog felől, de ha e könyv kinyomatásával akarnak célhoz jutni, akkor a magyar nemzetet rosszul ismerik. Lelkesedésében ég uralkodója iránt buzgó hűségében, veszélyek alkalmával, mint ez 41-ben történt, midőn királynénk trónja minden oldalról meg volt támadva, a magyar életét és vérért szívesen hozza áldozatul, de ha a királyi kívánságokat

azzal vezetik be, hogy az országgyűlésnek alapjogait támadják meg, akkor igen tévednek az esz-
közben; én legalább nyakamat merem odanyújtani,
hogy az áldozatkészséget ezzel csak csappantani
fogják; sőt nagy csoda, ha a nemzetnek néha eré-
nyül, néha hibájául beszámítható csökönyösséget
nem idézik elő.

— Ugy tudom, — mond Barcsay, ki nyilat-
kozataiban a három barát között a legóvatosabb
szokott lenni, hogy az udvar teljes fényében meg
akar jelenni a pozsonyi országgyűlésen; és a királyi
család megjelenése mindig csillapítólag, sőt lelkesi-
tőleg szokott hatni. Aztán ez a könyv csak most
jelent meg, — ki tudja, van-e arról tudomása va-
lakinek Magyarországon?

— Ha még nincs, bizonyosan lesz! — mond
hevesen Báróczy és azután mintha heveségét meg-
bánta volna, nyugodtan teszi hozzá: Csak akad itt
Bécsben egy jóra való magyar ember, a ki az ország
atyáit figyelmeztetni fogja e merényletre.

— Félek, — mond Bessenyei, hogy hazánkra
sokkal szomorubb idők fognak következni és pedig
már a közel jövőben — az eddigieknél. Felséges
királlynénk vonzalma és — mondjuk ki nyíltan —
hálája közel hozta a nemzet szívét a trónhoz; fé-
lek, hogy az ifju uralkodó, bár jóakaratában nincs
semmi okunk kétkedni, ismét könnyen eltávolíthatja
attól. — Mi, engem magamat illet, soha sem foglal-
koztam politikával. mi az udvar körében nem is
nagyon eszélyes dolog; ezután még kevésbé teszem.
Szolgálatom a girdánál egy hó mulva lejár és ki-

tételem magamat a hadsereghez Magyarországnak valamely barátságos vidékére; s ha itt lenne olyan valami, a mi lelkemet bántja, visszavonulok Kovácsii csendes magányomba; forgatom pennám a mig birom, a nagy világ pedig tegyen, a mit jó-nak lát.

— Egy szép asszony és egy jövedelmező dominium! — ez volt jelszava Barcsay Ákosnak, az én fejedelmi ösömnek — kiált fel Barcsay. A mig ennél maradt, boldog ember is volt; megkapta mind a kettőt, de a mint megszállotta a nagyravágyás ördöge, vesztére ugyan megkapta a fejedelemséget, de végre is nyomorultul kellett elvesznie.

— Könnyen veszitek a dolgot barátim, — mondja Báróczy — lassanként igazi katonákká váltok, kiknek eszményök a szép asszonyig, a jó lóig és az előléptetésig terjed: de a nemzetek élete sokkal fontosabb ezeknél, és a jó hazafi lankadatlanul küzd még a végzet ellen is, ha látja, hogy az hazáját romlással fenyegeti.

— Ha hivatást éreznék magamban a miniszterségre vagy legalább az országgyűléseken szereplésre — mond Bessenyei — akkor én is így gondolkoznám: de most csak annyit mondok, a mit az egykori székely, hogy ha hazámat csakugyan komolyan megtámadják ellenségei: adjátok ki a részemet és én biztosítalak, hogy azzal tisztességesen végezni fogok!

— Ott már nem fognak hiányozni, a Barcsayak sem! — felel barátja — a többit bizzuk okosabb emberekre.

Báróczy e nyilatkozatokra kissé lehangolódott ; de azért könyvét bedugta zsebébe és együtt készült fel barátaival a hazamenetelre.

Rendesen úgy szokott történni, hogy a három jó barát számláját Bessenyei egyenlítette ki ; ezért is jött ő többszörös érintkezésbe már évek óta a szép Rézikével, az általa kivetett adót azután odahaza feloszták egymás közt.

Igy történt ezuttal is ; Bessenyei kifizette a «czechet» ; szokása szerint egyet csippentett a szép leány piruló arczán és azután menni készült.

A mi azonban még eddig soha sem történt, jobb kezét egyszerre megragadtatni érzi ; a szép Rézi balkézével betette az ajtót és könybe lábbadt szemekkel kérdi Bessenyeitől :

— Fülhegygyel hallottam, hogy önök távozni készülnek Magyarországra. Igaz-e ez?

— Igaz — mond Bessenyei, miközben óriás termetét kissé meghajlítja, hogy az ezuttal különös viseletű leánynak — ki, bár szintén jól meg volt teremve, az óriás gárdistának válláig sem ért, jobban szemeibe tekinthessen — de hát mit érdekli az magát, kedvesem?

— És sokáig fognak oda maradni? — faggatózik tovább a leány és szemeiből mind sűrűbben kezdettek hullani a könyecseppek.

— A többiek visszatérnek néhány hét múlva az udvarral — mond Bessenyei, ki a leány különös érdeklődését még most sem értette meg egészen

de a mi engemet illet, bizony nem tudom, mikor látom még meg újra Bécset.

E szavakra a szép Rézike elhalványult s reszkető hangon kérde :

— És ugyan miért akar a többiek közül épen ön visszamaradni ?

— Mert már lejárt itt a gárdánál szolgálati időm ; meg is untam ezt a sok czeremóniát : hát kitétetem magamat valamelyik magyar regementhez — pihenni.

— Ne menjen el, vagy ha elmegy, legalább jőjjön vissza — mondja esdekelve és Bessenyei karját mindkét kezével megragadva a leány.

Erre azután Bessenyei szemet meresztett és világosság kezdett feltárulni szeme előtt. Szívében kezdett szemrehányást érzeni azon apróbb dévajságokért, melyeket néha a szép Rézikével szemben megengedett magának ; eszébe jutott a régi magyar közmondás : «Macskának játék, egérnek halál».

— Hát mit érdekel téged, te szép leány — kérdi az óriás — az én elmenetelem vagy visszajövelelem ?

— Mit érdekel ? — kérdi zokogva Rézike — oh semmit, semmit ! . . . Csakhogy, ha ön vissza nem tér, vagy csak meg nem igéri, hogy visszatér, akkor én nekem ott lesz helyem a néma halak közt, a Duna fenekén !

— Oh te szegény gyermek ! — mond Bessenyei, roppant jobbjával mint kis gyermeket simogatva a siró leányt karjai között — hová gondolsz ? A katona sorsa nem olyan, hogy magát egy leány

mellé leköthesse; most ide, majd amoda veti a sors; legjobb, ha kivered a fejedből ezt az egész bohóságot!

— Bohóságot? — kérdi keserűen a leány — akkor mért enyelgett ön annyiszor velem, ha semmit sem érezett irántam? Én soha nem szerettem senkit és nem is fogok szeretni soha!

— Ej, ej! gyermekem, nem volt okod azokat az apró hizelgéseket, melyeket annyian tanusítottak irántad, komolyan venni. Mi katonák már szokva vagyunk ahhoz, hogy minden szép leánynak udvaroljunk, kit utunkban találunk.

— Szép szokás, mondhatom — felel szemrehányólag a leány — csupán tréfából olyan érzéseket költeni fel egy szegény leány szívében, melyek azt elveszítsek!

— Dehogy veszítenek, kedvesem — mond vigasztalólag Bessenyei — te oly szép, kedves és tehets leány vagy; hogy százan fognak kezed után versenyezni. De mit is tudnál tenni egy olyan katonafele emberrel, kit a sors kénye most a világ egyik, majd a másik szögletébe vet? Mi nem vagyunk hivatva arra a csendes polgári boldogságra, mely reád vár; mi nem gondolhatunk családi élet alapítására; mert nem tudjuk, mikor hív a trombitászó a csatatérre, hol a halál tartja aratását . . . Csak verd ki fejedből az egész bohóságot; tudom, hogyha évek múlva visszavet a sors ebbe a barátságos fővárosba és tudakozódni fogok utánnad: már mint boldog családayát foglak feltalálni.

— Soha, soha! — zokogja a leány — és mi-

dön Bessenyei, ki sokallotta visszamaradását távozó társaitól, egy homlokára adott atyai csókkal vett bucsut tőle; a leány még egy pár másodpercig merően szegezte tekintetét a bevont ajtóra, azután ájulva terült el a földön; ott találta édes atyja, ki sehogy sem tudta megfejtetni, mi történhetett eddigi életvidor gyermekével?

Néhány nap múlva, midőn a három testőr még egy bucsuestélyt akart tölteni, másnapi Pozsonybanmenetele előtt a megszokott helyen, nagy megütközésökre a «Nagy stibli» minden utczára nyíló ablakát és ajtaját becsukva találta; a mellékutczai titkos ajtón kívül, mely előtt talpig feketében, lecsüggesztett fejjel és szomorú arczczal állott — a vendéglős.

Bessenyeinek először támadott gonosz sejtelme a történetekről és résztvevőleg közeledett a máskor oly jókedvű, termetes emberhez.

— Mi történt, bátya? — kérdi részvéttel — miért zárta be a vendéglőjét? Hiszen nincsen ma nagypéntek!

— Mi történt? — kérdi fuldokolva a vendéglős — hát a jó isten tudja, a ki a szivekbe lát; én csak annyit tudok, hogy a «Nagy stibli» nincsen többé és magam is alig tudom megmondani, meddig maradok e világon! Oda van minden örömöm, boldogságom, mely engem ehhez a nyomorult élet-hez kötött; úgy érzem magamat, mint az a hal, melyet a vihar kivetett a szárazra.

— Mindezekből még semmit sem értünk, —

mondja Báróczy — micsoda nagy csapás érhetne kegyelmedet ?

— Jöjjenek be az urak és majd megmutatom — mondja azután vendégeit előre bocsátva épen azon szoba felé, melyben eddig annyi sok jó órát töltöttek és benyitotta előttük az ajtót.

A szobában halotti csend uralkodott; a régi ebédlő asztal helyén, nagy fekete kereszt alatt, ravatal emelkedett, melyre ezüstös gyertyatartóba helyezett vastag viaszgyertyák kísérteties fénye vetett világot.

Ott feküdt fényesen kiállított koporsóban a «szép Rézi», gazdagon behintve a május virágaival, melyek nem csak a koporsót, hanem az egész szoba földjét borították, azt csaknem kábitó illattal töltve el.

— Itt fekszik az én életemnek minden reménye, gyönyörűsége! — mondja zokogva a vendéglős — ma még itt, holnap pedig a földben, hova nemsokára magam is követem.

— Szegény Rézike, — mond részvéttel Báróczy — mi történhetett ily rögtön vele?

— Mi történt? — fuldokolja az öreg — ki tudná azt a jó istenen kívül megmondani? Midőn az urak utoljára itt jártak, elmenetelük után a szegény gyermeket ájulva találtam a szoba földén. Nem tudtam kitalálni, mi történhetett vele, s hogy magához tért, faggatásaimra sem mondott semmit. De azóta folyton szomorú és szótlan volt, mintha csak kicserélték volna: tegnap este észrevétlenül eltűnt a háztól és ma reggel halva hoztuk vissza a Dunából!

Az öreg nem tudott többet mondani ; csak reá borult leánya holt testére és ott zokogott fuldokolva hosszú ideig !

— Megfoghatatlan ! — mondja Barcsay — milyen életeleven és vidám természetű leány volt.

— Már az igaz, — mondja Báróczy — előbb hittem volna, hogy lakodalmára jövünk, mint koporsójához.

Bessenyei nem szólt egyetlen szót sem ; ő jól ismerte a szegény leány titkát. Fölvett egy jázminszálat a szép Rézi koporsójáról és az illatos virágot keblébe rejté.

— Menjünk, barátim ! ne háborgassuk az öreg tiszteletreméltó fájdalmát, — mond Báróczy s némán nyújtott kezét a vendéglősnek. Az isten vigasztalja meg, bátya, — folytatja — fogadja mindnyájunk meleg részvétét !

E szavak után a három jó barát elhagyta a gyász színhelyét.

— Már most hova menjünk, — kérdi Barcsay, a mint az utcára értek — hol akadunk ismét ilyen jó tanyára ?

— Menjetek a hova akartok, — felel leverten Bessenyei — nekem elment a kedvem a mai vacsorától.

És elválva barátaitól, magával vitte azt a sebet, melyet a szép leány halála ütött a szívére, s melyet egy hosszú élet sem tudott végleg behegeszteni.

Egy könyv története.

Szép juniusi napra volt kitűzve a pozsonyi országgyűlés; a rendek fel is gyülekeztek és szokás szerint az első napokat elhelyezéssel és ismerkedéssel töltötték el; azután felolvastattak közös gyűlésen a királyi kívánságok (propozíciók), melyek mellett az is jelezve volt, hogy a magyar király egész családjával készül lejőnni az országgyűlésre.

Ez utóbbi kijelentés egyelőre mindent háttérbe szorított; első dolog volt megmutatni, hogy a nemzet mennyire ragaszkodik királynőjéhez; és ez érzelemben csakugyan osztozkodott az egész ország; mert a magyar testőrség megalkotása, a hazafi érdemek kitüntetéséért alapított Szent-István-rend és legkivált a budai királyi palotának megkezdett építése nemcsak a nemzeti hűségnek hízelt, hanem régen táplált vágyakat elevenített fel és azok betöltését helyezte kilátásba.

A lelkesedés oíy nagy volt, hogy a királyi családot meghívó küldöttségbe száznál többen iraták fel magukat és volt mit nézni Bécs városának, midőn az ezüsttől és aranytól ragyogó hosszú kocsisor, megelőzve fiatal urfiak drágakövektől fénylő lovas csoportjától, végig haladt Bécs utczáin, hogy a magyar királyi családot kedvencz lakóhelyén, Schönbrunnban keresse fel.

Ott az árnyas fasorok között, az ugrókutak medenczéi körül csoportosult nemsokára a fényes küldöttség egyik-másik része; mert a küldöttség a királyi család mindegyik tagjánál akart tisztelegni és a termek nem voltak elegendő nagyok arra,

hogy a küldöttséget egyszerre befogadják; azért a kalocsai érsek mindenik főherczegnél és hérczegnőnél három ízben volt kénytelen elmondani ugyanazt a latin óráczlót és ezek is háromszor feleltek arra vissza, — mi a jól bemelegedett termekben nem igen volt mulatságos dolog.

Reggel tíz órától délután négy óráig tartott a küldöttségnek szobáról szobára vándorlása; ekkor ezután az udvarnokok fölvezették a biborba-bárszonyba öltözött urakat arra a magaslatra, melyen az ez időben épített gloriette még ma is áll és ennek termében és terasszain frissítőkkal szolgáltak nekik. Sok testes honatya arczáról csurgott a verejték, míg a nyári nap hevében a jó magas dombra felértek; és ezek bizonyosan készséggel elengedték volna a frissítőket, cserébe a melegítő sétáért, melyet a vezető kamarások és udvarnokok után tenni kellett.

No de azért minden jól ment; a küldöttség megtette kötelességét; a királyi család megígérte lejövetelét és néhány nap múlva már az ország határához ért a lobogókkal gúzdagon felékitett hajó, melyen a királyi család Pozsony felé vonult.

Az ország határán Dévénynél újra fényes küldöttség élén üdvözölte Barkóczy primás a felséges családot; s midőn a gyönyörű nyári estén az országgyűlés összes tagjai és a tengersokaságu nép által övezve, a királynő és családja partra lépett és a kocszi megálló helyéig vont nemzeti színű szőnyegen végig ment: vége-hossza nem volt a nép-

tömeg «vivát»-jainak, melyet csak a pozsonyi várkastély ormairól aládördülő ágyuk moraja dörgött tul.

Másnap megjelent Mária Terézia azon emlékezetes teremben, hol 1741-ben az «Életünket és vérünket!» felkiáltásról emlékezetes nagyszerű jelenet volt eljátszva; körülvéve számos családja tagjaitól s a magyar és az udvari méltóságok csoportjaitól; mellette a hamar magasra emelkedett herczeg Grassalkovich Antal tartotta a királyi hatalom jelvényét, a hosszú, egyenes pallost.

A királyi meghívó ünnepélyesen fel lett olvasva; az új kancellár latinul indokolta a királyi kívánságokat, melyekre azután újra Barkóczy primás válaszolt az örömnapiak megfelelő reményt keltő kifejezésekkel; úgy, hogy az országgyűlés tagjai, valamint a királyi családai derült hangulatban váltak el egymástól; semmi sem látszott zavarni az egyetértést és egyetlen felhőcske sem mutatkozott a derült ünnepélyes napok láthatárán.

Az udvar elhelyezkedett pár napra a pozsonyi várkastélyban, mely még akkor teljesen ép állapotban és teljesen felszerelve volt; a koronázási főváros Pozsony, mely máskor egy kisebb német polgári város színvonalára volt lesüllyedve, egyszerre megnépesült, fővárosi szint öltött és alig látszott alkalmasnak arra, hogy a legnépesebb uralkodóház udvarát s egy ország összes kitünőségeit igénytelen házaiban elfogadja.

Udvari ebédekkel és vacsorákkal, tisztelgésekkel és látogatással telt el néhány nap; a fényesnél fényesebb udvari és főuri fogatok, a nyüzsgő cse-

lédség megnépesíté az utczákat, s a még vidékről is betologó köznép elfelejtette otthoni bajait a látványosságok bámulásában.

Senki sem sejtette, hogy e derült kép pár nap mulva el fog komorodni; a felhőtlen ég beborul és a vidám arcok hosszúra fognak nyulni.

Pedig úgy történt . . .

Az alsótábla vagyis a «Tekintetes Karok és Rendek» gyülekezete, mely a megyék és szabadalmazott városok követeiből állott, egy nagy földszinti teremben volt összegyűlve, melynek rögtönzött butorzata inkább valami felsőbb iskola tanintézetéül, mint egy ország képviseletének befogadására lett volna alkalmazható. Fenn a terem elején zöld posztóval bevont hosszú asztal, melynek közepén elkülönzött öreg karosszéken az alsóház elnöke ült, egy ritka szépségű férfiú, kinek nyájasan mosolygó kék szemeihez és életeleven arczához nagyon jól állott a fehér czopfos paróka és az ezüsttel gazdagon diszitett nyestprémes kék mente, mely széles vállait körülfolyta; bárha szabásukra nézve e rövid menték akkoriban jobban hasonlítottak a francia disz-frakhoz, mint a tisztességes régi magyar viselethez.

Az asztal két sarkán a jegyzők ültek, magok elé halmozott iratsomagokkal; míg az asztal azon oldala, mely a padok felé volt fordítva, egész hosszában szabadon állt.

A megyék és városok követei sűrűn egymás háta mögé helyezett és szintén zöld posztóval be-

vont padokon ültek ; két nagy osztályban foglalva el a terem hosszát, egész a terem ajtajáig, melylyel szemben a padsorok közt alig egy ölnyi szélességü kijáró vezetett.

Az alsóház elnöke a királyi személynök, vagy mint akkor nevezték, personális, Bayzáth József, már napok óta készült arra a szép klasszikus latin beszédre, melylyel a királynő kívánságait igyekezett a tekintetes Karok és Rendek előtt minél kedvezőbb színben föltüntetni. Csakis azt várta, míg a betolongó követek összeverődő sarkantyui és kardjai által okozott zaj elvégre lecsillapul.

De ez bizony kissé hosszasan tartott, mert mindenki helyét kereste, melyek akként voltak rendezve, hogy az egyik oldalon kezdődtek az A betűvel és másíknak elején végződtek a Z-vel.

A szelid tekintetü ítélő-mester végre elő is vette zsebéből, a nagy betűkkel írott orációt ; letette a zöld asztalra és a szokásos megszólítás után, hozzáfogott ékes beszédéhez.

A tekintetes Karok és Rendek figyelemmel hallgatták ; de most ott elől a baloldalon, hol a Z betűs megyék követei ültek, bizonyos rendkívüli mozgás keletkezett ; mert egy kis könyv járt kézről-kézre, melyben több helyt jelzőpapirosok nyultak ki, hol az idézett tételek, keményen meg is voltak vörös plajbászolva.

Ez a könyv, mely nem volt más, mint a Kollár Ádám által írt és Báróczy által társainak bemutatott balvégzetes röpirat, csak az elébb jutott Balogh János, a híres nógrádi követ kezeiből, a

baloldali padok utolsó sorába, épen Zemplénmegye egyik követe, Szirmay Tamás kezébe és a vén kurucz, kit már bécsi szerepléséből is ismerünk, alig olvasott el néhány sort a megjegyzettek közül, midőn öklével, kemény haraggal ütött az előtte fekvő corpus delicti-re és a királyi személynök legszebben fogalmazott mondatát, eme nem egészen parlamenti nyilatkozattal szakította félbe:

— Ez már mégis disznóság! Ezt az embert könyvestül együtt, a máglyán kellene megégetni!

E szertelen haraggal és dörgő hangon ejtett nyilatkozat a perszonális ő méltóságát egészen kihozta flegmájából; ajkain elhalt a pompás, kiczirkalmazott latin mondat és elrémült arczczal kérdé:

— Quid hoc? (Mi az?)

A vén kurucz nem jött zavarba a kérdés fölött; hanem felállva feloldalra vetette rókatorkos mentéjét és minden előleges bevezetés nélkül, magyarul adta meg a felvilágosítást.

— Egy gyalázatos pasquillus, méltóságos personalis uram, mely a magyar nemzetnek minden ősi jussát csuffá teszi és pellengérre állítja; a magyar juszticia bibliáját, Verbőczy Tripartitumát hazug munkának deklarálja és nyilvánosan arra tendál, azt igyekszik demonstrálni, hogy mind az a jus és szabadság, melyért őseink kétszáz esztendő óta vértórt ontották, nem egyéb mint füst és pára! . . . És mindez hagyján, ha valamely névtelen helyről vagy aukortól került volna ki; de ennek a férczmunkának auktora nem más, mint Kollár Ádám Ferencz, ő felsége udvari bibliothekáriusa; nyoma-

tott pedig a bécsi udvari typographiában! . . Hát én, tekintetes Karok és Rendek — folytatja, a teremben körül tekintve — csak a mondó vagyok, hogy eme, szabad nemzetünkön ejtett gyalázatos sérelem engemet arra indit, hogy mig annak szerzője meg nem büntettetik, munkája hóhér által el nincs égetve: én ugyan ő felsége királyi propoziczióit meg sem hallgatom és annak traktájába annál kevésbbé megyek bele. Dixi!

A királyi személynök még alig ocsudott fel meglepetéséből, midőn az ellenzéki elveiről régen hires Okolicsányi János állott fel, ki Kollár könyvéről még nagyobb szenvedélyességgel nyilatkozott, és alig végezte el beszédét, midőn már a hires nógrádi követ, Balogh János, vette át a szót, kinek hatalmas s a sziv minden hurját felizgató szónoklatára, a követek tömegesen állottak fel székeikről és határozott hangon követelték, hogy a perszonális oszlassa fel a gyűlést és addig össze se hívja, mig a nemzet e nagy sérelme orvosolva nem lesz.

Hiába esdekelt a szegény Bayzáth, hogy hallgassák meg előbb a királyi leiratot és ez uj esetet terjeszszék fel együtt a többi nehézményekkel: a kifakadás és tombolás egyre erősebb lett; mig végre Szirmay Tamás, a vén kurucz, kilépve a padsorból, a megátkozott könyvet oda helyezte a perszonális elé és vörös bársonynyelvű prémes süvegét fejére fölcsapva, ott hagyta a termet s példáját nemsokára a követek egész tömege utánozta.

Ekként csapott le a villám a derült égből; és hasztalan volt a kancellárnak, a primásnak és ná-

dornak minden igyekezete, mert az alsó táblát semmi ígérettel és rábeszéléssel sem lehetett többé reávenni, hogy a Kollár-féle ügy elintézése előtt a gyűlésterembe visszatérjen.

Maga a magyar udvari kanczellária is sértve érezte magát az által, hogy szokott módon a könyv vele nem közöltetett; a szerencsétlen szerző most már nem akadt patronatusokra; Borié, udvari tanácsos, kire hivatkozott, nem igen akart emlékezni a dologra; maga Kaunitz herczeg, a mindenható miniszter, határozottan kijelentette, hogy bármit tartalmazzon e könyv, a legszerencsétlenebb időben került napfényre!

Csaknem egy hónap telt el a különféle utánjárásokkal és vizsgálatokkal, mig végre a királynő kijelenté és a Rendeknek is tudtára adta, hogy a könyv megjelenését sajnálja, és vásárra bocsátását ő is be fogja tiltani.

Mindez késő volt; a szerencsétlen könyv a kedélyeket felzaklatta; most már a királyi leirat minden szavában veszélyt láttak a kétkedők, és egy egész hónap telt el, mielőtt a királyi kívánságokat tárgyalás alá lehetett bocsátani.

A holicsei szép napok.

A királynőtől épen most haladt ki Batthyány Lajos nádor, ki jelentést tett Mária Therezianak a Kollár könyve miatt történekekről. Batthyány már az új korszak embere volt, ki — mint hátrahagyott arczképein látjuk, annyira simult az udvarhoz, hogy a magyar nemes legfőbb ékességéről és ez időben

megkülönböztető jeléről, a bajusztól is le tudott mondani. Nyájas férfit is volt, igyekezett is szépitni a dolgot, a mennyire lehetett, de a végén sem süthetett ki abból semmi kedvezőt és a királyné, nem is egészen méltánytalanul, elkeseredett hangulatban volt. Mária Teréziában a magyar nemzet áldozataiért, melyeket trónja megmentésére és a hét éves háborúra hozott, valóban komoly hálaérzet volt és ez nemcsak szavakban, de tettekben is nyilvánult nála. Magyarországnak visszaszerezte területi épségét; s hogy tengeri kikötője legyen, megajándékozta Fiumével; sokat tett az ország közlekedési eszközeinek és anyagi jólétének érdekében; és egyetlen alkalmat sem mulasztott el, hol úgy az egyesekkel, mint az országgal szemben vonzalmának valami jelét adhatta.

Igaz, hogy közelebbi időkben, mióta fia, József keze is belenyúlt az országos dolgokba, itt-ott történtek olyanok, miket a magyar nemesség már is rossz szemmel nézett, de ezekről a királynőnek nem volt tudomása és arról még kevésbbé sem volt fogalma, hogy a dolgokat neki tulajdonítják. Különösen épen a vallási ügyek voltak azok, melyekben fiától legnagyobb mértékben eltért; mert a királynő a tulbuzgóságig vallásos, József pedig egész a másik határig szabadelvű volt; anyja kormányzási idejének első részében több templomot és egyházi jószágot erőszakosan is elvett a protestánsok kezéből; József pedig, mint azt Kollár könyve is czélozta, épen a katolikus egyházi javak egy részének egyéb célokra fordítását forgatta fejében.

A királyné nem sokat tudott Kollár könyve tartalmáról; még kevésbé sejtette annak szándékait, melyekben már József szelleme nyilatkozott; neki dicsérték a munkát, mint tudományos művet, kinek szerzőjét kedvező oldalról ismerte; és ő megadta kiadására az engedélyt; most azután csak elhült, hogy a csekély felhőcskéből mekkora vihar támadt a magyar országgyűlésen és azonnal futárt küldött Kaunitz herczeg után, kinek véleményét, hasonló kétes esetekben soha sem szokta mellőzni.

A nádor eltávozása után a királynő lehangoltan lépett szobája egyik ablakához, mely pompás kilátást nyújtott az alatt elterülő városra, a széles ezüst szallagként végig kanyarodó Dunára és azon túl a végtelenül elterülő és változatos képeket mutató rónára.

Hát azért áldoztam én — töprengett magában hálás szivemnek minden érzelmét ennek a nemzetnek, hogy most, midőn csekély segélyért fordulok hozzá, egy oly nyomorult ürügy alatt, minő egy könyvnek megjelenése, hálátlanul elforduljon tőlem? Hát azért mentették meg oly nagy lelkesedéssel, annyi áldozattal trónomat, hogy most, midőn békés időben annak fentartásáról és családom fényének biztosításáról van szó, e csekély áldozatot is megtagadják? Hát nem elég, hogy családom minden egyes tagjának elhelyezéseért emberfölötti küzdelmet kell folytatnom, most már minden igaz ok nélkül népeimnek szive is elfordul tőlem?

A királynő szemeibe könyvek gyűltek, a méltó keserőség könyüi; mert e közelebbi váratlan ese-

ményért a legkisebb mértékben sem tudta magát vádolni. Ő máig a magyar nemzetnek csak egyik oldalát látta, mely hódolattal és lelkesedéssel fordult felé, és fogalma sem volt annak ellentétéről, mely jogai fenyegetése és sérelme miatt most már oly kirívó színben tárult föl előtte. Annál visszásabbnak tetszett pedig e dolog, mivel teljes bizalommal jött el egész családjával együtt az általa szeretett nemzet körébe és leérkezése alkalmával egyetlen jelét sem látta ezen ellentétes áramlatnak. Nagy kedvetlenség, mondhatni tartózkodás és félelem vett szíven erőt és úgy tetszett neki, hogy e fellépést azzal kellene viszonzni, hogy udvarával együtt azonnal visszavonuljon a magyar földről.

Ez eszme csaknem elhatározássá vált lelkében és csak Kaunitzot várta, hogy ennek tanácsát ne mellőzze elhatározásában.

E pillanatban egy udvarnok gróf Czobor Józsefet jelentette be a királynőnek és az igenlő fejbiczczentésre, melyet mint beléphetési engedélyt adott, Czobor azonnal megjelent, mely tisztelettel hajolva meg a királynő előtt, ki csak most száritotta le elkeseredése könnyűit.

— Mit hoz ön nekünk kedves gróf? — kérdi a királynő leereszkedőleg, de a szokottnál hidegebb modorban — befejezte-e már jószágai megtekintését?

— Befejeztem felséges asszonyom és most egy hódolatteljes kérelemmel járulok felségedhez, melynek — megvallom — bizonyos önérdek is képezi alapját.

Mária Terézia helyet foglalt karszékében és némán intett Czobornak, hogy beszéljen.

— Felséges asszonyom — kezdi ez — a hat heti szabadságot, melyet felséged nekem adni kegyeskedett, mondhatni minden perczében a kitüzött czélra használtam fel és azon szomoru meggyőződésre jutottam, hogy mig azon birtokaim, melyek itt az ország határszélén vannak, s melyeket gyakrabban meglátogathattam, meglehetősen rendben és jövedelmezőségben tartatnak fenn, addig a távolabbiak nagy mértékben el vannak hanyagolva. E körülmény arra az eszmére vezetett, hogy ősi jószágaim fölszerelése és jövedelmezősége szempontjából, egy párt azon birtokból, melyek itt a határ szélén s részint Morvaországban fekszenek, eladóvá tegyek; miután azok amugy is nagy részben szerzeményiek és könnyebben elárusithatók. Értesültem felségednek ama kegyes elhatározásáról, hogy különben is szándéklátában van ezuttal az ország egy pár belsőbb pontját is boldogítani megjelenésével és miután arról is van némi sejtelem, hogy felséged családi szempontokból hajlandó lenne egy pár jövedelmezőbb birtokot gyermekei számára megszerezni, alázatosan esedezném, kegyeskedjék az én holicsi és gödingi uradalmamat megtekinteni, melyek e czélra annyival inkább alkalmasaknak mutatkoznak, mivel nem esnek távol a birodalmi székvárostól.

A királynőnek kapóra jött az eszme; részint mivel amugy is távozni akart Pozsonyból, az országgyűlés makacs föllépése miatt; részint pedig, mivel a császár leleplezései daczára is még mindig

foglalkozott azon eszmével, hogy Erzsébet főherczegnő részére oly jövedelmet biztosítson, mely által tervezett házassága akadályai elháríttatnának. Ő meglehetősen ismerte a korabeli férfiak hajlamait és szenvedélyeit, melyektől udvarának is kevés tagja volt ment; és akként gondolkozott, hogy Chablais herczegre nézve is az a kis titkos viszony, melyet fia föltárt előtte, csak muló szenvedély, melyet oly magas szövetségért, mely Erzsébet keze elnyerése által várt reá, könnyen háttérbe fog szorítani.

Mindez gyorsan futott át a királynő elméjén és hirtelen kiderült arczczal, szokott nyájasságával felelt a grófnak:

— Kedves grófom, ez ajánlat igen szép öntől; csak az a kérdés, meggondolt-e két körülményt, mely ajánlatával szemben akadályt képezhet? Egyik az, hogy mi vendégnek igen sokan vagyunk; az udvar teljes számban jött le Pozsonyba; és ha a kíséret felesleges részét itt hagynók is, ön magyar gazdai szivességének legalább is két-háromszáz embert kellene ellátnia?

— Felséges asszonyom, — felel a gróf — kegyeskedjék feltenni rólam, hogy mielőtt ajánlatomat tettem volna, e boldogító látogatás körülményeit meggondoltam; és biztosítani merem fölségedet, hogy a holicsei kastély oly terjedelmű, és akként van berendezve, hogy felséged magas udvarát és családját befogadhatja; s ha mindjárt oly kényelemmel nem is láthatja el, mint Laxenburg vagy Schönbrunn: a magas leereszkedés által boldogított gazda mindent elkövetett és el fog követni arra

nézve, hogy az udvar semmi lényegesebb igénye ki-
elégítetlen ne maradjon.

— Ismerem az ön pazar nagylelkűségét, kedves gróf és örömet elhiszem, hogy áldozatkészsége semmi kívánni valót nem hagy fenn e látogatás kedvező eredményére nézve.

— Ez kettős érdekemben áll, felséges asszonyom — mond szerényen Czobor.

— De még mindig fenmarad a második kérdés — veté ellen a királynő. A mi házipénztárunk mostanság meglehetősen szerény összegekkel rendelkezik és ön Pozsonyba érve, bizonyosan hallhatta, sőt egy korábbi tapasztalásból is tudja, hogy honfitársai még az államkincstár rendbehozására sem igen hajlandók tetemesebb áldozatokat hozni: ily helyzetben nem tudom, miként lehetne megejteni az ön által tervezett jószágvásárlást?

— Oh, a mi ezt illeti, felséges asszonyom — mond Czobor elpirulva — én magányos ember vagyok és csak boldoggá tesz az a tudat, ha felségednek és családjának jószággal vagy akár életemmel valami szolgálatjára lehetek. Öseim is fegyverrel és királyuk iránti hűséggel szereztek, a mijük volt; és azt sohasem tekinthették másként, mint azoknak eredeti tulajdonát, kik azokat hűségükért adományozták. A megvételi ár meghatározása és fizetési módozata felséged kegyelmétől függ; és én elég birtokkal rendelkezem arra nézve, hogy a kifizetéseket bármily kedvezőbb időre halasztva, nélkülözhessem.

— Nos — mond derűlten a királynő, kit a

gróf nyilatkozata kedvező hangulatba hozott — ez-
uttal csak gondoljunk a látogatásra. Még csak Kau-
nitz herceget várom, és ha ő, mint én, helyesnek
tartja, hogy ez idő szerint Pozsonyt elhagyjuk:
semmi sem fogja gátolni elutazásunkat.

— Engem pedig százszorosan boldoggá tesz
felségednek e magas kegye — fejezi be a gróf, s
mély tisztelettel csókolva meg a királynő oda nyuj-
tott kezét, örömtől dobogó szívvvel hagyta el a
termet.

Hogy mekkora fényüzést fejtettek ki abban az
időben azok a nagybirtokos urak, kiknek szeren-
cséjük volt az uralkodó családot házuknál tisztel-
hetni, hagyományaink különösen Gödöllőről és Esz-
terházáról tartották fenn, melyeknek tulajdonosairól,
herczeg Grassalkovichról és herczeg Eszterházyról,
mint szives házigazdákról, mesés dolgokat jegyez
föl a krónika. Gödöllőt csak egy estély alkalmával
80,000 lámpafény világította meg; Eszterházán pe-
dig minden akként volt berendezve, mint Bécsben,
a császári udvarnál, még operai előadásokról is
gondoskodva volt a már akkor híressé lett Haydn
József vezetése alatt; és pedig oly fénnnyel kiállított
színházban, mely a régi Burgszínház-féle épületet
diszre jóval meghaladta.

Ezekről a nagy nevű és nagy birtoku földes-
uraktól gróf Czobor József sem maradt hátra, sőt
leleményesség tekintetében azokat, mondhatni, fö-
lülmulta.

A szokatlanul jó rendbe hozott országutakon,

mint valami tündéri álmokép vonult el a királynő és családjának aranytól és ezüsttől fénylő vonata; a községek bejáróinál művészileg és izléssel alkotott diadalkapuk állottak, hol a mozsarak jelzésére. különböző viseletű, de diszesen kiállított lovas-banderiumok rohantak elő és lengő lobogóikkal, tollaikkal, bokrétaik- és szalagaikkal még elevenebbé tették az általuk vezetett beláthatlan kocsisort, mely mellett a magyar gárda egy része párducz kaczagánnyal és kócsagforgósan teljesítette a felvigyázói szolgálatot.

Minden diadaliv alatt összegyűltek a megyei tisztviselők s a közeli vidék földesurai, hogy hódolatukat bemutassák szeretett királynőjüknek; a falvak harangjai zugtak a női apostoli királynak, és az egyház férfiai áldásukat hintették a királyi családra, melynek útjára egész falu hosszan virágot szórtak a fehér köntösű leánykák; míg a földmivések tömege, legtöbb helyen, letérdepelt az ut porába és áldásával vagy magasra tartott fővegével fejezte ki áradozó érzelmeit.

Utközben részint a gróf, részint más földesurak kastélyaiban bőven volt gondoskodva frissítőkről és a királyi családot mindenütt akkora szeretet és előzékenység vette körül, hogy a királynő egy ízben fölkiáltott:

— Mégis csodálatos nép ez a magyar! Bár merre menjek, a legnagyobb hódolat fogad, szivből ragaszkodásuknak nem tudják eléggé jelét adni; a főurak pazarabb asztalokat teritenek számunkra, mint a minőkre mi képesek lennénk: és mégis, ott

Pozsonyban, hol az ország képviselte van jelen, egy haszontalan könyv kiadása miatt szóba se akar-nak állni velünk; és saját országuk szükségére is alig hajlandók valami áldozatot tenni.

— Felséges asszonyom — jegyzé meg Czo-bor, ki örömmel hallá a királynő elismerő nyilatko-zatát — ez már természetében fekszik a magyar-nak. Képes bármely áldozatra, ha a kulcsot szívé-hez eltaláltuk; de ha rossz helyt kopogtatunk, min-den ajtó és ablak zárva marad.

Körülbelül ezt fejezte ki a költő néhány évti-zeddel később, midőn így énekelt:

«Természete a magyarnak,
Hogy a jussát nem hagyja;
De ha szépen kérik tőle,
Az ingét is od'adja».

A legnagyobb meglepetés a királyi családot Holicson, a gróf uradalmának központján érte, hova a vonat már késő este érkezett be.

Itt már percekkel a megérkezés előtt, a he-gyek minden orma kigyult az örömtüzekről, az egy-mást keresztező rajgók fényétől és művészien ren-dezett tűzijátéktól, melyek legtöbbje a királynő nevének kezdőbetűit, majd Józsefét és Erzsébetét tünteték elő.

Minél közelebb értek, annál sűrűbb volt a mozsarak durrogása és a szakadatlan éljenzés, vagy inkább vivátozás, melyet részben az itt-ott előbuk-kanó lovas-bandériumok, részben pedig a hófehérbe öltözött föld népe hallatott a kocsik megjelenése al-kalmával.

Még fokozódott a meglepetés, midőn a hosszú

kocsisor megérkezett az urasági kastély elé, mely semmivel sem volt kisebb terjedelmű a schönbrunninál; s azzal körülbelül egy korban is épülve szélesen elterülő barock stíljében nagy családi hasonlatosságot tüntetett fel.

A gróf édes atyja e kedvencz nyaralója felépítése alkalmával, már valószínűleg szem előtt tartotta a schönbrunni kastély tervét, mely szintén XIV. Lajos pazar építkezésének volt utánpótlása.

A megérkezés pillanatában, a tetőzeten nagyszerű tűzjáték gyult fel; a diszes gloriette felett pedig Mária Terézia arczképe és neve tűnt ki ezer meg ezer lámpából áttetsző világítással alkotva.

— Ez valóságos Schönbrunn! — kiált fel a királynő, midőn Czobor hintójából lesegíté és ugyanily örvendező kiáltásokkal szállottak ki a főherczegek és főherczegnők is, kik annyira otthon találták magokat, hogy még lakosztályaik is a schönbrunnihoz hasonlóan voltak elhelyezve és butoraik ugyanoly színűek és elrendezésűek, mint ott, megszokott nyári mulató helyükön.

— Éz tündéri dolog, kedves gróf! — mond a királynő, midőn a széles lépcsőzeten fia József karjára támaszkodva, a kastély közepén berendezett termeibe ért — csakhogy — teszi ujjával fenyegetve hozzá — az ily vendéglátó kiadások mellett, nehezen fogja ön elhanyagolt többi birtokait rendezhetni! Hiszen itt minden olyan, mintha ön az egész Schönbrunnt felcsomagoltatta és Holicsra helyeztette volna át.

— Hálás örömmel veszem, felséges asszonyom,

ha felséged magát itt otthon fogja érezni ; ez volt minden törekvésem és örvendek, ha felséged magas izlését megközelíthettem.

— Csakhogy barátom, — mond a császár — ne hogy úgy járjon ön, mint XIV. Lajosról mondják, hogy Versailles felépítése után jónak látta a számadásokat elégetni.

— Én számadásaimat — felel udvariasan a gróf — felségtek kegyes szívébe írom és boldog leszek, ha azok abból nem egyhamar fognak le-
törlődni.

— Ma — mondja Czobor másnap reggel — Erzsébet főherczegnő nyáját fogjuk megtekinteni, ha felségednek és fenségeteknek nincsen ellenére.

— Ön már egészen elkényeztetett bennünket — mond a királynő — és tudjuk, hogy mindig csak kellemessel lep meg. Azért csak vezessen ; az idő kellemes és mi követni fogjuk önt.

E párbeszéd után Czobor a menet élére lovagolt és ezuttal a vidám családi menetet a vadas kertek felé vezette.

Midőn a sűrű, de eleven alacsony kerítéshez oda értek, hol a királynő kocsija és az egész társaság megállott, Mária Terézia észrevette, hogy a kerítés kapujánál udvari vadászok vannak felállítva, azért némi idegenkedéssel kérdi Czobortól :

— Reméjlük nem valami hajtó vadászátot akar ön nekünk bemutatni, mert — folytatja a mellette ponnyján ülő főherczegnőre tekintve — az

én kedves Erzsébetemnél ez szomoru emlékeket költhetne fel.

— Oh, kedves mama! — mondja elpirulva a főhercegnő — az nekem nem olyan szomoru emlék, mint gondolja: akként emlékezem arra viszsza, mint a vitéz első csatájára, melyből szerencsésen megmenekült.

— Legyen nyugodt felséged — mond mosolyogva Czobor — azok a rettenetes vadállatok, melyek nemsokára meg fognak előttünk jelenni, nehezen fognak valami nagy ijedelmet előidézni.

Ezzel sipjába fujt, melyet a vadászok többszörös jeladása követett, és ime a fiatal erdő tisztán, vezetve egy hatalmas himtől, melynek élesen hangzó csengetyü volt a nyakára akasztva: nagyszerű őzcsoport törtetett elő és jött egészen az alacsony kerítésig; szelid, mondhatni kérő tekintetet függesztve az előtte levő uri társaságra.

A főhercegnők ajkairól az örvendetes meglepetés fölkiáltása hangzott fel. A legtöbbben leszöködtek lovaikról; legelőször Erzsébet főhercegnő, ki azonnal a kerítéshez sietett.

— Ime, a fenséged kis nyája, melylyel szabadon rendelkezhetik! — mondja Czobor és arczán látszott az öröm, midőn észrevette, hogy a főhercegnő izlését a legnagyobb mértékben eltalálta.

— Ah, ez igen kedves ajándék — mondja a főhercegnő, csakhogy — teszi szomoruan hozzá — e nyáját nehéz lenne Bécsbe szállítani; még csak az sincs módunkban, hogy e gyönyörű bohó állatocskákat valamivel megkináljuk.

— Dehogy nem, fenség — mond Czobor — csak válasszon ki egyet közülök, melyet legjobban szeret és én gondoskodni fogok elszállíttatásáról. — Igen kellemes állatkák ezek és a kiválasztott mint hü eb, mindenhová kísérni fogja fenségedet.

— Valóban? — kérdi örömmel a főhercegnő — az lesz az én legkedvesebb jószágom.

Czobor egy intésére az egyik vadász egész kosár fekete kenyeret hozott elő és a főhercegnők vetélkedve nyujtottak tápot a gyönyörű kis állatseregnek, mely egymást bohókásan lökdösve, igyekezett a nyujtott eledelt elragadni; szép értelmes szemeiket hálásan emelgetve fel az adakozó királyi hölgyecskékre.

Erzsébet főhercegnő csakugyan kiválasztotta a fiatal állatok legszebbikét, mely annyira jámbor volt, hogy miután az étkezést megelégette, önkénytelenül nyujtotta fejcskékjét, hogy a szép kezek megsimogassák.

A jágerek szintén megkapták tiszteletdíjukat és az egész család vidáman és megelégedetten fordult vissza a kastély felé, hol a család ősi szokása szerint, mindig maga a királynő volt a megvendéglő fél, habár annak gazdag anyagát természetesen a holicsi uradalom szolgáltatta.

Vihar.

Mária Terézia ezt már annyira megszokta, hogy rendesen maga szölitotta fel a grófot másnapra . határozott tervének előadására.

— Nos, kedves grófom — mond egy szép

juliusi napon, midőn az udvari ebéd épen vége felé járt — minő tervet készített a holnapi napra számunkra ?

— Felséges asszonyom — felelt készségesen a gróf — az idő oly szép és annyira állandónak mutatkozik, hogy holnapra kirándulást rendeztem a Javorzinára, hol az uradalomhoz tartozó juhászatot is megtekinthetjük. Az út oda nem lesz nagyon fáradságos ; egész a havas aljáig kocsin mehet fel a társaság, hol azután jámbor havasi lovacskák várnak, melyeken könnyen és biztosan fel lehet jutni a fenyveseken át egész a juhásztanyáig, hol a társaságot villás reggeli várja. Innen azok, kiknek kedvök van a gyalogösvényen egész a Javorzina kopasz bérczére fölmenni, egy pár óra alatt könnyen eljuthatnak annak ormára, honnan felséges kilátás nyílik egész le Pozsonyig és Bécsig, valamint Morvaország nagy részére is.

— Pompás ! — kiáltott fel Mária Antoinette főherczegnő, ki mint legkisebbik gyermeke a királynénak ez időben 10—12 éves lehetett — én még úgy sem voltam soha havason !

— A gróf terve összevág az enyémmel — mond a királynő, — mert holnapra épen Kautnitzot várom és jól tudom, — teszi utána mosolyogva — hogy ön engem amugy is kihagyott hegymászási tervéből, melyre ugysem vagyok már alkalmas.

— Arra valóban nem is gondoltam és fölségedet legfeljebb a pompás erdőkig reméltem megnyerhetni ; — felel mosolyogva Czobor — mert ez ősrendeteg szintén érdemes a megtekintésre.

Mária Terézia előbb tett megjegyzésével testes voltára utalt, mi ez időben valóban nem tette őt alkalmassá még hosszabb gyalogsétára sem.

— Köszönöm, de ezuttal az erdőt is elengedem — mondja azért a királynő; — miután látom, hogy a társaságnak nagy kedve van, a tervet nem akarom megzavarni. Azonban maga kedves Antoinette — teszi azután tréfásan hozzá — ezuttal is nehezen fog havast látni, mert legjobb lesz, ha velünk otthon marad.

A szép kis főhercegnő e szavakra nagyon elkomorodott és picziny ajkai mozgása, valamint a szemeibe gyült könnyük közeli sirást jeleztek.

— Szabadjon magamat közbevetnem felséges asszonyom — mond Czobor — a főhercegnő javára. Az ut a tanyákig semmi veszélylyel nem jár és onnan a havast csakugyan megláthatja, habár annak tetejéről ezuttal nem is tekint szét.

— Hát legyen! — mond a királynő — nem bánom, de az én Tónikámat mind önök, mind udvarmesternőjének nagyon lelkére kötöm. És ti mindnyájan el akartok menni a kirándulásra? — kérdi a főhercegnőkhöz fordulva.

— Felséges mamánk engedelmevel — mond Erzsébet főhercegnő, ki nővérei szemeiből a hajlamot kiolvasta — mind elmegyünk.

— Kivéve engemet, — mond Krisztina főhercegnő, a királynő legidősebb leánya — én mamámnál maradok, mert — teszi hozzá mosolyogva — várok valakit holnapra.

— Jó, jó, — mond mosolyogva Mária Teré-

zia — ez azt jelenti, hogy Kaunitzchal Albert is megérkezik.

A terv e szerint minden további módosítás nélkül el lőn fogadva; Czobor megtette intézkedéseit a kora reggeli indulásra; és másnap reggel előállottak az udvari hintók, a főherczegek paripái és az egész társaság megindult a Javorsina felé.

Pompás nyári reggel volt, egy könnyű felhő sem lebegett a derült égen és a nem sőkára elért hegyvidék pompás fenyveseinek illata és üde levegője felvillanyozta az egész társaságot.

Elöl a főherczegek lovagoltak; utánok a leeresztett fedelű nyílt kocsik a család női tagjaival, az illetők udvarmesternőikkel és a legnélkülözhetetlenebb szolgálószeméllyel. A magyar testőrség közül is engedélyt nyertek néhányan, hogy a kirándulásban részt vehessenek és ezek közül a három jó barát, a Bessenyei-féle triumviratus, szintén felhasználta az alkalmat a rég nem élvezett havasi levegő fölkeresésére és az általok nem ismert havas megtekintésére. Ezek, számra hatan, az udvari kocsik kíséretéhez szegődtek, közönséges hétköznapi öltözetekben s magukat a gróf szívesességéből vadász fegyverekkel is ellátva.

— A gróf egy kissé sokat mer, — mond Báránczy, ki ismerős volt a magyar felvidékkel — hogy ily nagy női személyzettel havasi kirándulást rendez. Mert igaz ugyan, hogy e pillanatban még egy felhő sincs az égen, de a magyar kárpátok oly szeszélyesek, mint valami vén udvari hölgy; és ha esetleg jókora vihar találna támadni,

nem tudom, mikép helyezné el ezt az előkelő női társaságot.

— No bizony — mond Bessenyei — hadd szokják meg ők is legalább az idő viszontagságait eltűrni; mert nincs oly hatalom és rang, mely a sors változatosságának alá ne lenne vetve. Különben is a királyi család egyáltalában nincsen elkényeztetve.

— Azért mégis komikus jelenet lenne egy kissé — mond Barcsay — ha a szép herczegnők és sokkal kényelmesebb udvarmesternők esetleg csurig átázva, érkeznének vissza Holicsra.

Midőn a meredekebb hegyek közé befordulva, kellemesen csevegő és kristálytisztán átlátszó patak mentén, mint látszék, frissen kövezett uton a fenyves erdők aljához értek, egyszerre pár hold területű tisztás tűnt fel előttük, havasi virágoktól tarkázott gyönyörű rétség, melynek emelkedett háttereit özszerótt és szarvasagancsokkal gazdagon ékesített széles tornáczu vadászlak foglalta el, mely csinos svájczai stíljével és az előtte kiporondozott udvarral mintegy központját képezte a kellemes völgyi öblözetnek.

E hely volt az, hol a kocsikról le kellett szállani; de a vadászlak előtti karfákhoz kötött hegyilovak és a nyüzsgő cselédség mutatták, hogy a további utazásról is idejében és bőven van gondoskodva.

A hintók előjártak; a főherczegnőket és udvarhölgyeiket, — kit-kit a védelmére szánt lovag

— leemelték a kocsiból, s miután a hintók a közellevő tágas felszerek felé elvonultak, a most már gyalog maradt társaság érdekes és vidám csoportozatot képezett a vadászlak előtt.

Pár pillanatig mindnyájan az ismeretlen vidék nézésébe merültek, mely a szeszélyesen fölemelkedő bércekkel és azoknak titokteljes völgyeivel mintegy továbbkutatásra ösztönözte a szemlélőt.

— Ha felségtek parancsolják — mond Czobor a királyi család tagjaihoz fordulva — felmehetünk a vadászlakba, hol a nők elkészíthetik toilettejüket a lovagláshoz; a tornáczon frissítőket is vehetünk magunkhoz; mert idő van elég, dicséretökre legyen mondva felségteknek — mondja, a főherczegnők felé fordulva — mivel oly korán fel tudtak kelni és katonai pontossággal megjeleni.

E felhívásra a társaság a tornác lépcsője felé fordult, hol csak most vettek észre a legutolsó lépcsőn egy csodás és visszatetsző alakot.

Egy vén cigánynő volt az, kuszált hófehér hajjal és fényes sötét arczbőrrel, kinek korát még fogai után sem lett volna könnyű meghatározni, mivel ilyen harapós eszközökkel többé nem rendelkezett. Ott gubbasztott, avult veres kendőjébe burkolózva, beesett és mégis átható szemeivel, nagy horgas orrával, minden szemlélőnek a baglyot juttatván eszébe, melyhez annyival jobban hasonlított, mivel középen lehuzott kendője alól két oldalról egy-egy fehér hajtincs nyult ég felé; ép úgy, mint valami óriás bagoly fülpemetéi. Midőn a társaság

feléje fordult, száraz fekete kezeit részint kéréleg, részint áldólag terjesztette feléjük.

— Milyen csodálatos alak, — mond Erzsébet főhercegnő, ki a vén cigánynőt először pillantotta meg — ilyen alakot csak mesés könyvekben láttam lefestve.

— Öreg cigányasszony — magyarázta Czobor — minő sok barangol szerte az országban és kenyerét kártyavetéssel vagy tenyérből jóslással keresve, csalja a tudatlan köznépet. Takarodjál innen, vén Sybilla! — kiált azután a cigánynőre — hordd el magad, semmi szükség nincs itt reád.

— Takarodjál, mindig csak takarodjál, — kiált szemrehányólag a vén asszony, miközben nehézkesen emelkedett föl helyéről — mindig ezt mondják a szegény Márhának, kinek száz év nyomja vállát, de azt nem kérdik, miből él meg, s talán, ha meghalt, még a földben sem hagyják megpihenni!

Czobor egy aranyat dobott oda a banyának, azután elutasítólag mondá:

— Itt van, és most eredj; ebből megélhatsz egy egész hónapig!

A banya vigyorgó arczczal tekintett reá.

— Hej, pedig beh sok szépet tudnék a nagyságos ifju urnak és ezeknek a szép nagyságos kis-asszonyoknak jövendőlni! — mondja a cigányok szokott selypitő hangján. Sokat láttam én már és még többet látok; száz esztendőt hátra, másik százat előre.

— Mit beszél? — kérdi érdeklődve a főhercegnő.

— Jóslási tudományára hivatkozik — mondja megvetőleg Czobor.

— Ah! ez nagyon érdekes — mondja a főhercegnő — ne üzze el, kérem; én nagyon szeretném tudni, hogyan jósol.

Czobor intett a cigánynőnek, hogy maradjon; de most közbeszólott Lerchenfeld grófné, az udvarhölgyek egyike, figyelmeztetve a főhercegnőt, hogy ily alsórendű néppel nem ajánlatos érintkezésbe bocsátkozni.

A főhercegnők azonban mind a cigánynő körül gyűltek, még a szelid Mária Anna is, ki nagy hajlammal birt a titokszerűségek iránt.

— Miként szokták ezek jóslásukat gyakorolni? — kérde az utóbbi főhercegnő nagy érdeklődéssel.

— Leginkább a tenyér vonásaiból szokták kiolvasni hazugságaikat — magyarázta Czobor.

— Szeretném látni, miként történik ez — mondá Mária Anna, e szerencsétlen főhercegnő, ki pupos létére, egyetlen volt a család tagjai között, ki testi épséggel nem dicsekedheték.

— Parancsoljon velem, fenség — mondja a háttérből előlépő Bessenyei — én amugy sem félek a jóslatoktól. — És hatalmas jobbját oda tartotta a cigánynő elé.

A jósnő Bessenyei tenyere fölé hajolt és rövid vizsgálat után mondá:

— Hiába dicsekedtél oly fennen, szép urfi, mert bár testre erős vagy, akár egy óriás: de rossz fát tettél a tüzre és lelkedet nyomja valami.

— Ez nem jóslat, te vén bolond — mond elsötétült arcczal Bessenyei — ne a multról beszélj, hanem a jövődőről.

— Ahhoz van kötve a jövődöd is, a mi elmúlt — mond komolyan a cigánynő — a ki egyszer csalt, maga örökre fog csalódni.

A főherczegnők megmagyaráztatták a cigánynő szavait.

— És van valami igaz abban, a mit mond? — kérdi Erzsébet főherczegnő.

— Ugy látszik, hogy van valami — mond Czobor — mert a mi magyar Achillesünk lehangoltan vonult vissza.

— No, most nekem jóso'lj — szólt közelebb lépve Barcsay — de igaz legyen ám, a mit mondasz, különben nem kapsz érte egy árva fillért sem.

— Szép asszony feleséget kapsz — mondja a cigánynő éles hangon — csakhogy nagy lesz az ára, a lelked felét adod érte cserébe.

— No, az még csak megjárja — mond a szép testőr — csakhogy a másik fele megmaradjon! És egy kis ezüstpénzt dobott oda a cigánynőnek.

A főherczegnők érdekeltsége mind nagyobb lett; úgy, hogy Czobor Báróczyt is oda lóditotta a cigánynő elé.

— Jaj, édes urfi — mondja ez, a megtett szemle után — reád már régen várnak, messze, messze innen, és hogy ha fogadásodat be nem váltod, halálát okozod annak, a kit egykor szeretnél.

Báróczy a cigánynőre nézett s azután meglepetve kiáltott fel:

— A manó vigyen el, vén banya, úgy látszik, hogy ha a jövődöt nem is, de a multat csakugyan ki tudod az ember tenyeréből olvasni.

— No hát akkor én se maradjak el — mond Czobor, ki mindannyiszor hűségesen tolmácsolta a cigánynő és a jóslatot nyertek szavait — ki tudja, hátha a jó isten csakugyan ráírta minden ember sorsát a bőrére, mint könnyen el nem szakítható oklevélre?

Az elmés megjegyzést általános derűtség követte és nagy volt az érdekeltség, midőn Czobor a banya elé tartotta a jobbját.

— Olyan szekér után szaladsz, szép ifju ur, a melyik fel nem veszen — mondja a vén jósnő — s mig amaz elszalad, te, fényes ur létedre, majd ott maradsz az ut porában.

— Az meglehet! — mond Czobor elsötétült arcczal és egy második aranyat dobott oda a cigánynőnek.

De arra ezuttal nem volt hajlandó, hogy a jóslatot a főhercegnők előtt tolmácsolja. Ezek azonban aligha nem sejtették a jóslat tartalmát, mert most már az érdekeltség annyira fókuszódott, hogy az udvarhölgyek helytelenítése daczára először is a szerencsétlen Mária Anna főhercegnő tartotta oda tenyerét, kinek példáját azután a többi főhercegnő is sorba követte.

— Koronát látok fejedén, — mond a cigánynő a pupos főhercegnőnek — de fekete fátyol

van reá vetve. Szivedben keresd azt a boldogságot, a mit a világban hiába kerestél.

A főhercegnő a tolmácsolás után megdőb-
benve lépett hátra; szemeibe könnyek gyűltek és
fátyolozott hangon mondá:

— Higyjétek el, hogy ez a vén asszony képes
leolvasni a természet titkait, melyek közönséges
szemek előtt rejtve vannak. (Anyja már korábban
a prágai főrangu zárda fejedelemsnőjének szánta.)

Most a kellemes Amália főhercegnő tartotta
a jósnő elé kitárt jobb kezét.

— Örvendj, örvendezzél, drága kisasszony;
mert fejedén korona lesz és szivedre boldogság vár.

— Ez megérdemli a fizetést, — mond a fő-
hercegnő és erszényét kivéve, ajándékot nyújtott a
jósnőnek.

Most Erzsébet főhercegnő következett.

— Távol keresed azt, a mi közel van hozzád,
— hangzék a jóslat — ma utoljára fogsz lenni
annak karjai között, a kit legjobban szeretsz.

A legszebbik főhercegnő elborulva lépett
vissza és a tisztelet bizonyos nemével tekintett a
100 éves asszonyra, kitől a szomorú jóslatot nyeré.

E kedvetlen hatást elüzte a Karolina főher-
cegnőnek adott jóslat, kinek keze fölött örven-
dezve csapta össze a vén cigánynő kezeit, miköz-
ben kellemetlen hangon rikácsolá:

— Fejedén fényes koronát látok; első fogsz
lenni egész országodban, kitől királyok fognak szár-
mazni! . . .

Még csak a kis Antoinette hercegnő volt

hátra, ki udvarmesternője kezéből daczosan rántotta ki jobbját és tartotta oda a vén banya elé.

A vén cigánynő hosszasan nézte a szép kezeckét; azután arczvonásai egyszerre az ijedelem kifejezését öltötték fel és a helyett, hogy jóslatát kimondaná, tőle alig várható gyorsasággal kezdett szaladni egy gyalog ösvényen az erdő felé.

A meglepett társaság nem tudta mire vélni a cigánynő különös viseletét; de az óriás Bessenyei feltalálta magát, gyorsan utána szaladt a cigánynőnek és azt az erdő szélén elfogta.

— Megállj, átkozott banya! — kiált reá — mit loptál, hogy oly gazdag ajándékok után menekülni akarsz?

— Hallgass! — riadt reá a banya, száraz kezével fenyegetve — és bocsáss engem utamra!

— Dehogy bocsátlak! Mig el nem mondd, mit láttál a kis főherczegnő kezén, innen egy tapodtat sem eresztelek.

— Elmondom neked, ha nem adod tovább és azonnal elbocsátasz.

— Jól van hát, mondd el és mehetsz isten hírével.

— Annak a szép kisasszonynak a kacsóján — suttogja félénken a cigánynő — a középvonások egy hóhérkardot képeznek, és a kinek én illet láttam a tenyerén, azok utolsóig bárd alatt vesztették el fejöket!

— Eredj pokolba, te utálatos banya! — mondja Bessenyei, egyet lóditva a vén cigánynőn; de azután lehangoltan tért vissza a társasághoz,

hol semmi felvilágosítást nem adott a hallottakról; de egész nap hosszán nem látta senki a máskor vidám embert mosolyogni.

Okosabb dolog lett volna, hogy a mint Czobor akarta, a jósnőt eltávolítsák az utból; mert annak jóslatai nem kis mértékben zaklatták fel a kedélyeket, utógondolatait azonban mindenki magába zárta. A hölgyek átöltözködése a hegyi lovagláshoz csakhamar megtörtént és nemsokára vidám zaj verte fel a rengeteget; az előljáró vadászok kürtjei megszólíták a völgyek viszhangját, melyre a magasból a juhászok kéregkürtjének mélabus hangja felelt.

A kis ponnyszerű havasi lovacsákák pompásan beváltak mind a hölgyek, mind az urak alá és az okos állatok oly kifogástalanul teljesítettek kötelességüket, hogy vezetésre nem is volt szükségük; biztosan rakták lábaikat az időközben ledőlt faágak közé és valóságos szakértelemmel haladtak el a csuszamlós utakon, veszélyes mélységek közeleiben.

A Kárpátok növényvilága különösen az erdőségek tekintetében csaknem az egész vonalon egyenlő, valamint a geológiai képződés is, mely azoknak talaját képezi, kockákká idomuló homokkő az alsóbb hegyeken és az ősránit változatai a felsőbbeken, melyeket itt-ott ütnek át vulkanikus erők újabb képződményei. Lenn a hegyek alján lombos csererdők, melyek lassanként vidám hangulatu bükkösökbe mennek át; ezt követi főlebb a fenyőerdők sötét góthikája, mely után kövér legelők, majd

puja-fenyők sötét koszoruja, az áfonyák és lychenek elevenzöld és szürke bozótjai körítik a kiemelkedő bérczek kopasz ormait.

Alig egy jó óra volt szükséges arra, hogy a főrangu társaság a fenyves meredek pályáján át-törjön, mi meg is történt minden baj nélkül, vidám tréfák és nevetkezések közben; melyekre legnagyobb anyagot az élteőbb udvarhölgyek félénk sikoltozása adott, kik jobban remegtek itt, mint az udvari szalonok sokkal sikamlósabb és sokszor nagyobb veszélyeket rejtő talaján.

Elvégre azonban kiértek a fenyvesből, és előttük bűbajos látvány terült el a gazdag havasi füvel borított s mintegy pihenésre hívó völgyben, melynek virágokkal gazdagon tarkázott szőnyegzetén százai legeltek a nehéz magyar gyapjas juhoknak és játszva ugrándozó báránycáknak.

Az első fogadtatás ugyan nem volt nagyon barátságos, mert egy, 30—40 óriási fehér juhász-kutyából álló falka egyenesen neki rohant a fényes társaságnak; mire egy pár idősebb udvarhölgy szagos üvegceit kezébe keresgette, nehogy elájuljon és leessék lováról. De Czobor már ismerte az ebek természetét, melyek a juhkarámokat medvék és egyéb dulvadak ellen védik; megállítá a társaságot; mire az ebek rohama is megszűnt és csak csaholásban nyilvánult idegenkedésök, melyet a juhászok éles visszahívó fütttye csakhamar megszüntetett.

Csak ezután következett az igazi fogadás, melynek ünnepélyét 20—30 juhászlegény nyitotta

meg, hófehér ruházata fölött vállra vetett bundájával, havasi virágokkal felbokrétázott kalapjával, kik félkört képezve a társaság előtt kéregkürtjeikkel valóságos hangversenyt rögtönöztek a magas vendégek mulattatására.

Midőn ennek vége volt, a félkör ketté vált és utat nyitott a vendégeknek, kik elé most felbokrétázott és koszoruzott juhásznők és lányok csoportja járult, élénk színű ünnepi öltözetekben, kik szemérmes arczczal és mély hódolattal nyujtották át gyönyörű havasi bokrétaikat, melyeknek főalkatrészét az ezüstszerű gyopár, az aranyló havasi rózsza és a kötörők kellemes harangocskái képezték, izletesen körítve az áfonya sötét, örökzöld levelei által.

— Milyen gyönyörű itt minden! — mond Erzsébet főherczegnő a mellette léptető Czoborhoz — egész tündérvilág nyilik itt föl előttünk és mint e férfiak és nők vidám, egészséges arczáról látszik, a szép, szabad természetnek a szivben is hasonló képfelel meg.

— Magam is azt hiszem, fenség — felelt Czobor — a nép igényei csekélyek és könnyen ki is vannak elégítve; itt a felséges légben, egészséges étkezés és örökfriss források között, szabad akaratukat követhetik, melynek elérésében nem gátolja őket a művelt társadalom ezerféle akadály.

— No, lássa ön, — mond a főherczegnő — én ez egyszerű emberekkel szivesen cserélnék, ha az tőlem függne és a szabad természet e gyönyörű magaslatáról megvetéssel tudnék letekinteni az aiant nyüzsgő világ vágyaira és csalódásaira.

E párbeszéd közben az egész társaság megérkezett a juhkarámokhoz, melyek előtt óriási üstökben és a már visszatért juhásznők felügyelete alatt főtt a friss juhtej; a karámok felett pedig erős fenyőoszlopokon hosszú leveles csarnok emelkedett, fedve és befonva friss бүкkgalyakkal: míg a tetőzetet és oszlopokat havasi virágokból font pompás füzérek ékesítették.

A nagyszerű lombcsarnok közelében hatalmas laczikonyhákon vidám tüzek lobogtak; s itt az egyetlen alkalomra a gróf teljesen visszafoglalta házi-urijogait; mert a konyhák és asztalok körül az ő, előre küldött cselédei forogtak.

Csakhamar vidám lakománál ült az egész társaság és a reggeli utazás miatt sokkal jobb étvágygyal fogyasztotta az izletes étkeket, melyek közül még a juhászok által odahozott kellemes zsendice (juhtej) az édes sajt és túró sem hiányzottak. A pompás borok mellett, még nagyobb kelete volt a havasi forrás felséges vizének, melyet uj fakupákban élvezett az egész társaság.

A villásreggeli után valóságos haditanács ült össze, mely a gyalog megteendő bérctmegmászás módozatairól tanácskozott. Az ut sem tulságosan fáradságos, sem hosszú nem volt; a vezetők biztosak; ennek daczára a magokban nem bizó udvarhölgyek a tanyán óhajtottak maradni; míg a válalkozó ifju hölgysereg számára szeges botok és czipők állottak rendelkezésre. Ezenkívül nagyobb óvatosság tekintetéből, minden udvarhölgy mellé egy uri lovag és egy ügyes vadász volt rendelve.

A gróf kiszámítása szerint délutáni két órára már fel kellett érni a hegytetőre és így ötre könnyen visszatérhettek a vadászlakhoz, honnan rövid étkezés után még idejében juthattak vissza Holicsra.

Mondanunk sem kell, hogy a gróf, szive hódolatának bálványát, Erzsébet főhercizegnőt választotta védenczéül; míg a többi hölgyek a főhercizegek és testőrök vezetése mellett indultak meg.

Nemsokára megelevenült a hegyoromra felvezető meredek ösvény, a vidáman feltörő társaságtól és a főhercizegnőtől, kik ritkán élvezhettek hasonló szabadságot, telhetetlenek voltak a szép havasi virágok és áfonya fehér-vörös bogyóinak leszedésében; kivált a kis Antoinette főhercizegnő parancsára a hatalmas Bessenyei annyit szedett össze, hogy a vidám gyermekleányka alig tudta tovább szállítani.

Midőn a lichenek puha szőnyegén minden nagyobb baj nélkül a hegy ormára értek: kettős meglepetés várt a vidám társaságra; egyik, hogy a késő juliusi nap daczára, az orom egy pár mély völgyületében jéggé fagyott hószalagokra találtak; a másik pedig egy oly látvány volt, melyet kivált a társaság női tagjai még sohasem élveztek, s mely az addig vidáman csevegő társaság nyelvét rögtön leköté.

A hegyorom fésűje mögött, nem nagy távolságra, egész falkányi zergecsoport legelészett, gondtalanul rágesálva a pompás havasi növényzeten; és hátrahajló kis szarvacskáikkal, gyönyörű idomukkal és vékony lábaikkal oly kedves képet mutattak a

társaságnak, mely sokaig nem mosódott ki emlékezetükből.

Czobor intésére az egész társaság rögtön megállott és igyekezett magát hangtalanná tenni, hogy annál tovább gyönyörködjek a szép látványban; de az egyik udvarhölgy tüsszentésére, ki megszokott burnótját itt sem tudta nélkülözni, az óvatos állatok kiállított öre, egy pompás himzerge, neszét vette a társaságnak és ennek megadott sivitó vészjelére egy pillanat alatt úgy eltűnt az egész csoport, mintha csak nyáréji álmajelenet lett volna.

Nem is kellett több a szegény Stieglitz bárónőnek, hogy a főherczegnők, tüsszentéseért egész óra hosszat boszantsák; míg nem utoljára ünnepélyes fogadást volt kénytelen tenni, hogy hasonló kirándulások alkalmával máskor otthon fogja hagyni burnótszelencéjét.

Most a látcsövek kerültek elő és az ormon álló társaság nem tudott betelni a látvány élvezetével; találgatta a távolban fölfedezett városok és falvak neveit; különösen nagy volt a kis főherczegnők meglepetése, midőn a láthatáron a pozsonyi várat, sőt a jól ismert Szent-István tornyot is fölfedezték.

Czobor gróf világért sem akarta volna zavarni a társaság kellemes mulatságát; de egyszerre a nyugati láthatáron sötét felhő ütötte föl fejét, mint valami fenyegető szörnyeteg, mely fölebb-fölebb emelkedik szélein megaranyozva és itt-ott áttörve a nap sugaraitól, melyek annyival vészterhesebbnek tünnetik fel haragos-vörössé váló sötét alakját.

A gróf jól ismerte a havasi világ változó természetét, és egy könnyű széllebbenés, mely a felhő irányából jött, elárulta, hogy a felleg valószínűleg épen a Kárpátok ormainak fog tartani. Ez azonnal fölgerjeszté aggodalmát.

— Fenséges hölgyeim és uraim — mondja azért — igen sajnálom, hogy meg kell zavarnom kedvtöltésüket; de ideje lesz a lefelé indulásnak, ha azt akarjuk, hogy az eső utközben meg ne lepjen és a hölgyek átázva ne érkezzenek vissza a kocsikhoz.

A főherczegnők sehogysem akarták elhinni, hogy a derült nap egyszerre ily veszélynek legyen kitéve; sőt a főherczegek sem voltak e tekintetben kellőleg tájékozva.

— Lehetetlen az, kedves gróf! — mondja Erzsébet főherczegnő — hiszen az egész láthatár tiszta még és az a távoli felleg legfőlebb éjszakára, vagy holnapra juthat el ide.

— A nagy természet — felel a gróf — körülbelül oly szabályokat követ, mint az emberi sors. Gyakran megtörténik, fenség, hogy felhőtlen égből is egyszerre lecsap a villám és legszebb reményeink vetését, virágait a jövő pillanatban már letarolva látjuk. Azért jó lesz az óvatosság; és én azt tanácslom, rögtön induljunk vissza.

A társaság csakugyan visszaindult, de mire a juhásztanyákhoz értek, már a nyugoti fel éggömb egészen be volt borulva és egyre erősebben hangzott a mennydörgés.

Gyorsan szedték össze magukat úgy a bércei

kirándulók, mint a tanyán hátramaradt udvarhölgyek, de mire a fenyvest elérték, már villámok cikáztak a bérce fölött és az eső nagy cseppekben kezdett esni.

Alig haladtak néhány perczig a fenyves sűrűjében, midőn az eső egyszerre valódi záporrá alakult át; és az ösvény annyira megszikósodott, hogy a havasi lovakon maradás többé nem mutatkozott biztosnak; azért Czobor tanácsára mindannyian lezállottak s a kis hegyi lovakat hátrahagyták a vezetők felügyelete alatt.

A főherczegnők, bár efféléhez természetesen nem igen voltak szokva; elég bátran és elszántan viselték magukat; sokkal több baj volt az udvarhölgyekkel, különösen gróf Lerchenfeldnével és báró Stiglitznével, kinek sikoltozása és «Jessess Mária!» kiáltása néha még a mennydörgést is tulsivitotta.

Természetes, hogy a hölgyeknek csakugyan erősen kellett karjukba fogózkodni, hogy a sikos lejtőn el ne essenek; csak Bessenyeit nem feszélyezte az ő kis védencznője Antoinette főherczegnő, mert az óriás testőr mint kis csecsemőt kapta fel karjára; behorította köpenyével és mosolyogva és közbe-közbe midőn megsiklott egy-egy elnyomott czifra káromkodással szállította odább.

A zápor lassanként fergeteggé nőtt; fenn a bércezen valóságos orkán dühöngött és a jéggel vegyes eső bátran felhőszakadásnak volt nevezhető. Mindez nem csak veszélyessé tette a lemenetelt, hanem természetesen át is áztatta a hölgyek és urak öltözetét; és ez utóbbiaknak még azzal is

kellett vesződniök, hogy itt-ott a letört és utban fekvő faágakat a hölgyek elől elhárítsák.

De legnagyobb aggodalmat okozott Czobornak az a körülmény, hogy az a kis csermely, mely nyáron át csakis a forrásokból és itt-ott megmaradt hótömegből nyerte táplálékát, most a felhőszakadás következtében, valóságos folyammá dagadt és harsogva omlott alá a völgyön, mely mellett az ut vezetett; zuhanásában itt-ott hatalmas vizeséseket képezve s faágakat és törzseket ragadva magával.

E csern.elyen keresztül egy ez alkalomra épített könnyű hid vezetett át a völgy aljában, annak tulsó oldalára, hol a már ismert vadászlak állott. E körülmény volt az, mely Czobor aggodalmának fő okát képezte, miután csaknem bizonyosra vehette, hogy e hatalmas vizáradat e hidat vagy inkább pallót tova ragadta magával. Aggodalma nem is volt alaptalan; mert midőn az átjáróhoz értek, a társaság nagy rémületére csakugyan a hid nem volt sehol.

— Itt nincs más mód, uraim és hölgyeim — mondja Czobor, minthogy alkalmas gázlót keressünk valahol és a hölgyeket ölünkben szállítsuk át; a vadászlak a tulsó parton már alig van pár puska-lövésnyire és ha oda elértünk, tovább nincs semmi baj.

Az udvarhölgyek vonogatóztak e terv kivitele ellen, de a zuhogó jégeső oly érvet szolgáltatott a mellett, hogy meg kellett adniok magokat.

Bessenyei leghamarább készen volt az átme-

netel megkisérlésére. [Egy helyen, hol a víz legkevesbé volt rohamos, állott meg a társaság és Beszenyei Stieglitz bárónéhoz lépve így szólott:

— Fogja ölebe nagyságod a főherczegnőt és én mind nagyságodat, mind Lerchenfeld grófnét azonnal átszállítom. Ne aggódjanak semmit, mert én a Dunát is elégszer átusztam és ilyen csekély patak, még ha közepére állok, sem mozdit ki helyemből.

Az udvarhölgyek mentegetődzni és vonakodni akartak: de az óriás testőr nem tágitott: mint egy második Nagy-Kristóf, vaskarjaira ragadta a visongató udvarhölgyeket és a következő pillanatban már ott állott majdnem derékig a folyó közepében és néhány lépéssel csakhamar elérte a tulsó partot, hol lehető gyöngédséggel rakta le hármas terhét.

— Ime, a jóslat! — mondja Erzsébet főherczegnő, magát akaratlanul elszólva, midőn lovagja Czobor gróf, karjára emelte és az áradó folyamba lépett.

— Remélem, nem fél fenséged — mondja a tulboldog ifju.

— Annyira nem — susogja a főherczegnő — hogy azt sem bánnám, ha sohasem jutnánk a tulsó partra.

— Én pedig — mond az áradat közepén Czobor — csak e pár szóért tizszer áldoznám fel életemet fenségedért.

Ekként nyillott meg a sors által egymástól távol vetett két sziv, mely életében most dobogott legforróbban, a fenyegető halál révén és a zuhanó záportól bőrig átázottan.

De azért szerencsésen átjutottak a partra ; nyomukban a társaság többi tagjaival, kik közül Bessenyei visszatérve, még egy pár hölgyet átszállított.

— Most már itt lennénk — mondja a halál minden félelmét kiállott Stieglitz báróné — de mi lesz átázott öltözeteinkkel! Uram Jézus, én már is náthás vagyok, és hogy megyünk ilyen kosztümben ő felsége a császárné elé.

— Nyugodjék meg. báróné — mond Czobor — én, ki ismerem a havasi időjárás változó természetét, ez esetről már előre gondoskodtam ; és nagysádék a vadászlakban, melyhez már alig száz lépésre vagyunk, át fognak öltözhetni ; habár — teszi mosolyogva hozzá — meglehet, hogy a száraz uj kosztüm, melylyel cserélni fognak, szintén nem lesz egészen udvarképes.

A bárónő, ki nagy bajjal előkereste pikszisét átázott köntöse ránczaiból és jókora mennyiségű burnótot szippantott fel, bizonyos megnyugvással mondá :

— Csakhogy el nem veszünk és az Isten megtartá életünket ; a száraz meleg ruha és az éjszakára veendő lábfürdő talán megmentenek a legrosszabbtól. Mennyire örvendek, hogy kedves pincsemet nem hoztam magammal ; mert az ebben a fergegben bizonynyal tüdőgyuladást kapott volna.

A társaságot Stieglitz bárónő apró aggodalmai az átázás daczára derült hangulatba hozták, mely még fokozódott az által, hogy a vihar is alább ha-

gyott és az alkalmas menedékházat már ott látták néhány lépésnyire orruk előtt.

A mint a tornácra felértek, Czobor gróf azonnal megadta utasításait.

— A hölgyek szobái jobbra vannak, az urakéi balra és a ruhatárakban minden feltalálható, mi az átöltözéshez szükséges. Válogassanak fenségtek és nagyságtok a különböző új öltönydarabokban és csináljanak kedvök szerinti toilettet; tükör minden szobában van. Fél óra múlva a csengetyü estebédhez fogja szólítani a társaságot.

Ez utasítás nyomán az urak jobbra, a hölgyek balra nyomultak be és mindkét nem gyors átöltözéshez látott.

Az udvarhölgyek azonban rémülve állottak meg a felnyitott ruhaszekrények előtt; mert bár a fehérműek kifogástalanul finomak voltak, de a szoknyák és felöltők a környékbeli népviselet ruhadarabjaiból: pompásan kitulipántozott báránybőr pruszlíkokból, bokorugró ríktó színű szoknyákból, piros és fekete esizmákból, hamis kövekkel és gyöngyökkel éktett pártákból és fejkötőkből állottak.

— Jessess Mária! — kiáltja Stieglitz báróné, kinek piros arczfestését az eső lemosta, midőn e különös ruhatárat meglátta, van-e esze ennek a mi grófunak, hogy ilyen parasztviseletbe akar minket bujztatni?

De a főhercegnőknek annál jobban tetszett az eszme; csakhamar kiválogatták a természetközeli inkább találó öltönyt; és hogy a házigazda eszméjét teljesen megvalósítsák; fürteiket is akként

rendezték, mint azt a környékbeli viselet kívánta.

Midőn azután a vadászlak tornácán elhangzott az estebédre hívó csengetyű, meglepetéssel tekintett a kétnemű társaság egymásra és a vidámság, mely e különös látványra előtört, teljesen elfelejtette a kiállott veszély minden kellemetlenségét.

Erzsébet főhercegnő képezte az általános bámulat központját, ki lebecsátott gazdag fürtei fölött csillogó magas pártájával, a gyönyörű termetéhez pompásan hozzáálló hófehér himzett pruszlikban és a bokorugró buzavirág szín szoknyára kötött kis fehér köténnyel, magas sarku piros csizmaiban oly bűbájos jelenségnek tűnt fel, hogy az egész férfisereg a meglepetés hangos nyilvánításával fogadta.

Hasonló magasztalásban részesültek a többi hercegnők is: és ezek között még a szerencsétlen növésű legidősebb főhercegnő is, kinek válla ferdéseit a felöltött barna pruszlik nagyban elfödte.

— Fenségteknek — mondja Bessenyei — e viselet szinte jobban áll, mint a legfényesebb udvari kosztüm: és fogadni mernék, hogy ő felsége a királynő látásukra kellemesen lesz meglepetve.

Csak Stieglitz báróné öltözetére mosolyodott el az egész társaság, mert a pipaszár-vékony aszszonyság termetére nem szabtak a vidék ruhakészítői alkalmas öltözetet: és ezek csak amugy lógtak le róla, mintha villával hányták volna reá; ezenkívül illetlennek tartotta megázott fehér parókáját főkötővel fölcserélni; e helyett behintette lisztrel, mely

a paróka nedvével egyesülve, pompás csiriz fejéket képezett. A csizmát is rangján alul valónak tartotta fölhozni és e helyett átázott harisnyáit és czipőit tartotta meg, melyek ugyan meglehetősen sárosak voltak, de annál furcsábban kandikáltak ki a rövid bokorugró szoknya alól.

Mindez csak emelte a társaság jó hangulatát; és az elköltött izletes estebéd után, mely alatt a vihar teljesen elvonult, tréfálva a kiállott havasi kaland felett, minden baj nélkül értek vissza Hollásra.

Az attaché.

Midőn a társaság a kastélyba visszaérkezett, a királynét nagy aggodalomban találta; de ezen aggály a felséges asszony arczán azonnal derűtséggé változott, midőn a lépcső feletti terasszon megjelenve, a társaságon végig jártatá anyai szemeit s azok teljes számáról s vidámságáról meggyőződött. Először is Erzsébet főherczegnő szépsége ötlött szemébe, ki jól választott kosztümjében igazán tündérhez hasonlított. ki pór ruhát ölt fel, hogy a földi lakók szívét annál jobban megközelíthesse.

— Milyen szép vagy, kedves gyermekem ebben a parasztruhában, — szólt, leányát megölelve — hát még — folytatá, fülébe sugva — majd a francia királyi korona alatt! . . .

Erzsébet főherczegnő e suttogva kiejtett szavakra elsápadt és csaknem tántorogva vonult félre, miután anyja szavai elárulták, hogy megint egy új

és talán az eddigieknél is veszélyesebb házassági terv fenyegeti.

E közben a királynő megtartotta szemléjét minden leánya felett és ezek között kiváló szeretettel ölelte meg azok legidősebbjét, és legszerencsétlenebbjét, Mária Anna főhercegnőt, kinek a rögtönzött parasztviselet határozottan előnyére vált.

— No lám, — mondja vidáman — aggódtam a vihar miatt, mely, mint hiszem, meg is áztatott, de, a mint látom, csak egészségre vált; arczotok üdébb és vidámabb, mint bármikor.

Nem kerülte ki figyelmét Stieglitz báróné különös viselete sem és nem állhatta meg, hogy annak láttára el ne mosolyodjék.

— Egyedül ön az, kedves báróné, ki nem tudta magát a magyar parasztviselethez kellőleg akkomodálni; ez egyébiránt talán dicséretére válik nemesebb izlésének, mely nehezen tud magaslatáról alászállani. Azt azonban helytelenitem, hogy czipőjét szárazzal fel nem cserélte; mert félttem önnek előttünk is drága egészségét.

A báróné e leereszkedésre kezet csókolt a királynőnek, ki, ismerve a báróné bőbeszédűségét, még lefekvés előtt szobájába hívta, és a kirándulást a legnagyobb részletességgel elbeszélte vele.

Igaz, hogy a báróné elbeszélése leginkább saját becses személye, hősies magatartása és az udvari etiquette sértő érintkezések elleni tiltakozása körül forgott, de mindezekből elég tanuságot merített az eszes fejedelemnő és gondos anyja arra nézve, hogy az Erzsébet főhercegnő és Czobor gróf között

megtörténhetett bizalmasabb közeledést gyanítsa. Midőn azután a bárónő eltávozott, hogy méltó aggodalmait keletkezhető náthája iránt, tervezett meleg lábfürdőjével eloszlassa : Mária Terézia komoly gondolatokba merült, melyek különösen Erzsébet főhercegnőre vonatkoztak. A mai napon Holicsra érkezett Kaunitz herceg t. i. egyebek között arról is értesíté, hogy Mercy gróftól, a párisi nagykövettől több rendbéli tudósítást kapott, melyek szerint XV. Lajos neje halálos ágyán fekszik, és úgy a király családja, mint különösen minisztere, Choiseul-herceg aggodalmukat nyilvánították az iránt, hogy a bár elgyengült, de még mindig élvhajhász király, nem rég meghalt kegyencznője, Pompadour marquise után, ismét valamely kaczer hölgynek eshetik zsákmányul; és ezt az által vélik mind a herceg, mind Choiseul miniszter megelőzni, ha XV. Lajost reábirhatnák, hogy rangjához méltó és lehetőleg szép, s ez által befolyásos főhercegnővel birhatnák házasságra; és erre leginkább Erzsébet főhercegnőt tartanák alkalmasnak, mind szellemi fölényei és vídamsága, mind külső szépsége tekintetéből. Tanácsolná ezt azon politikai és családi szövetség megerősítésének szempontjából is, mely a monarchiára nézve oly nagy értékkel bír és melyért Mária Terézia már korábban meghozta volt a legnagyobb áldozatot; midőn azért, hogy Nagy Frigvestől, fenyegető ellenségétől a francia udvart elvonja, beleegyezett, hogy legkisebb leánya Antoinette a francia trónörökössel, XVI. Lajossal eljegyeztessek; és ennek elérésére nagy küzdelemmel reá vette magát,

hogy XV. Lajos mindenható kegyencznőjének, Pompadour marquisénak sajátkezű levelet írjon.

Az új terv annyival inkább tetszett a királynőnek, mivel az esetleg megtörténhető új házasság által Erzsébetben másik leányának Antoniettenek is mintegy anyát és támaszt vélt adhatni.

A nagykövet Mercy gróf mellett Franciaország mindenható minisztere, Choiseul herczeg és a párisi spanyol követ Fuentes is nagy melegséggel ajánlották az új szövetséget; az első, mivel féltette XV. Lajosra eddig gyakorolt befolyását; az utóbbi pedig, mivel a spanyol királyi családnak is nagy érdekében feküdt, hogy a vele rokon párisi udvar botrányai elvégre megszűnjenek.

E minden oldalról támogatott, nagyfontosságú tervnek könnyen gátul szolgálhatott volna Erzsébet főherczegnőnek esetleg fokozódott hajlama Czobor iránt; és a gondos anya-királynénak most főgondját képezte, hogy e viszony fejlődésének lehetőleg útját vágja, annyival is inkább, mert figyelmét a megérkezéskor nem kerülte ki Erzsébet szokatlan vidámsága, valamint azon visszariadó ellenszenves kifejezés sem, melylyel fülébe sugott czélzását az új viszonyra nézve fogadta.

Ekkor eszébe jutott a turini kísérlet alkalmával követett eljárása és bizonyos önelégültséggel kiáltott fel:

— No várjatok, majd teszek én róla!

Másnap reggel, midőn még a tegnapi kirándulók nagy része ágyában pihenhetett, Mária Te-

rézia Czobor grófot hivatá magához. Modorában, melylyel házigazdáját fogadta, ezuttal bizonyos ünnepegyesség tűnt fel Czobor előtt, melyet eddig sohasem tapasztalt, és mely valamely nagyobb eseménynek bekövetkeztét jelezte.

— Tanácsos ur — szólítá meg, mondhatni hivatalos hangon, a királyné — tegnap ideérkezett kabinetminiszterünk, Kaunitz herczeg, igen nagyfontosságu dolgokról hozott értesítést, melyek országunk külpolitikáját és részben családunk jövőjét is mélyen érdeklik. E vett tudósítások folytán feltétlenül hü emberre van szükségünk, ki egyszersmind a kellő diplomacziái jártassággal bir, ama nagyfontosságu okmányok és levelek elvitelére és kézbesítésére, melyeket csak a legbiztosabb kezekbe tehetünk le. Tudjuk, hogy ön, tanácsos ur, és egyszersmind házigazdánk, nem örömeztávozik hazulról: de a dolgok annyira sürgősek, és a levelek oly fontos tartalmuak, hogy azokkal várnunk nem lehet.

— Felséges asszonyom — felelt Czobor — igaz, hogy Holics soha sem volt nagyobb becsü előttem, mint most, midőn felségedet és családját, mint valami drágaköveket foglalja körül: de országos és felséged családját illető érdekek minden másnak elébe teendők; azért csak méltóztassék velem magas tetszése szerint rendelkezni.

— Köszönöm, tanácsos ur. Ön Párisba fog menni, hová három nagyfontosságu depechet viszen; egyet Choiseul herczegnek, Francziaország első miniszterének; másikat Fuentes gróf, párisi spanyol

nagykövetnek, a harmadikat pedig saját nagykövetünk, Mercy grófnak. — E küldemények, mint ön láthatja, asztalomon készen állanak. E negyedik levél tulajdonképen önnek szól, és a további utasításokat tartalmazza számára, de csak Párisban lesz felbontandó. Mindezeket személyesen kell önnek az illetők kezeihez átadni; és általában megvárjuk öntől, hogy mindazon dolgokban, melyek utasításában foglaltatnak, oly hűséggel és pontossággal fog eljárni, minőt eddig tanúsított készsége után méltán remélhetünk.

— Felséges asszonyom, azt hiszem, meg lesz felséged velem elégedve; legalább az emberi akarat azon mértékéig, mely oly gyarló egyéntől, mint én vagyok, várható.

— Még egyet, — mond a királynő, miután a depecheket Czobornak átnyújtotta — meglehet, hogy önnek kissé hosszabban kell kimaradnia és a párisi, illetőleg versaillesi udvarnál rangjához méltóan szerepelni; nem ismerem ön pénztárának mostani állapotát — folytatja a királyné mosolyogva — de közelebbi költekezéseiből gyanitom, hogy az nehezen lesz egészen színültig; azért ezennel kijelentem, hogy az ön által felajánlott holicsi és gödingi uradalmakat ezennel megveszem, és az ön által meghatározott vételárnak felére ime ez utalványt adom át önnek, bécsi magánkincstárnokom számára

E szavakkal a királynő egy ugynevezett Handbillét nyújtott át, miközben hozzá tévé:

— Természetes, hogy uti-, valamint ott teendő

kiadásait Mercy gróf, ottani nagykövetünk, fogja fedezni.

Czobor gróf meghajtotta magát és a királynőhöz hasonló hivatalos modorban mondá:

— Még ma este el fogok indulni, ha az nem késő; de a fél napi késedelmet is, melyre ügyeim rendezéseért van szükségem, utam gyorsításával fogom kipótolni.

A királynő helyeslőleg biczczentett fejével, mi az ügy befejezését jelenté; de kezét nem nyújtá, mint máskor, kézcsókolásra.

A gróf mélyen meghajtá magát, és szomoruan, mondhatni csüggedten, hagyta el a termet.

Alant a parkban nem sok idő múlva megnépesült a szokott sétahely, hol a fák sötét árnyékában, a késő nyár melegsége daczára is, üdülést lehetett találni. A tegnapi eső felfrissítette a fák és virágok lombjait, és minden oly vidám szint öltött, mint valamely szép májusi reggelen; a mi a fényes társaságot, különösen azokat, kik a tegnapi kirándulás fáradalmait kevésbé érezték meg, a természet szabad levegőjének élvezésére hívta fel.

Czobor észrevette a sétálók között Erzsébet főhercegnőt is; és azonnal kész volt lelkében az elhatározás, hogy elmenetele előtt pár szót okvetlenül váltani fog vele.

A főhercegnő szerencsétlen nénjével, Mária Annával sétált, kinek szenvedélyét a növénytan iránt Czobor jól ismerte. Azonnal eszébe jutott, hogy a virágházban egy százéves aloe bimbózásban van, és hogy ennek felemlítésével könnyű lesz a fő-

herczegnőket a társaság többi tagjaitól elkülöníteni.

E czél teljesen sikerült; és miután a virágházban már csak hárman voltak együtt; a gróf talált alkalmat arra, hogy Erzsébet főherczegnőt nénijétől, ki az aloet tanulmány tárgyává tette, néhány lépésnyire eltávolítsa.

— Fenség — mond azután lassu hangon — engem ujból eltávolitnak; még ma Párisba kell indulnom; és nem volt erőm ezt anélkül megtenni, hogy fenségedtől bucsut ne vegyek.

— Párisba? — kérdi a főherczegnő elhalványodva — hát megint ily kegyetlen tréfa? megmondták önnek Párisba küldetése okát?

— Nem, főherczegnő, azt még nem is sejtem.

— Pedig az igen megtisztelő küldetés — mond gunyosan a főherczegnő; mert az illetők terve nem kevesebb, mint hogy közöttem és a francia király között, ki nejét nem rég vesztette el, összeköttetést hozzanak létre.

— Ah, ez lehetetlen! — kiált fel undorral Czobor; XV. Lajos már idős és beteges ember.

— És mégis ugy van, maga édes anyám sugta ezt fülembe tegnap, megérkezésünk alkalmával.

— Akkor én megyek és inkább lemondok udvari hivatalomról, mintsem ily dolognak eszközévé legyek — mondja a gróf ingerülten.

— Azt a viláért se tegye ön — mond a főherczegnő, az elsietni akarónak karjára téve kezét. Sőt menjen el, és működjék ott, de az én érde-

kemben és tudósítson valami uton a történetek és történendők felől.

Czobor elgondolkozott mintha ez utóbbi feladat megfejtését keresné.

E pillanatban galambcsoport repült el a virágház előtt, melynek hófehér tollai, mint ezüst fénylettek a nyári nap sugaraiban.

— Jaj de szép galambok! — kiált fel a főhercegnő önkénytelenül. — Majdnem oly szépek, mint az én bécsi tubiczáim!

— Igen, a galambok! — mond Czobor nagy élénkséggel — e galambok elvonulása e pillanatban valóságos utmutatás a jó Istentől.

A főhercegnő kérdőleg tekintett reá.

— Nos, mond a gróf — hisz ez könnyen érthető. Én elviszek néhányat fenséged bécsi galambjai közül, melyeket otthon amugy is mindig maga szokott étetni szobája ablakaiban és ha lesz valami fontos jelenteni valóm, e kedves állatok meghozzák azt fenségednek nyakukban, vagy szárnyaik alatt.

— Ah, ez pompás ötlet! — mond örvendő a főhercegnő.

— Még egyre akarom kérni fenségedet — szólt a gróf, — és ez a kis Fánink ügye.

— Igaz! — ennek gondja most engem fog illetni.

— Épen ezért akartam esedezni — mond Czobor — és most az ég áldását kérem fenségedre!

A főhercegnő szemeiben könnyek gyültek és jobbját Czobor felé nyujtá.

— Ki tudja, látjuk-e több egymást ez életben — rebegé elhaló hangon.

A gróf oly tiszteletteljesen érinté ajkaival a neki nyújtott kezét, mintha valami szent képet csókolna meg.

Ez alatt Mária Anna főherczegnő is elvégezte az aloe tanulmányozását, s mindhárman visszamentek a társasághoz.

Czobor gróf még azon este elindult; úgy hogy az épen érkező József császár és Albert herczeg utban találták.

A császár, midőn hallá Czobor küldetését, fejet csóvált reá.

— Illik-e a házigazdának oda hagyni vendégeit? — kérdé tréfásan.

— Holicsón már nem én vagyok a gazda — mond Czobor, midőn a császártól bucsut véve, kocsija felé volt indulandó — az a magyar királyné birtoka.

Erre azután még jobban csóválta fejét József császár.

Midőn Holicsra megérkezett, első kérdése volt édes anyjához:

— Igaz-e, hogy Holicsot Czobortól megvetted?

— Igaz — mondja vidáman a királyné — van ellene valami kifogásod?

— És mennyi volt a vételár?

A királynő megmondá az összeget, a meny-nyiért Czobor Holicsot és Gödinget eladta.

A császár összevonta szemöldökeit.

— Akkor már ajándékban is elfogadhattuk volna, — mond kedvetlenül.

A királynő megütközve tekintett fiára.

— Csak nem gondolod, hogy e vásár piritó lenne reánk nézve? — kérdé idegenül.

— A hogy vesszük — mond a császár — én részemről ajándéknak tartom.

— Nos, ha a dolog így állna is -- mond Mária Terézia — módunkban lesz e veszteséget a grófra nézve más uton kárpótolni.

— Talán hasonló küldetésekkel? — kérdé József — melyekben fel van hatalmazva, hogy a képzeletében épített légvárakat saját maga rombolja le.

— Sokkal jobb — fejezi be felindulással a királynő — ha az ember maga rombolja le légvárait, mintha azok véletlenül szakadnak fejére!

Három galamb.

Mária Terézia még hosszasabban mulatott Magyarországon; és mind a köznép, mind a főurak részéről a hódolat minden nemében részesült: csak a közép-nemesség, mely pedig századokon át irányadó volt Magyarországon, tartózkodott ezuttal minden hódoló tüntetéstől; és ugyanez osztály befolyásának lehetett tulajdonítani, hogy a pozsonyi országgyűlés makacsul vonakodott a királyi előterjesztések további tárgyalásától, határozottan követelve, hogy először a nemzet közjogain ejtett sérelmek orvosoltassanak. Erre azután, különösen a császár tanácsára, rögtönözve elhagyta az országot és mintegy

elkedvetlenedése bizonyságául, a magyar testőrséget egyelőre eltiltotta az udvari szolgálattól.

Meglehet, hogy a testőrség fentartási költségeinek meg nem szavazásán kívül, e kegyvesztésnek az a titkos oka is volt, hogy a királyné valami besugó által sejtette vagy épen tudta, hogy a Kollár-féle könyv a testőrség útján jutott az országgyűlés korai tudomására.

A királynő eltávozása és a testőrségnek szolgálattól eltiltása, valamint az irányadó egyéniségek befolyása azonban lassanként megpuhították a magyar országgyűlést annyira, hogy miután a sérelmek orvoslása meg lőn ígérve: nem ugyan a kívánt összeget, de valamivel kevesebbet megszavaztak; ellenben a nemességi felkelés szabályozása függő kérdés maradt, melyet azután József az országgyűlés minden alkotmányos befolyása nélkül vitt keresztül, a magyar ezredek állandósítása által.

Sűrűn folyt a diplomacziái levelezés Páris és Bécs között XV. Lajos és Erzsébet házassága ügyében; a sürgönyök jöttek-mentek, és egyelőre igen öröndetes tartalmuak voltak. Mercy gróf tudósította a királynőt, hogy nemcsak a francia királyi család, hanem a spanyol udvar is minden eszközt felhasznál e viszony létesítésére, sőt az egész francia nép is forrón óhajtja azt; miután azok az örült költekezések, melyeket eddig a király kegyencznőire tett, és az udvar erkölcstelensége határtalan ellen-szenvet keltett fel az országban. — Mindezek daczára Mária Terézia még nem látta eljötnök az

időt, hogy már két ízben csalódott leányát ez alku-
dozások felől értesitse ; és elhatározta, hogy csak a
végleges siker esetében fogja ezt megtenni.

Ezalatt a legszebb főherczegnő szokott foglal-
kozásain kívül, melyek közé a festő művészet
is tartozott, különösen két irányban osztá meg
figyelmét : kedves galambjai között, melyek déltáj-
ban szobája ablakait tömegesen ellepték, hogy hó-
fehér kezeiből megszokott ebédjüket, a mézes buzát
elfogadják ; és a kis Fanni között, kinek történetéről
már édes anyját is értesítette. és kit ennek enge-
delmével hetenkint egyszer meg szokott látogatni.
Volt még ezeken kívül egy nem régi kegyencze is,
a gyönyörű baköz, melyet Czobor nem felejtett volt
az udvarhoz elszállíttatni, s mely a főherczegnőt
gyalog sétáin mindig kísérni szokta.

Erzsébet festő-állványain többnyire Holicsnak
és vidékének rajzai állottak hol kész, hol félig kész
állapotban ; és ezek között meg volt az a kalandos
jelenet is, midőn a vihartól meglepett társaságot a
hegyi zuhatagon átszállítják.

Legnagyobb figyelemmel kísérte a főherczegnő
étkező galambjait, melyek oly szelidek voltak, hogy
nem egyszer bejöttek szobájába is, körülröpködték
gyönyörű alakját ; karjára és vállaira szállottak, úgy
hogy azt foghatta meg közülök a melyik tetszett.
— De olyant, melynek a megegyezés szerint, vékony
vörös szalagot kellett hordania a nyakán, hosszas
ideig hasztalan keresett.

Végre egy napon fáradt szárnylebbenéssel és

pihegve röpült be egy hófehér állatka egyenesen kebelére.

A főherczegnő örvendetes meglepetéssel fedezte fel kis védencze nyakán a keskeny kis piros szalagot, és a következő pillanatban már kezeiben volt az annak szárnya alól kivett és viasszal bevont levélke.

A kedves állat annyira el volt fáradva, hogy a főherczegnő ölében vonult meg, míg ez a levelet kibontva, elolvasá :

«Fenség; — hangzott a levél — Párisba érkezve, első gondom volt akként rendezni be magamat, hogy a felsőbb köröket magam köré vonhaszam; és ezáltal az udvar színpalái mögött folyó dolgoknak biztos tudomására juthassak. Egy fejedelmi fényű palotát rendeztem be, és a magas arisztokraczia legelső tagjait, kikkel csakhamar megismerkedtem, sikerült is csaknem mindennapi estéyeimen tisztelhetni. Így csakhamar tudomására juttottam annak, hogy Choiseul miniszterrel szemben egy igen hatalmas udvari párt létezik, melynek élén Aiguillon és Lavanguyon herczegek állanak, kik nagyon is fájlatják azt a befolyást, melyet Pompadour idejében élveztek; és minden eszközt megragadnak arra, hogy Choiseult megbuktatva, magukat újra érvényre juttassák. Ezekről tudom a pezsgőzés közben elárult titkot, hogy a királyt Choiseul miniszter leányai által egy közelebbi alkalommal a szó teljes értelmében roham alá vétette, kik atyjoknak házasságát követelték fenségeddel. A meglepett királyi atya mindent ígért; de fájdalom, ő felsége

igéreteire nem lehet valami nagy súlyt fektetni. — Minden attól függ, sikerül-e az ellenpártnak oly esz közt, valószínűleg egyént találni, a ki ő felsége figyelmét a tervezett szövetségtől elvonja és nekik Choiseullal szemben diadalt szerezzen.

Mindezekről a legközelebbi alkalommal hiven fogja értesíteni fenségedet, — ha ugyan a mi kedves postáink alkalmazása sikerül — hódoló szolgája Czobor».

A főherczegnő csókjaival halmozá a hü és kedves postát, és elképzelhetni, hogy a mézes buzában sem volt hiány.

A második posta szintén kimaradt egy pár hétig.

Egy őszi nap delén, midőn a főherczegnő sétakocsizásából tért haza és a kis Fanni miatt, ki az uralkodó himlőjárványba esett, épen nagy mértékben le volt hangolva: a szokott déli csoportosulást megelőzve, megjelent egy szép kis fehér állat az ablakban és rózsaszínü orrocskájával kopogtatni kezdett, mintha bebocsátásért esdekelné.

A főherczegnő rögtön észrevette a kedves vendéget és a jövő pillanatban már keze között volt gróf Czobor második levele:

«Fenség! — így szólt ez — az az érdekes vigjáték, melyet a «király házasságának» lehetne nevezni, és melyről nem lehet tudni, szomorujáték lesz-e vagy comoedia — itt folyik le szemeim előtt; és pedig annyival érdekesebben, mivel magam a dolgot a szinfalak mögül nézem, és így nem csak azt látom, mi a szinpadon történik, hanem jól hal-

lom a sugókat és a rendezők előzetes vezényszavait is. Choiseul herczeg és a mi diplomacziánk azzal az ügyes csselfogással éltek, hogy az osztrák, spanyol és angol udvarok részéről az illető megbízott követeknek oly tartalmu sürgönyöket irattak, melyek XV. Lajosnak eddigi életmódját megrójják és az illetőket utasítják, hogy a király udvara erkölcsi átalakításán teljes erejükből munkáljanak. Valószínűleg nem először történt, hogy ezeket a sürgönyöket Choiseul herczeg elfogatta és egészen ártatlan arczczal hozta a király elé, hogy azok tartalma által házassági szándékában megerősitse. Ezzel szemben a másik párt kijátszotta utolsó kártyáját Dubarry grófnő személyében, egy nem szép, de annál kaczerabb hölgy bemutatása által, ki arra van szánva, hogy a királynak e késő korban is könnyelmű szívet meghódítsa. Mint Aigillon herczegnek nálam elejtett szavaiból kivehettem, a hölgy csakugyan megtetszett a királynak; és a cselszövők azt remélik, hogy Dubarry grófnő nagyon közel áll ahhoz, hogy az udvarnál ünnepélyesen bemutatassék. Természetes, hogy ezzel szemben a mi diplomataink is mindent elkövetnek; és a mint hallottam, az új csinyt azzal akarják ellensúlyozni, hogy fenséged arczképét hozassák meg és e célból egy ügyes miniatur festőt el is indítottak Bécsbe. Ugy a miniszter, mint a mi követünk Mercy és a spanyol Fuentes azt remélik, hogy fenséged angyali szépsége nagy befolyással lesz ő felsége elhatározására, ki amugy is nagy érzékkel bír a női szépségek iránt. Így állanak a dolgok e pillanatban; utolsó kis pos-

tánk meg fogja vinni tudósítását a végeredményről fenséged hódoló rabszolgájának Czobornak.

A főherczegnő kiejté kezéből a levelet; anyyira nagy volt fölindulása az olvasottak felett.

— Ah ez már mégis sok, hogy nekem ily hölgyekkel kell versenyre szállnom saját akaratom ellen! — kiáltott fel a főherczegnő, míg szemeibe könyek gyültek. Hát áruczikk vagyok én, kit a ponyva sátorok lim-lomjai közé állítsanak ki, hogy ott arczom simaságát mutogatva, a vásárló figyelmét magamra vonjam! Ily megaláztatást lehetetlen tovább elviselni!

A főherczegnő felkelt székéről és az elejtett levelet kezei között morzsolgatva, le- s feljárt a szobában, míg szép szemeiből az elkeseredés könnyei hullottak.

— Rettenetes sors! — kiált fel a sértett önértett hangján — hát a szív, a lélek semmi, vagy csak értéktelen holmi egy sima arcra, melyet e megalázó vásáron csakhamar hasztalan ráadásnak vesznek? . . . Hát jól van! — mond végső elhatározással — én feltárom szivemet az én édes jó anyám előtt, és ha az sem használ: majd tenni fogok róla, hogy azt, mit ők egyedül tartanak értékesnek, megsemmisítek! . ,

E keserű elhatározás után a főherczegnő felszárítá könyűit, és a titkos levélkét elrejtve, nyugodtabban fogott munkájához, egy szép tájképhez, mely lelkét az elmúlt kellemes napokra ragadta vissza.

De alig tett pár ecsetvonást, midőn szobája

ajtáját benyilni hallá, és a következő pillanatban édes anyja állott előtte.

— Kedves gyermekem — mond ez, Erzsébetet homlokon csókolva — egy híres francia miniatur arczképfestő jelentkezett előttünk, és mi elhatároztuk, hogy téged és nővéredet lefestetünk vele.

— És kinek van szánva ez arczkép? — kérdi Erzsébet remegő ajkakkal.

A császárnő elpirult, mert sohasem tudott valótlant mondani.

— No azt majd meglátjuk kedvesem — mondja azután mosolyogva — meglehet, hogy nagyon is előkelő kezekbe fog az jutni.

— Köszönöm — mondja felindulva a főherczegnő — de én a lefestésbe csak úgy egyezem, ha az arczkép saját rendelkezésemre marad.

— Mit jelent ez? — kérdi a császárnő megütkezve.

— Azt édes jó anyám — mond a főherczegnő térdre esve — hogy nekem már elég volt a megáláztatás, és szívem-lelkem visszaborzad a további vásári üzelmektől! . . . Én csak egyetlen férfit szerettem életemben, és ez Czobor gróf . . . Adj engem hozzá nőül, vagy engedj kolostorba vonulnom! — Lelkem összetört e kísérletek alatt és önérzetem fellázad a továbbiak ellen.

— Ah, ah kedvesem! — mond a császárnő leányát felemelve és keblére vonva — te igen érzékenyen veszed a dolgokat és elfelejtetted a magas állást, melyre a sors helyezett. Tudnod kell, hogy a porosz udvaron kívül, a nyugati hatalmak mind

óhajtják házasságodat a francia királylyal, első sorban pedig magának a királynak családja és a francia nép. Magunk is lealázó áldozatot hoztunk, midőn a francia szövetség kedvéért hugodat, Antoinettet, XV. Lajos fiával eljegyeztük. Gondold meg, hogy trónunk még mindig veszélyeztetve van a növekedő porosz hatalom által; és reád az a magasztos hivatás vár, hogy te légy az európai béke záloga. Hát az a gondolat nem indít meg, hogy e házasság által hugodnak mintegy anyjává és őrző angyalává lennél a francia udvarnál, hol a nép hálája és szeretete ölelne körül?

A császárné Czobor említését akarattal halatlanná tette.

— Mindezt meggondoltam kedves anyám — mondja könyezve a főhercegnő — és talán készen lennék ez áldozatra, ha nem tudnám, hogy most is, mint már két ízben, egy aljas vetélytársnővel kell sikra szállnom, ki ellen győzni nem dicsőség; veszíteni megsemmisítő gyalázat!

A császárnő meglepetve és egészen elvörösödvé lépett hátra.

— Honnan tudod te ezt?! — kérdi indulatosan.

— Tudom; jó szellemem megsugta ezt nekem.

— Gyanitom, ki ez a jó szellem — mond fenyegető hangon a császárnő — és majd tenni fogok róla!

— És én fellebbezek a császárnőtől az édes anyá szívéhez! — mond elkeseredetten a főhercegnő — mert az a férfi, kit te gyanítasz, eskü-

szöm, az egyetlen, ki szivemre és kezemre számíthat!

A császárnő megdöbbszent a szilárd elhatározás hangja felett; de úgy hitte, hogy anyai és uralkodói kötelessége leányával szemben a legnagyobb szigorral eljárni.

— Bizzuk ezt a jövőre — mond anyai érzelmeit elnyomva, — mely a sziveken ütött sebeket meggyógyítja. És most jer, mert a festő vár reád.

— Jól van édes anyám — mond a főhercegnő könnyűit letörölve — mindketten kimondottuk az utolsó szót

Néhány nap múlva megérkezett az utolsó galambposta, mely ezuttal csak pár sornyi levelet hozott.

«Fenség! — volt a levélben írva, — Choiseul herczeg ellenségei győzedelmeskedtek; D u b a r r y grófnő ma ünnepélyesen belőn mutatva a versaillesi udvarnál, mint a király kijelentett kedvese. A mi embe-reink meg vannak rémulve, és most már csak abba vetik reményöket, hogy találkozást eszközöljenek ki fenséged és a király között. Most már nem értesitheti többé az eredményről hódoló szolgálja Czobor».

— Most már itt az ideje az utolsó lépésnek — kiált fel elkeseredetten a főhercegnő, és íróasztalához lépve, levelet intézett Czoborhoz, melyet lepecsételés nélkül asztala fiókjába rejtett.

Azután kocsiját rendelé elő és elment meglá-

togatni a kis Fannit, veszélyes himlőben fekvő gyámleányát.

Szűkké vált láthatárok.

Aznap reggelén, midőn a fennebbi jelenet történt, a császárné kihallgató terme előtt Barcsay volt az egyik őrálló.

Midőn Mária Terézia Erzsébet főhercegnővel szobái felé vonult, pillanatra megállott a tisztelgő örök előtt és kegyteljes leereszkedéssel mondá Barcsaynak :

— Ha felváltották kegyelmedet, jelentkezétek kihallgatásra ; fontos közlendőm lesz önnel.

Barcsay katonásan tisztelgett és felváltatása után azonnal jelentetvé magát a császárné udvarmesterénél.

— Kegyelmed — mond a császárné, midőn Barcsay szobájában megjelent — szemet vetett egy előkelő kisasszonyra, ki valódi kegyenczünk : gróf Bethlen Zsuzsannára.

Barcsay előtt már ismeretes volt a császárné hajlandósága házasságok kötésére ; azért minden nagyobb zavar nélkül felelt :

— Nem tagadom felséges asszonyom, az említett kisasszony ritka szépsége és erényei hódolatra kényszerítenek.

— Nem kárhoztatjuk önt, csak egy pár kérdést akarunk intézni, mielőtt beleegyezésünket adnók e frigyhez, melytől az illető kisasszony sem vonakodik. Először is azt kérdezem, vallásos ember-e ön ?

— Annak tartom magamat felséges asszonyom.

— Megvallom, szeretném annak bizonyítékát is látni, — mond a császárné — hozza el ön nekem holnap legutóbbi gyónócéduláját.

— Bocsánat felséges asszonyom, — mond a «szép testőr» — mi protestánsok csak nyilvános gyónást szoktunk tenni, és arról senkitől sem kapunk bizonylatot.

— Ön protestáns? — kérde kedvetlen meglepetéssel a császárné — s talán épen kálvinista?

— Az vagyok felséges asszonyom.

— No ez baj! Ez sokat változtat a dolgon; mert a Bethlen kisasszony már rég áttért; vegyes házasságokhoz pedig nem szívesen adjuk beleegyezésünket. Sajnálom, hogy fárasztottam önt; gondolom, ily lovagias embert kérnem sem kell, hogy e dolog kettőnk között maradjon.

Barcsay katonásan tisztelgett és megindult az ajtó felé.

— Gondolja meg ön, — mond utána szólva a császárné, mire természetesen Barcsay visszafordult, — hogy a leány szép, önt szereti, azonfelül gazdag is; magunk akartuk önt meglepni a jegyajándékkal.

Barcsay mélyen meghajolt s elhagyá a termet.

Midőn a császárné már azt hitte, hogy Erzsébet ügyében közel áll a célhoz: a balsors egyszerre ketté vágta fényes terveit.

A főhercegnő egy nappal az arczképfestés után erős lázt kapott, mely azonnal ágyba fektette.

A jó anya természetesen első volt kedves gyermeke kórágánál.

— Ne közeledjél hozzám kedves anyám! — mondja Erzsébet, a mint anyját belépni látta — mert én aligha nem az uralkodó himlő-ragályt kaptam meg, mely könnyen átragadhatna reád.

— Ah, az lehetetlen! — mond a császárnő, ki az intés által nem hagyta magát visszatartóztatni, — de ha úgy lenne is, nekem már nem sok féltetni valóm van sem szépségemen, sem életemen.

Azután odament leánya ágyához és annak fölhevült arczát kezdé simogatni.

— Az égre kérlek, óvd magad kedves anyám, és hallgasd meg talán utolsó kérésemet.

— Ah gyermekem ne beszélj így; kétségbe ejtesz! — mond szívszorongva a császárnő.

— Én érzem, hogy úgy van — mond élénken a főherczegnő — és mindenre, a mi szent, kérlek ígérd meg kérésem teljesítését.

— És mi az? — kérdi a császárnő, ki most már semmi sem volt egyéb, csak anya.

— Én nehezen fogok fölkelni ez ágyból — mond megindultan a főherczegnő — s ha felkelnék is, nem leszek többé az, a ki voltam. A földiekre nézve mindenesetre halott vagyok.

— Oh gyermekem, könyörülj, ne tépd szét szívemet! — kiált fel Mária Terézia.

— Asztalom fiókjában egy nyílt levél van; kérlek tedd bele a tegnap festett képet, és küld el olvasatlanul annak, a kinek szól. Megteszed, ugy-e?

— kérdi esdeklő hangon és kezeit könyörgőleg ösztöztetve.

— Meg gyermekem, esküszöm neked!

— Köszönöm, oh köszönöm! — mond a beteg, miközben könnyei csendesén folytak alá arczán.

— Csak az orvos jönne már! — mondja kezeit tördelve a császárnő — én nem tudom elhinni, hogy a jó Isten éppen minket látogatna meg e nagy csapással.

A következő pillanatban jelentették az udvari orvost, ki belépve, mély meghajlás után, aggályos arczczal közeledett a lázban lévő beteg fekhelyéhez.

A császárnő helyet adott az orvosnak, ki rövid szemle után aggályosan lépett a császárnő elé és titokteljes suttogással mondá:

— Az égre kérem felségedet, távozzék e helyről, és kegyeskedjék elrendelni, hogy a többi főherczegnők is az épület másik szárnyába költözzenek, vagy mi még jobb, hagyják el Bécset: mert a főherczegnőn már is látszanak a legveszedelmesebb himlő jelei.

— A főherczegnők eltávozhatnak, — felel a császárnő, — de a mi engemet illet, úgy látszik, feledte ön, hogy én a betegnek anyja vagyok!

A császárnő maradt és leánya után szintén megkapta a ragályt.

—

Gróf Czobor József vette a főherczegnő levelét és az ahhoz mellékelt arczképet. A levél csak pár sorból állott következő tartalommal:

«Kedves Czobor! Ön sohasem lát többé en-

gemet; legalább oly alakban, mint egykor, soha. Kárpótlásul küldöm ez arczképet. Az élő Erzsébetet ne is kívánja látni többé, mert ha meg nem hálnék is, az, mi egykor voltam, sohasem leszek többé. Isten önnel! Köszönöm azt a sok szivességet, melyet irántam tanusított, és azt a sok hasztalan áldozatot, melyet nekem hozott. Erzsébet».

Könnyű elképzelni, hogy e sorok villámcsapásként sujtották a szerencsétlen ifju embert.

A küldött képet keblébe rejté, és másnap már utban volt Bécs felé. Ott azonban Erzsébetet többé nem találta; csak arról értesült, hogy a nehéz betegségéből fellábadt főhercegnő, elvesztve hajdani szépségét, az insbrucki kolostorba vonult.

Az «utolsó Czobor» előtt elsötétült a világ; nem gondolt többé semmivel, csak azzal a sötét kolostorral, mely imádata tárgyát rejté fedele alatt.

Minden évben eljárt ide legalább egyszer, és a mig volt miből, gazdag ajándékokat hagyott a kolostor egyházának perselyében.

Az utolsó Czobor gróf anyagi ügyeit teljesen elhanyagolta. Mit érdekelte őt a világ összes vagyona, miután az egyetlen kincset, melyért mindenét feláldozta, elragadta tőle a sors.

A egykori magyar nábob aggkorában csekély évdijból élt, melyet utolsó jószága eladásakor kötött ki magának.

Arról a keserű humorról, mely lelkét tévesztett életpályája után eltöltötte, jellemző adomát hagyott fenn a magyar társadalom története.

A mult század végén fényes főuri ifju gavallér

robogott végig Pest egyik utcáján, ezreket érő négyes fogatán.

Egy kopott, de tiszta öltözetű öreg ur jött vele szembe, ki, a mint a fiatal E . . . grófot felismerte, hangosan kiáltott reá:

— Megálljon öcsém uram, megálljon!

A kocsikázó gróf azt gondolta, hogy a szembejövő talán valami veszedelmet vagy rendetlenséget vett észre fogatán s belemarkolva a gyeplőbe, megállítá a szilaj fogatot.

— Én gróf Czobor József vagyok — mond az öreg ur, kinek vonásain most is látszott hajdani szépsége — és csak azt akartam mondani önnek, hogy ne siessen olyan nagyon, különben könnyen oda juthat, a hová én jutottam!

Barcsay Ábrahám egy darabig törte fejét a császárnő házassági tervén, de végre is győztek a szép Bethlen Zsuzsánna ragyogó szemei és kijelentette a császárnőnek, hogy kész áttérni a katolika hitre.

A császárné beleegyezését adta a házassághoz; és maga is jelen volt az áttérési ünnepélyen, Barcsay pedig két régi barátját hívta meg vőfélyekül.

A nász előtti napon még egyszer ott ült a híres triumviratus a «Nagy stibli» hátulsó szobájában, de nem a régi gazda szolgálta már most ki őket.

— Okos ember vagy barátom — mond nem mindenél nélkül Bessenyei, — mert követted feje-

delmi ősöd jelszavát: «Egy szép asszony és egy uradalom». Bezzeg én másként jártam: játsztam egy leánnyal és az a tréfába belehalt; viszonzásul játszott velem az én szép Szirmay Ilonám, és ha nem halok bele, nem az én hibám, hanem azé az erős testé, melyet háborgó szivem sem képes szétrobbantani.

Én is egy nőnek adott ígéret áldozatja lettem — mondja Báróczi szomoruan — és már most be kell érnem az agglegénységgel, Bessenyei barátommal együtt.

Azok is maradtak mindketten; de azért a magyar nyelv nagyobb részét nekik köszönheté megmentését, — mert e három testőr lett megalapítója a magyar klasszikai iskolának.

Hát a szerencsétlen Bándy Jánosból mi lett? — fogja kérdeni a nyájas olvasó.

Őt a császári küldöncz épen a hortobágyi pusztán érte utól, ama szigorú parancsral, hogy további rendeletig ne merjen helyéből kimozdulni.

Szerencséjére a becsületes hortobágyi csárdás egy kis szobát adott rendelkezésére, hová Bándy műszereivel együtt beköltözött, és naponként epedve várta a fölmentő rendeletet; de az csak nem érkezett.

Irt azután esdeklő leveleket császárhoz, császárnéhez és mindazokhoz, kiket ismert, de egyetlen levelére sem kapott választ.

Szórakozásul elővette mérnöki eszközeit s pónáival, lánczaival, mérnöki asztalával kiment a sik

mezőre; és ott méregette a képzelt uradalmat, a nappal terjedelme szerint mindig nagyobbra és nagyobbra. Kijelölé a központot is, és megásta egy ölnyi árok képében leendő lakhelyének alapját.

E közben elmúlt a tavasz, bekövetkezett a nyár, be az ősz is, s a környéken gyakran megfordult emberek mindig ott látták őt mérnöki lánczaival és póznaival foglalkozva. Öltözete nagyon megkopott, haja lassanként őszülni kezdett, és utolsó kirándulásainál már összetört kalapját is elfeledte föltenni. De azért nem szüntette meg mérnöki munkáját; s azért a nép nem is nevezte őt másként, csak «bolland inzsellérnek».

A napok egyre rövidültek, a tél beköszöntött, de azért Bándy egész nap ott dolgozott a mezőn, csak estére hordatta be mérnöki műszereit.

A csárda gazdája komolyan kezdett aggódni pontosan fizető vendége sorsán, és folyton intette, hogy most, miután már leesett a hó, hagyja félbe fárasztó munkáját.

De Bándy nem hallgatott reá. Igaz, hogy a lánczot és karókat egyre nehezebben czipelte; a képzelt uradalom határa is napról-napra kisebb lett; de ő azért minden reggel kiment és csak a késő este vetette vissza.

Egy zord téli napcn azután estére sem tért haza, s az aggódó gazda, kezében lámpával, utána ment, hogy fölkeresse. Könnyű volt reá találni; mert a sok zászlós pózna, mely a kijelölt telek körül volt tűzve, biztos irányadóul szolgált.

Most már e póznák csak azt a kis árkot vet-
ték körül, melylyel a házhelyet jelezte; a mérnöki
láncz is csak a körül volt kanyarítva.

De Bándy nem mutatkozott sehol; csak mi-
dön a gazda a sirszerű kis árokba bevilágított, ta-
lálta meg a szerencsétlen embert ott a magáasta
sirban megfagyva! . . .

Ily szűkre szorult össze a képzelt téres ura-
dalom!

De hát csak ő volt egyedül, a ki így járt?

Nem hasonlít-e sorsa Bándyéhoz a hatalmas
József császárnak, ki nagyszerű terveit, rendeleteit
halálos ágyán volt kénytelen visszavonni?

Nem ez volt-e sorsa a legszebb hercegnőnek,
zárdája szűk falai között, s az egykor durgazdag
Czobornak kopott kabátjában? . . .

Nem ilyen volt-e végzete Mária Antoinettenek,
a hatalmas francia királynénak, ki életét börtön-
ben, s majd verpadon végezte? . . .

De nem ez-e sorsunk mindnyájunknak, e föld
mozgó férgeinek, a legkisebbtől a leghatalmasabbig?

Készítünk nagy terveket nemcsak magunk, ha-
nem utódaink számára is; kitűzzük nagyravágyá-
sunk mérnöki jelző-rudjait nagy távolságokra; de
mindezeket legtöbbször még életünkben szűkre szo-
ritják vissza csalódásaink; és legvégül a leghatal-
masabbak álmai, tervei is néhány lábnyi területre
zsugorodnak össze, melynek a neve: sir.

SINGER ÉS WOLFNER könyvkereskedésében

B u d a p e s t e n, (Andrássy-ut 10. sz. a.) megjelent:

EDITH.

Szinmű három felvonásban. Irta **Beniczky-Bajza-Lenke.**

Ára 50 kr.

Regényei után már évek óta kedvencze a magyar közönségnek, «Edith»-el megmutatta, hogy egy szinmű keretében is igen érdekes olvasmányt tud nyújtani. A darab telve drámai jelenetekkel, figyelmünket már az első pillanatban lebilincseli s lekötve tartja azt mindvégig. A nemzeti színház-repertoire c. arabja.

Rövid gyakorlati orosz nyelvtan

Irta: **dr. Ásbóth Oszkár,**

a szláv nyelvészet rk. tanára a budapesti tud. egyetemen.

Ára vászonba kötve 1 frt.

Azok kik az orosz nyelvet elsajátítani akarják, bizalommal vehetik kezükbe e kis kézikönyvet. Dr. Ásbóth hosszú évek óta tanítja a szláv nyelveket s jelenleg is az egyetemen előadja az orosz tanfolyamnak. Vannak tehát e téren bő tapasztalatai, melyeket orosz nyelvtanában érvényesített.

A könyv, mint czime is mutatja, rövid, csak a szükségesre szorítkozik, mellőzi a fölösleges, pusztán elméleti dolgokat. Mindannak daczára az alaktan 100 sűrűen nyomtatott oldalból áll, azután következnek rövid olvasmányok — Turgenjev, költemények prózában — s végül szavak és szólás módok. Főszöly mindenütt a gyakorlati célra, beszélgetésre van tekintetve. — **Figyelemre méltó a szerző azon helyes eljárása, hogy az orosz szavak kiejtése magyar betűvel van átírva.**

„A szabad ég alatt“

Irta: **Bársony István,**

ki egy képes lapunk legutóbbi pályázatán 159 magyar író közül az első jutalmat nyerte el.

Nem rajzok, se nem novellák, hanem különös eredeti alakok, a szabad természet, a magyar élet ritkaságainak bájos leírásai képezik a kötet tartalmát. Művészi irány, költői eszmélkedés, szokatlan s érdekes tartalom jellemzik ezen — leginkább — prózai költeményeknek mondható 10 történetkét.

Ára 1 frt 20 kr.

Legújabb és legszebb képeskönyvek és ifjusági iratok.

Singer és Wolfner könyvkereskedésében
Budapesten (Andrássy-ut 10. sz.) megjelent és
ugyanott valamint minden hazai könyvkereske-
désben kapható :

5—10 éves
gyermekek
számára, **Forgó bácsi KÉPES KÖNYVE.** Versek
és mesék 24 finoman színezett képpel, pompás
kiállításban, nagy alakban, *diszesen bekötve* ára
2 frt 40 kr.

4—7 éves
gyermekek
számára **Forgó bácsi. „AZ ÉN KIS VILÁGOM.”**
Versek és mesék 20 finoman színezett képpel,
pompás kiállításban, kisebb alakban, *diszesen be-
kötve* ára --- --- --- --- --- 1 frt.

4—10 éves
gyermekek
számára **ARANY KERT.** Gyermekversek. Irta **Pósa
Lajos.** 5 színes képpel és hazai művészek számos
rajzával. *Díszkiadás rendkívüli díszes vászonnakötésben*
ára 2 frt 40 kr. — *Díszes papírkötésben* ára --- --- 1 frt 50 kr.
Pósa Lajos gyermekirodalmunk nagymesterének legújabb műve.

4—8 éves
gyermekek
számára, **TÜNDÉRÁLOM.** Nagy és rendkívül díszes
mesekönyv 24 nagy művészies kivitelű színnyo-
matu képpel, *diszesen bekötve* --- --- --- 4 frt.
(Ezen képes könyv úgy eredetisége, mint művészies kivi-
telénél fogva a legszebb és legdíszesebb magyar képeskönyv)

6—12 éves
gyermekek
számára, **MESÉK A FONÓBÓL.** Eredeti gyermek- és
népmesék. Irta: **Faylné Hentaller Mariska,**
Mikszáth Kálmán előszavával, 4 színes és számos
fametszetű rajzzal. *Színnyomatu borítékba csinosan bekötve*
ára 1 frt 80 kr.

4—10 éves
gyermekek
számára, **HOL VOLT, HOL NEM VOLT.** Mesék
kisebb gyermekek számára színes és számos fa-
metszetű képpel. Irta: **Faylné Hentaller Ma-
risk.** *Színnyomatu borítékba csinosan bekötve* --- ára 1 frt.

3—8 éves
gyermekek
számára, **HETEDHÉT ORSZÁGON TÚL.** Tündér
mesék kicsinyek számára, elmeséli **Faylné Hen-
taller Mariska.** Színes és számos fametszetű
képpel. *Színnyomatu borítékba csinosan bekötve* --- ára 1 frt.

6—10 éves
gyermekek
számára, **GYÉMÁNTORSZÁG.** Tündérmesék 6—10
éves gyermekek számára. Színes képpel és 35 fa-
metszvényvel. *Színnyomatu borítékba kötve* 1 frt.

6—10 éves
gyermek
számára.

ÓRIÁSOK ÉS TÖRPÉK. Gyermekmesék
6—10 éves gyermekek számára. Színes képpel és
42 fametszvényyel. *Szinnyomatu borítékba kötve*
csak 1 frt

9—12 éves
gyermek
számára.

CSUDAVILÁG. Tündérregék a gyermekparadi-
csomból. Gyűjtötte **Kardos Pál.** *Második rend-
kívüli díszes kiadás.* 4 színes képpel és 77 fametsz-
vényyel. *Szinnyomatu borítékba kötve* --- --- --- 2 frt.

7—13 éves
gyermek
számára.

EZEREGERY ÉJ. Napkeleti regék gyöngyei gyer-
mekek számára. Gyűjtötte **Kardos Pál.** 4 színes
és 69 fametszetű képpel. *Szinnyomatu borítékba*
díszesen kötve --- --- --- 2 frt.

7—13 éves
gyermek
számára.

**MESEGYÖNGYÖK AZ ÁLLATVILÁG-
BÓL.** Phaedrus Aesopusi meséi. Szabadon át-
dolgozta **Hiador (Jámbor Pál).** 2 színes és szá-
mos fametszetű képpel. *Szinnyomatu borítékba csinosan bekötve*
1 frt 20 kr.

3—8 éves
gyermek
számára.

MESEK A HÓ ALÓL. Jó gyermekek szá-
mára. Irta: **Kiss József.** *Nagy alaku* képes
könyv 6 színes képpel. *Második kiadás. Szín-
nyomatu borítékba kötve* --- --- --- 1 frt 20 kr.

3—8 éves
gyermek
számára.

KIS BOKRÉTA. Költemények jó gyermekek
számára. Irta: **Pósa Lajos.** *Nagy alaku* képes
könyv 6 színes képpel. *Második kiadás. Szín-
nyomatu borítékba kötve* --- --- --- 1 frt 20 kr.
KIS ARANYKERT. Gyermekversek, írta
Pósa Lajos. Hazai művészek rajzaival, *díszesen*
bekötve --- --- --- 80 kr.

ÁLLATOK MINDEN VILÁGRÉSzből. *Nagy képes-
könyv,* minden állat megnevezésével. 16 nagy alaku elpusztít-
hatlan lap, 150 színes képpel, vers és mesékkal, kis (2—6
éves) gyermekek számára írta és festette **Pali bácsi.** *Erő-
sen bekötve* --- --- --- ára 1 frt 80 kr.
Ugyanaz közönséges lapokra festve, bekötve --- --- ára 1 frt.

SZEMLÉLTETŐ KÉPESKÖNYV, a tárgyak meg-
nevezésével. 16 nagy alaku elpusztítatlan lap, mintegy 300
különféle színes képpel, vers és mesékkal, kicsinyek (2—6
évesek) számára. Irta és festette **Pali bácsi.** *Erősen*
bekötve --- --- --- ára 1 frt 80 kr.
Ugyanaz közönséges lapokra festve, bekötve --- --- ára 1 frt.

XII. BALASSA BÁLINT, írta
P. Szathmáry Károly.

Vonzó előadásban veszi itt az olvasó a tősgyökeres magyar lantosnak, Balassa Bálintnak, kalandos és regényes élete történetét.

XIII. és XIV. A MARQUISNÉ, regény írta **Delpit Albert,** ford. *Fái J. Béla.*

A modern francia regényírók egyik legkiválóbbikának rendkívül érdekes műve, telve hatásos drámai jelenetekkel.

XV. ELSŐ SZERELEM. — KIP-KOP. írta **Turgenyev Iván.**

A legkitünőbb orosz regényírónak két kiválóan jellemzetes

műve, remek lélektani rajzokkal és az orosz társadalmi élet sajátos jelenségeinek feltűntetésével.

XVI. A FÉSZEK REGÉNYEI.

Írta **Mikszáth K.** Pompás humorral, kifogyhatatlan leleményességgel írott elbeszélések, az eredetiség és tősgyökeres magyarság zamatával.

XVII., XVIII. TÁBORIPOSTA, regény, írta **Carmen Sylva** (Dito és Idem), ford. *Fái J. Béla.*

Erzsébet román királynénak legújabb műve. Érdekes mese, tökéletes jellemzés, finom stíl magas színvonalra emelik e művet.

III. évfolyam:

I. és II. Ő AZ! Regény, írta **Beniczkyné-Bajza Lenke.**

A kétkötetes regény tárgya a magyar főúri világból van véve, értékének jelzésére, azt hiszszük, elég fölemlitenünk, hogy német és angol kiadásban is megjelent.

III. és IV. A HITETLEN, regény két kötetben, írta **Delpit E.** Rendkívül érdekesítő, ragyogó stílű mű, mely a szereplők két nemzedékének egybeolvasztott történetén át köti le az olvasónak pillanatig sem lankadható figyelmét.

V. és VI. ALMANACH 1888. évre, szerkeszti **Mikszáth Kálmán.** Tartalma 14 elbeszélés legelőkelőbb magyar íróktól, u. m.: Ágai, Beniczkyné, Bródy, Hevesi, Jókai, Kazár, Mikszáth, Petelei, Rákosi, Sebők, Tolnai, Tóth, Vadnai és Vértessitől.

VII. és VIII. HOLDENIS META, írta **Cherbuliez** ford. *Ambrus Zoltán.* Ez a két kötet a legszellemesebb, legérdekesebb és legbájosabb regényt tartalmazza, mely valaha Cherbuliez tolla alól kikerült.

IX. LÉG és FÖLD, KITÖRÖLT ÉVEK, két elbeszélés, írta **Kazár Emil.** Finom érzésű, kiváló íróknak két elbeszélését mutatjuk be, melyeket gyönyörű nyelvezet, érdekesítő és bájos tartalom jellemez.

X. A TÁBORNOK ÚR FIA. A nevelő. Írta **Groller Balduin,** ford. *Kaposi B.* Két igen kedves szellem és humorral írt elbeszélés, melyek az élet derült oldalait mutatják be, s felvidítólághatnak kedélyünkre.

XI. és XII. AKARAT. Irta **Ohnet György.** Ford. *Tóth Béla.*

A kedvencz írónak e műve eredetiben 2 hét alatt 150 kiadást ért. E még Franciaországban is hallatlan siker legékeesebben szóló dicsérete Ohnet e legújabb regényének.

XIII. és XIV. A LEGSZEBB HERCZEGNŐ. Irta **P. Szathmáry Károly.** Történeti regény Mária Terézia korából. Nemcsak a rendkívül érdekes mese, de az akkori kor hű, mesteri jellemzése miatt is mindenki élvezettel olvassa kitünő írónk e legújabb művét.

XV. A FRESKÓK. Irta **Ouida.** Egy vonzó kis regény, mely eredeti meséjével, egyszerű s szívhez-

szóló irályával — mesterművét képezi a legkedveltebb angol írónőnek.

XVI. BLAIZOT KISASZ-SZONY. Irta **Uchard Mario.** Egy lármás és csillogó tulajdonok nélküli kedves kis regény, híján minden terjengősségnek. Egyszerű és egységes, de annál érdekesebb és vonzóbb.

XVII. EMBEREK. Irta **Bródy Sándor.** Igazi embereket, megszólalásig hű alakokat az életből kikapva hoz elénk a szerző.

XVIII. FEHÉR ÉJSZAKÁK. Irta **Dosztojevszkij Tivadar.** Egy megragadóan szép s irodalmi beccsel bíró elbeszélés, az oroszok egyik legnagyobb írójától, a «Raskolnikov» szerzőjétől.

IV. évfolyam :

I. és II. AZ ELVÁLT ASZ-SZONY. Regény, írta **Csiky Gergely.**

Ez első könyvalakban megjelent regénye a kitünő színműirónak s csak örömünkre szolgál, hogy azzal t. előfizetőinknek kedveskedhetünk.

III. és IV. «Ö». Irta **Rider Haggard.** Angol regény.

«Egy új világ tárul elénk, a legnagyobb képzelet e termékeiben, mely éppen merész fantáziájával ragadja magával az olvasót».

V. és VI. ALMANACH 1889-re.

Tartalma 12 elbeszélés legkitünőbb íróinktól, u. m.: Jókai, Beniczkyne, Tóth B., Vadnay K. Gyarmathyné, Berczik A., Sebők Zs., Rákosi V., Ágai A., Tolnai és Bársony.

VII. és VIII. ÁLOM. Regény, írta **Zola Emil.** Ford. *Fái J. Béla.*
«A legmagasztosabb költői ihlet

lengi át Zola a nagy regényíró e művét, melylyel fényesen igazolja, hogy nemcsak a visszatartó s undorító tudja festeni. E regény tökéletesen szűzies s kezébe adható a leányoknak is.»

IX., X. és XI. Szent Mihály, Werner E. regénye. (Három kötet.) Egyike a legérdekesebb regényeknek, megkapó és humoros részletekkel telve, pompás jellemzésekkel és élvezetes előadással. A jeles írónak határozottan legsikerültebb műve.

Közelebbi köteteink részére

Abonyi, Beniczkyne, Degré, Feuillet, Mikszáth, Ohnet, stb. legújabb művei állanak rendelkezésünkre, melyek egyelőre meg nem állapított sorrendben, de a IV. évfolyamban fognak megjelenni.

Az „Egyetemes Regénytár“-ban

eddig megjelent 65 kötet jegyzéke, szerzők szerint		A B C rendben :	
		kötetszám.	frt. kr.
Abonyi. Magduska öröksége, regény (II. 7—8.)	---	2	1.—
Aidé. Az uri körökben	(I. 18.)	1	—50
„Almanach“, lásd Mikszáth Kálmán			
Beniczky. Saját kezébe, regény (I. 16.)	---	1	—50
„Ó az,“	(III. 1—2.)	2	1.—
Boisgobey. A kék fátyol,	(I. 7—8.)	2	1.—
Bródy. Emberek. Elbeszélések	(III. 17.)	1	—50
Carmen Sylva. Tábori posta	(II. 17.—18.)	2	1.—
Cherbuliez. Holdenis Meta,	(III. 7—8.)	2	1.—
Collins. «Nem!»	(I. 13—14.)	2	1.—
Conway. Beatrice házassága,	(I. 4—5.)	2	1.—
„Élő halott“	(II. 3—4.)	2	1.—
Csiky Gergely. Az elvált asszony, regény (IV. 1—2.)	---	2	1.—
Delpit A. A marquisné,	(II. 13—14.)	2	1.—
„E. A hitetlen,“	(III. 3—4.)	2	1.—
Dosztojevszkij. Fehér éjszakák	(III. 18.)	1	—50
Eckstein. Violanta,	(I. 15.)	1	—50
Feuillet. A halott,	(I. 9.)	1	—50
„Az özvegy“	(II. 6.)	1	—50
Gonzales. Egy csontváz elbeszélése	(I. 17.)	1	—50
Groller. A tábornok ur fia, elbeszélés	(III. 10.)	1	—50
Haggard Rider. «Ő», regény (IV. 3—4.)	---	2	1.—
Kazár. Lég és föld. Kitérült évek, két elbeszélés	(III. 9.)	1	—50
Lindau. Jung Helén, elbeszélés	(II. 9.)	1	—50
Margitay. Megölt lelkek, regény (II. 5.)	---	1	—50
Mikszáth. A lohinaí fű, elbeszélés (I. 3.)	---	1	—50
„A fészek regényei, elbeszélések (II. 16.)	---	1	—50
„Almanach 1888-ra“, 14 elbeszélés legkitű-	---	2	1.—
nőbb magyar íróktól (III. 5—6.)	---	2	1.—
„Almanach 1889-re“, 13 elbeszélés legkitű-	---	2	1.—
nőbb magyar íróktól (IV. 5—6.)	---	2	1.—
Ohnet. A bánya, regény (I. 1—2.)	---	2	1.—
„Lise Fleuron“ (I. 10—11.)	---	2	1.—
„A Croix-Mort grófnők, regény (II. 1—2.)	---	2	1.—
„Sarah grófnő,“	(II. 10—11.)	2	1.—
„Akarat,“	(III. 11—12.)	2	1.—
Ouida. A freskók	(III. 15.)	1	—50
Petelei. A fülemile, elbeszélés (I. 12.)	---	1	—50
P. Szathmáry. Balassa Bálint, tört. regény (II. 12.)	---	1	—50
„A legszebb hercegnő, regény (III. 13—14.)	---	2	1.—
Tolnai. A jubilénsok, regény (I. 6.)	---	1	—50
Turgenyev. Első szerelem. Kipp-Kopp, elbeszélés (II. 15.)	---	1	—50
Uchard. Blaisot kisasszony, regény (III. 16.)	---	1	—50
Welten. Egy éjszakára bezárva. (I. 3.)	---	1	—50
Werner. Szent-Mihály. 3 kötet (IV. 9—10—11)	---	3	1,50
Zola Emile. Álom. Regény (IV. 7—8.)	---	2	1.—

A római szám az évfolyam, az arabs szám a kötet számát jelzi

